

Mededelingen van de Antwerpse Mycologische Kring
 verschijnt driemaandelijks, 15 maart 1994

94.2

**Verslag van de tweede Vlaamse mycologendag,
 in het licht van de herdenking van Franciscus Van Sterbeeck
 Deurne, 8 mei 1993**

94.2.32	Editoriaal	<i>F. Dielen</i>
94.2.33	Begroeting op de tweede Vlaamse Mycologendag	<i>F. Dielen</i>
94.2.33	Aanwezigen	
94.2.34	Franciscus Van Sterbeeck 1630-1693	<i>F. Dielen</i>
94.2.44	Fungi in oude kruidboeken	<i>P. Van der Veken</i>
94.2.53	De Rozerode wasplaat, <i>Hygrocybe calyptraeformis</i> Fayod	<i>C. Hanssens</i>
94.2.55	Een uiterst merkwaardige polypoor: <i>Perenniporia fraxinea</i> (Bull.:Fr.) Ryv. <i>H. Mervielde</i>	
94.2.60	Ecologische en statistische studie van de Aphyllophorales en andere lignicole fungi in het Zoerselbos	<i>I. Antonissen</i>
94.2.69	<i>Sarcoscypha</i> in België	<i>B. Declercq</i>
94.2.75	Terugblik op het genus van het jaar, <i>Psathyrella</i>	<i>A. de Haan</i>
94.2.78	De Verfstuifzwam (<i>Pisolithus arhizus</i>) gevonden op de Limburgse mijnterrils	<i>L. Lenaerts</i>
94.2.83	De <i>Helmmycena</i> (<i>Mycena galericulata</i>) en zijn dubbelgangers	<i>P. Van der Veken</i>
94.2.85	De paddestoelenkartering met Funbel, een stand van zaken	<i>E. Vandeven</i>
94.2.91	<i>Sirobasidium brefeldianum</i> Möller	<i>K. Van de Put</i>
94.2.91	Excursies van de Oost-Vlaamse Werkgroep voor Mycologie	
94.2.92	Nieuwtjes uit de recente tijdschriften	<i>K. Van de Put</i>
94.2.93	Lidgeld 1994	
94.2.94	In Memoriam Dr. Raymond Vanbreuseghem	<i>P. De Vooght</i>
94.2.95	Activiteiten van de Antwerpse Mycologische Kring	
94.2.97	Richtlijnen voor auteurs van artikels in AMK-Mededelingen, Oproep	
94.2.98	Derde Vlaamse Mycologendag	

AMK Mededelingen is een nieuwsbrief van de Antwerpse Mycologische Kring vzw. en verschijnt driemaandelijks, telkens voor de aanvang van ieder seizoen

AMK Mededelingen en Sterbeeckia zijn bekroond met de Emiel Van Rompaeyprijs 1991 voor floristiek.

Redactieraad: A. de Haan, H. De Meulder, F. Dielen, J. Schavey, K. Van de Put, E. Vandeven en R. Walleyen

Hoofdredacteur en verantwoordelijk uitgever: E. Vandeven, Opperveldlaan 14, 1800 Vilvoorde

Tikwerk: M. Heylen-Van Den Bosch, verzending: H. De Meulder

Wettelijk depot: BD 36771

ISSN 0771-9884

Editoriaal

F. Dielen

Onze onvolprezen secretaris Jean Van Yper heeft wegens beroepsbezigheden, die hem verplichten hoofdzakelijk in het buitenland te verblijven, ontslag genomen als secretaris van onze vereniging en als hoofdredacteur van AMK Mededelingen.

Voor de A.M.K. is dit een zwaar verlies en we hopen dat het maar een tijdelijke afwezigheid is. De verdienste van Jean Van Yper als bezieler van de AMK Mededelingen en zijn inzet voor onze vereniging kunnen we niet genoeg onderstrepen. 10 Jaar heeft Jean deze enorm belangrijke taak op zich genomen. We kunnen hem er nooit genoeg voor bedanken. Dank Jean voor de vele uren vrije tijd die je voor jou troetelkind, jou AMK Mededelingen hebt opgeofferd. We hopen jou en jouw echtgenote tijdens de korte periodes die jullie in Antwerpen vertoeven, toch nog op onze excursies te mogen ontmoeten. Het gaat jullie goed.

Dit nummer van de AMK Mededelingen is het eerste nummer onder de hoofdredactie van Emile Vandeven. We willen onze nieuwe hoofdredacteur hartelijk danken voor het aanvaarden van die belangrijke taak. Onze dank gaat ook naar Mevrouw M. Heylen om het tikwerk te blijven verzorgen. We wensen hen alle heil en steun toe.

Onderaan bladzijde 94.2.31 vindt U de samenstelling van de nieuwe redactieraad.

In de raad van bestuur zal het secretariaat, tot het einde van deze ambtsperiode, dit is tot februari 1995, worden waargenomen door Karel Van de Put, die wij hiervoor eveneens hartelijk danken.

Tijdens de algemene vergadering van de werkende leden op 8 februari ll. werden Leo Noten en Jos Volders benoemd tot bestuurders.

De raad van bestuur van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. is nu als volgt samengesteld:

voorzitter: Frans Dielen,

ondervoorzitter: Mevrouw Paule De Vooght,

secretaris: Karel Van de Put,

schatbewaarder: André Jacobs,

bibliothecaris: Jean Schavey,

andere bestuurders zonder bijzondere statutaire functie: André de Haan, Luc Lenaerts, Leo Noten, Emile Vandeven, Arthur Vaes en Jos Volders.

Wanneer U in dit nummer de excursielijst en vergaderingen raadpleegt, zal U merken dat er voor dit jaar weer veel mycologische activiteiten zijn gepland. Laat ons hopen dat de weermaker die tijdens de aanvang van de winter onze gewesten met een wel wat te grote overvloed water heeft bedacht, nog wat water heeft overgehouden om de vochtigheid vooral in het naseizoen op peil te houden.

Dit nummer van AMK Mededelingen is volledig gewijd aan de tweede Vlaamse mycologendag, die doorging op 8 mei '93 te Deurne.

Begroeting op de tweede Vlaamse mycologendag

F. Dielen

Beste vrienden, Dames en Heren, geachte mycologen en sympathisanten,

Hartelijk welkom hier in het Rivierenhof te Deurne op deze Frans Van Sterbeeck-viering en 2de Vlaamse Mycologendag. Zeer hartelijk welkom ook aan onze mycologische vrienden uit Nederland.

U ontving bij het binnenkomen het programma voor vandaag.

De AMK dankt de Heer J. Nagels, Ingenieur-directeur van de Provinciale Domeinen, hier aanwezig, en zijn medewerkers voor de gulle medewerking en het gebruik van deze zaal.

Na de lunch en tijdens de pauze is er mogelijkheid tot gedachtenwisseling en tijd om een kleine tentoonstelling rond Frans Van Sterbeeck en om oude boeken over plantkunde en mycologie te bekijken. Voor deze zeer oude werken en platen danken we zeer hartelijk Prof. Van der Veken.

Voor van wal te steken, zou ik even uw aandacht willen vragen voor een figuur die wij hier missen, nl. onze oud- en ere-voorzitter, Louis Imler, die onlangs overleed. Zonder het dynamisme van Louis Imler zouden we hier wellicht vandaag niet samenzijn. Zijn verdienste voor de mycologische wetenschap is enorm. Zijn uitzonderlijke gave om paddestoelen te beschrijven en af te beelden, zijn talent om microscopische tekeningen te maken, maar vooral zijn kritische geest waren kenschetsend voor deze grote figuur. De mycologische wetenschap mag Louis Imler zeer dankbaar zijn. Louis Imler zal in onze gedachte blijven voortleven als een der grootste mycologen van deze tijd.

Aanwezigen

Aerts Florentine	Honnier Antoine	Van den Broeck Fernand
Antonissen Ivo	Lammers H.	Van de Put Karel
Bormans Jozefa	Langendries Roger	Van der Gucht Katleen
Bormans Piet	Lenaerts Luc	Van Der Veken Paul
de Haan André	Mervielde Herman	Vandeven Emile
de Haan Myriam	Meuwis Tilly	van Kuik J.
De Decker François	Monnens Jos	Vannieuwenburgh Lucrese
De Meulder Hubert	Nagels J.	Van Praet Frans
De Vooght Paule	Noten Leo	Van Yper Hélène
Declercq Bernard	Pellegroms Albert	Van Yper Jean
Dielen Elza	Schavey Adrienne	Verbeken Mieke
Dielen Frans	Schavey Jean	Verheesen Peter
Goemaere Anne	Schoutteten Jos	Vispoel Martine
Hanssens Chris	Thumas Denise	Volders Jos
Hendrickx Harrie	Van de Meersche Jaak	Vranckx Henri
Heylen Frans	Van Den Bosch Mieke	Walleyrn Ruben

Franciscus Van Sterbeeck (1630-1693)

Basistekst J.H. Helsen

F. Dielen

Portret van Franciscus Van Sterbeeck in kannunikaal ambtsgewaad

Inleiding

Franciscus Van Sterbeeck, die wij dit jaar herdenken, heeft zijn leven doorgebracht in de woelige 17de eeuw, waarin onze provinciën meegeslept werden in een draaikolk van onrust en ontreddeuring tijdens het einde van het Spaanse regime. In deze periode die begon met de vrede van Münster in 1648, die een einde maakte aan de 80-jarige oorlog, tot de vrede van Utrecht in 1713, die een einde stelde aan de Spaanse Successie-oorlog, zijn onze provinciën gekentekend geweest door een opeenvolging van tegenslagen en rampen: nederlagen in buitenlandse conflicten en verval van onze binnenlandse nijverheid en handel.

Niettegenstaande het leven in onze gewesten overstemd waren door wapengekletter en gehinderd werden door onophoudende troepenbewegingen, lieten enkele zeldzame geleerden van zich horen, doch hun werken, hetzij van astronomische, medische of natuurwetenschappelijke aard, boezemden slechts belangstelling in bij een weinig talrijke elite. Vermelden wij Ferdinand Verbiest, sterrekundige, missionaris in China, geboren te Pittem in 1623 en overleden te Peking in 1688, die de befaamde astronomische toestellen vervaardigde welke zich nog steeds bevinden in het Observatorium te Peking. Verder de geneesheer-anatoom Philips Verheyen, overleden te Leuven in 1710, van wie het befaamd handboek over menselijke anatomie een buitengewoon succes oogstte in de europese universiteiten; de chirurg-verloskundige Jan Palfijn, geboren te Kortrijk in 1650, die de geniale uitvinder van de verlostang was; vermelden we tenslotte Franciscus Van Sterbeek, de geleerde botanist en baanbreker van de mycologie in onze gewesten.

Afkomst en opleiding

Franciscus Van Sterbeek werd geboren te Antwerpen op 17 november 1630 en aldaar gedoopt in de Sint Walburgis-kerk. Zijn vader was Meester Henricus Van Sterbeek, zijn moeder Mevrouw Suzanna Vissers. De familie behoorde tot een aanzienlijke stand met blazoën.

Uit het Registrum Ordinatorum van het archief van de kathedraal van Antwerpen blijkt dat Frans Van Sterbeek studeerde aan de universiteit van Douai, toen stad der Spaanse Nederlanden in Frans-Vlaanderen. Deze universiteit werd gesticht in 1652 ingevolge de beschikkingen der Contra-reformatie. Veel jongelingen uit onze provinciën gingen er studeren. Van Sterbeek promoveerde er tot Magister Artium (Meester in de Wijsbegeerte en Letteren). Daarna ondernam hij studies in de godgeleerdheid. Op 18 september 1655 werd hij door de bisschop van Antwerpen, Marius Ambrosius Capello, die waarschijnlijk zijn professor was aan de universiteit te Douai, tot priester gewijd.

De botanicus

De acht eerste jaren van zijn priesterschap liet zijn gezondheid hem niet toe een al te zwaar ambt te bekleden. Hij leed tot in 1663 aan "Eene langhdurige ende swaere quaele" (borst-, maag- en galaandoeningen). Hij beschikte aldus over vrije tijd, die hij besteedde aan de studie die hem reeds lang bezielde: de plantkunde. Reeds in 1652, dus voor zijn priesterschap, toen 22 jaar, was hij begonnen planten en kruiden te onderzoeken, te zaaien en te planten, alsmede allerlei boomsoorten en heesters, zowel exotische als inheemse. Hij leerde alzo de geneeskrachtige kruiden en giftige planten kennen. Doch van in den beginne gaf hij blijk van belangstelling voor de studie van fungi of zwammen. Hij voelde zich aangetrokken tot de kampernoelies en is ze gaan bewonderen uit oogpunt van studie, vormrijkdom en schoonheid.

Niet alleen "de auteurs" maar ook eigen ondervinding hadden hem geleerd dat zoals Diphilus het zegde: "de fungi goet voor de maghe sijn, dat sij wel voeden ende camerganck verwecken".

Van Sterbeek in de geschiedenis van de mycologie

In zijn tijd bevond de mycologie zich nog in een stadium van rondtasten. De eerste echt gekende auteurs die het bestaan van paddestoelen vermeldden, waren de Griekse geneesheer Hippocrates, omstreeks 400 jaar vóór onze tijdrekening, die het geneeskundig gebruik aanwees van enkele paddestoelen, doch zonder nauwkeurige omschrijving.

Een andere Griek, Theophrastes, omstreeks de derde eeuw vóór onze tijdrekening, nam waar dat de paddestoelen planten zijn, die geen vruchten dragen. Dioscorides, geboortig van Klein-Azië, chirurg bij het leger van Nero (eerste eeuw van onze jaartelling), handelt over geneesmiddelen van plantaardige oorsprong en vermeldt ook paddestoelen.

De Romeinse naturalist Plinius de Oude (1ste eeuw van onze jaartelling) vermeldt de truffels. Enkele Romeinse dichters uit dezelfde eeuw zoals Martialis en Juvenalis bezingen de lof van de truffels, eierzwammen en boleten.

Avicenna, Iraanse geneesheer en wijsgeer (11de eeuw van onze tijdrekening) kende reeds de schadelijkheid van de groene knolamaniet en verwerpt alle paddestoelen met een groene hoed, een kleur die door zekeren beschouwd werd als zijnde van kwade aard.

In de 16de eeuw vermeldt de arabische aardrijkskundige Leon de Afrikaner (1550) de tartufa, een soort truffel uit het Middellandse Zee-gebied.

Adrianus Junius (1564) beschrijft de stinkzwammen. Op het einde van die eeuw wijzen de geschriften van de Nederlander Lobelius (1590), van de Mechelaar Dodoens (1590), maar vooral van de Fransman Charles de l'Ecluse, genaamd Clusius (1601) een belangrijke vooruitgang aan in de studie van de mycologie.

In de 17de eeuw, toen de mycologie meer aandacht kreeg, vermelden we de Zwitser G. Bauhin (1624), die in de plantkunde de verdienste had het onderscheid te maken tussen genus en soort, wat in 1753 door Linnaeus zou leiden tot de binaire nomenclatuur in zijn "Species Plantarum". De Engelsman J. Ray (1686), die de eerste flora publiceerde; de Fransman J. Tournefort (1698), die de algemene classificatie der planten voorstelde, gesteund op genus en soort, en tenslotte onze Van Sterbeeck, die het leven der campernoeliën leerde kennen in onze provinciën. Hij was de eerste die het verschil opmerkte tussen de paddestoelen met plaatjes en buisjes, en ook "stuifmeel" !

Rond het einde van de 18de eeuw en het begin van de 19de brak er een bloeiende periode aan voor de mycologie, zodanig dat deze studie de rang verwierf van een ware wetenschap, vooral door Persoon (1761-1836). Het is echter de Zweed E. Fries (1794-1878), die mag aanzien worden als de vader van de moderne beschrijvende mycologie.

Zijn mycologische en botanische activiteiten

In 1654 begon Van Sterbeeck zijn mycologische vaststellingen te noteren, die hij later zal publiceren in zijn meesterwerk: "Het Theatrum Fungorum oft het Tonneel der Campernoeliën".

Zoals de toenmalige plantkundigen had hij een kruidentuin aangelegd die als observatieterrein diende. Dit bood hem de gelegenheid uitzonderlijke waarnemingen te doen. Ondertussen doorkruiste hij voortdurend bossen en velden, vooral in de omgeving van Antwerpen en in Brabant, op zoek naar allerlei paddestoelen en planten.

In 1660 ondernam hij zijn eerste studiereis naar Holland, waar hij verschillende kruidtuinen bezocht, namelijk in Amsterdam, Leiden en Groningen. Hij kwam er in betrekking met een aantal geleerde botanisten met wie hij gans zijn leven in contact zou blijven.

In 1663 gelukt het de ervaren geneesheer Johannes Van Buyten Van Sterbeeck tijdelijk te genezen van zijn "langhdurige ende swaere quale".

Ditzelfde jaar ontvangt hij het bezoek van de Engelse botanist John Ray, die zijn proeftuin bezichtigde en de inventaris ervan in zijn reisboek optekende. Hij zag er ondermeer: linze, pistache, spirea, barbarakruid, (winterkers), kerseboom, heemst, moerbezieboom, jasmijn, wolfsklauw, boksdorn, rozen zonder doornen, akkerwinde, peterselie van Macedonië, peen van Kreta, vuurwortel (moeder-

kruid), droogbloem van Amerika, laurier van Alexandrië, absint, lillie der Allobroges, geranium, nieskruid, centauree van Griekenland, brandnetel van Virginië, klokje van Damas en andere. De meesten zijn geneeskrachtig, anderen zijn voedingsgewassen, andere honingrijk. Genezen van zijn langdurige ziekte wordt Van Sterbeeck nog hetzelfde jaar (1663) benoemd tot kapelaan van zijn bisschop Ambrosius Capello, die toen 70 jaar was en ziekelijk. Waarschijnlijk was de benoeming van Van Sterbeeck meer aan zijn vermaardheid, die deze genoot als uitmuntende plantkundige en kenner der geneeskrachtige kruiden, dan aan een andere reden te danken.

Gehecht blijvend aan het bisschoppelijk paleis werd Van Sterbeeck op 30 december 1666 benoemd tot titularis van de kapelanijs in het Antwerpse begijnhof. Deze nieuwe benoeming zou hem echter weinig hinderen en hij bleef zijn navorsingen ijverig verder zetten. Hij doorkruist de Kempen, Brabant en Vlaanderen, o.a. ook de tuinen van de Augustinessen-abdij van Waasmunster waar hij de laurierbomen bestudeerde. Hij maakt menigvuldige aantekeningen en tracht zijn vondsten naar het leven af te beelden.

Het gebruik van paddestoelen in zijn tijd

In Brabant, dat toenmaals de huidige provincie Antwerpen omvatte, hadden Italiaanse kooplieden uit Antwerpen reeds in de eerste jaren van 1600, de paddestoelen en hun voedingskracht aan de plaatselijke bevolking leren kennen. Ze gingen ze plukken op het platteland en weldra werd hun voorbeeld gevolgd door de buitenlieden en de stadsbewoners.

Rond 1620 waren campernoeliën een gewoon gerecht geworden bij de stadsmensen. Er werd zelfs een openbare markt van zwammen gehouden in het kwartier van de Beurs te Antwerpen, vooral bezocht door vreemdelingen, die de voornaamste verbruikers van paddestoelen bleken te zijn. Van Sterbeeck hechtte veel belang aan die markt en spoorde de buitenmensen van rond Antwerpen aan om cantharellen en weidekampernoelies te gaan plukken en naar de Antwerpse markt te brengen. Op die markt werden de gebruikelijke verse soorten te koop aangeboden alsmede opgelegde zwammen die in tonnekens uit de omgeving van Namen en Edingen werden aangevoerd. Elders ook begonnen de paddestoelen bekend en gewaardeerd te worden. Te Brussel werden in de kruideniershandel morieljes verkocht die met hele kisten uit Boergondië en Italië werden ingevoerd.

Een kroniekschrijver en dichter uit die tijd - R.V. Westerhout - beschrijft de atmosfeer van die campernoeliën-markt op pittige wijze:

"Hier toont men nu de merct waar dat van alle sijen
't Gheboert geladen comt; het sit met heele rijen,
En 't stelt haer Fungi voort, sij roepen overluyt:
Wij hebben niet als goey, de quaey die bant men uyt.
Het krielter van het volck, de koks die siet men loopen
om ergens voor een feest Provisie te gaan coopen.
Den Spaengniaert, Italiaen, en oock den Portugies
Beminnen dese vrucht, sij sijn niet meer soo vies,
Want kennen nu haer deught. De maerten oock niet luy
Die coopen om het meest."

Ook op de bisschoppelijke paleizen van Antwerpen en Mechelen werden grote hoeveelheden Fungi verbruikt. Van Sterbeeck dichtte hier omtrent:

Goede Fungi wel bereydt
Eet men zonder swaerigheydt
Siet hoe deze eetbaer spijs
Ieder een gheeft lof en prijs:
En omdat sij is gheroemt
op des Princen tafel comt:
Want 't geen groote maelyt is
Daer gheen Fungi staan ten dis.

Van Sterbeecks publikaties

Van zijn hand verscheen in 1668 een eerste publikatie te Amsterdam onder de titel "Het Vermaekelijk Landtlevens" dat handelt over de tuinbouw, geneeskunde en kookkunst. Een tweede en derde druk ditmaal te Antwerpen kreeg als titel "Den Verstandighen Hovenier over de twaalf maenden van 't jaar". De derde uitgave in 1672 vermeldt de naam: Franciscus Van Sterbeeck in afkorting F.v.S. Pbr. (presbiter). Het was naar aanleiding van deze druk dat de eerste publikatie over kampernoelies door onze geleerde verscheen. De hoofding luidde als volgt:

Tractaet van de Campernoillien
Ghenaemt
Duyvels - Broot
Hare kracht, soo goedt als quaedt, kennisse ende regeringhe
Bevesticht
Door de Voornaemste Herbaristen ende Medecijnen, als door
eyghen ondervindinghe

Het Tractaet, bestaande uit 12 bladzijden, handelt over de verschillende soorten kampernoelies, de plaatsen waar zij groeien en hunne natuur en kracht; ook de verschillende wijzen van bereiding en opdiening; eveneens de geneesmiddelen tegen giftige zwammen. Ook worden de namen vermeld van oude en latere auteurs die Van Sterbeeck heeft geraadpleegd, namelijk Dodoens uit de 16de eeuw die in zijn vermaard "Cruyde-Boek" een paar bladzijden heeft gewijd aan de Fungi.

Voorzeker moet bisschop Capello, benevens de bekwaamheid van Van Sterbeeck in de plantkunde, ook zijn uitstekende artistieke bekwaamheid gekend hebben, want in 1670 gelastte hij hem een ontwerp te maken voor een nieuw hoogaltaar in de Predikheren-kerk Sint Paulus te Antwerpen. Dit prachtig kunstwerk in barokstijl werd opgericht en gebeeldhouwd door Pieter Verbruggen. Van Sterbeeck was dus de ontwerper van een der prachtigste en meest monumentale kunststukken die wij in Antwerpen bezitten.

In 1671 ondernam Van Sterbeeck een tweede reis naar Holland. Hij bezocht er nogmaals plantentuin, oranjeriën en studiekabinetten van botanisten. Tijdens zijn rondreis aldaar had hij de gelegenheid de werken van Charles de l'Ecluse of Clusius te raadplegen. Het volgende jaar heeft hij het geluk een reeks aquarellen over Fungi van het Codex de l'Ecluse in bruikleen te krijgen. Knap tekenaar die hij was en tevens colorist, maakte hij er getrouwe reproducties van. De verzameling bestaande uit de kopies van Clusius bij dewelke Van Sterbeeck nog 190 oorspronkelijke tekeningen en schilderijen van paddestoelen die hij had gevonden in de Kempen en Brabant heeft gevoegd, zijn bewaard gebleven en berusten in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel.

Ondertussen werd hij door bisschop Capello benoemd tot kanunnik van de Hoofdkerk te Hoogstraten, dit voor zijn kerkelijke verdiensten maar tevens voor de fytotherapeutische raadgevingen die hij gaf aan zijn bejaarde bisschop.

Nu was de tijd aangebroken om het plan te verwezenlijken, waarvan hij reeds zo lang droomde. De uitgave van een werk over kampernoelies na twintig jaren van studie. Hij zou het werk niet uitgeven in het Latijn, de taal der geleerden in die tijd, doch in het Nederduits, de taal der plaatselijke bevolking. Hij verduidelijkt hierbij dat het de huisvrouwen zijn en de keukenmeiden die de kampernoelies voorbereiden en koken en die onderling praten over de wijze van bereiding; zij moeten kunnen begrijpen wat erin het boek geschreven staat. Daarom gaf Van Sterbeeck de voorkeur aan hun moedertaal, zoals hij zelf zegt: "waerdoor ick voor een gheboren Antwerpenaer can bekent worden!"

In 1674 was het werk persklaar en verscheen in 1675 onder de titel:

Theatrum Fungorum oft het tonneel der Campernoeliën.

Het werd uitgegeven te Antwerpen bij Jozef Jacobs in de Beurzestraat, boven de Beurs. Het is gedrukt in quarto en bevat 396 bladzijden. De titelplaat werd getekend door A.V. Westerhout die tevens dichter was en gegraveerd door E.V. Ordonie. Ze verbeeldt een kampernoeliënmarkt die gehouden wordt voor een symbolisch portaal in barokstijl. Het werk bevat 36 kopergravures en 349 figuren. Een aantal van die figuren zijn ontleend aan het werk van Clusius, doch Van Sterbeeck vermeldt telkens de naam van Clusius bij de ontlening (39 maal).

Op te merken valt dat Van Sterbeeck als kruidkundige de kopergravure gebruikt. Een tweede uitgave van dit werk verscheen in 1712 te Antwerpen bij Franciscus Huysens, boekdrukker en boekhandelaar, wonende bij de beurs.

Aan het verzoek van bisschop Capello aan het kapittel van Hoogstraten op 11 juli 1675 om Van Sterbeeck te ontlasten van een verplichte woonst aldaar, daar dit zijn werkzaamheden hinderde, werd voldoening gegeven. Bisschop Ambrosius Capello overleed in 1676, 79 jaar oud. Zijn opvolger Antbertus Van den Eede handhaafde Van Sterbeeck in zijn functie. Hij bleef gehecht als kapelaan van de vierenzeventigjarige kerkvoogd en zou op geneeskundig en botanisch gebied zijn taak voortzetten. Maar intussen werd onze botanist opnieuw ziek. Zijn botanische studie zou hier sterk onder lijden evenals de verzorging van de plantentuin van het bisdom. Hij klaagt hieromtrent bitter daar een oranjeboom van negen voet hoog tengevolge van zijn ziekte werd verwaarloosd.

In 1677 deed hij in de Sint Walburgis-kerk een gedenkteken oprichten voor zijn afgestorven ouders. Vrijwel zeker werd het naar een tekening van hemzelf vervaardigd. Na zijn herstelling in 1678 ondernam hij een grote reis naar Duitsland, steeds per koets, waar hij Nürnberg bezocht alsmede de omstreken van Regensburg waar hij in de wouden herboriseerde. Vervolgens vertrok hij naar Oostenrijk waar hij korte tijd te Wenen verbleef. Bij zijn terugkeer in Antwerpen brak daar in juli/september 1678 een ongekennde dodende koorts uit. Het is niet uitgesloten dat het hier ging om een moeraskoorts die verwekt werd door de stilstaande wateren van de polders over het Veer. Bisschop Van den Eede stierf aan de gevolgen van die ziekte in de ouderdom van 75 jaar. Dit betekende voor Van Sterbeeck eveneens het einde van zijn ambt van kapelaan van de bisschop. Johannes Ferdinandus Van Beughens, werd op 12 november 1679 tot nieuwe bisschop van Antwerpen gewijd. Uit hoofde van zijn residentie-verplichting zegde hij tevens vaarwel aan zijn kanunnik-zijn van Hoogstraten. Ondertussen had hij zich toegelegd op de cultuur van uitheemse

boomgewassen zoals de oranje, citroen, granaat en laurier. Hieromtrent liet hij in 1682 een werk verschijnen te Antwerpen dat als titel droeg:

Citricultura
oft Regeringhe
der Uythemsche Boomen te weten
Oranien, citroenen, limoenen, granaten, laurieren en andere

Het werk werd geïllustreerd met 14 kopergravures. Het verwierf niet dezelfde wetenschappelijke bijval als zijn *Theatrum fungorum*.

In 1683 werd Van Sterbeeck aangesteld tot rentmeester van het begijnhof van Antwerpen. Hier begon voor hem een nieuwe activiteit, namelijk die van archivaris-historicus. Het begijnhof bezat, in en rond Antwerpen en in de Kempen, een aantal gebouwen, hoeven, landerijen en bossen. Hier vond hij aldus de geschikte gelegenheid om zijn kennis en ervaring in de botanie en landbouwkunde te laten gelden bij het aanleggen van beplantingen en bebossingen. Hij verzamelde en klasseerde alle archiefstukken van het begijnhof en voegde ze samen in perkament-gebonden registers met als titel:

Noodelijke Instructiën streckende tot kennisse,
welstandt ende profijt weghens het Regeren der Goederen:
completerende Den Godthuyse oft Infirmerye
des Beggijnhofs van Antwerpen.

Het volgende jaar begon onze onvermoeibare rentmeester een nieuw boek met als titel:

Croniïcke
tot welstandt en Profijt van den Beggijnhove
binnen Antwerpen

In 1686 begon hij met het vervaardigen van een atlas van de eigendommen en bezittingen van de infirmerie, een rijk begiftigde instelling van het begijnhof. De titel luidt:

Originele Methinghe der Landen
competerende Aende Infirmierije des Beggijnhoffs binnen Antwerpen.

Het boek is prachtig gebonden in rood leder. Er worden kaarten in gevonden van goederen gelegen te Antwerpen, Austruweel, Bouchout, Brecht, Duffel, Edeghem, Haegenbroeck bij Lier, Merxem, Millegem, Oolegem, Ranst, Santhoven, Schille, Schooten, Stabroek, Wilmaarsdonk en Wuustwezel.

Tijdens zijn regentschap kwamen niet alleen zijn plantkundige en agronomische kennis, maar ook zijn artistieke en bouwkundige talenten op de voorgrond. Hij tekende "de groote blauwe venster", die op het einde der 17de eeuw in de voorgevel van de kerk werd aangebracht, en leverde de plannen en tekeningen van de "merbele" deur der sacristie. Hij bouwde naar zijn tekening de blauwe poort die op de Ossemarkt toegang geeft tot het begijnhof, herstelde en vergrootte de pastorij en maakte de tekeningen en de plannen van de huizen Sint Jan en Sint Agnes. Van Sterbeeck zou ook de plannen tekenen voor de gebeeldhouwde orgelkast en de rijk versierde borstwering waarvan het hoogzaal

voorzien werd. Aan Van Sterbeeck is het te danken we de autobiografie van Zuster Anna Van Schriek, het vermaardste begijntje van Antwerpen, bezitten.

Tonneel der Campernoeliën

Keren we nu even terug tot het werk waardoor Van Sterbeeck zijn grote vermaardheid verwierf. Het "Theatrum Fungorum oft het tonneel der Campernoeliën" is in de letterlijke zin een waar schouwtoneel, een vertoning waarin zich het leven van de paddestoelen afspeelt. Het werk is verdeeld in drie delen. Het eerste deel handelt over de goede en twijfelachtige zwammen. Het tweede deel behandelt de kwade zwammen. Het derde gaat over de goede en de kwade "aardbuylen" (truffels) en giftige kruiden. Van Sterbeeck begint zijn werk met in de algemene generiek namen te vermelden van de fungi zoals zij gekend zijn bij de verschillende volkeren. Volgens de schrijvers uit de Oudheid zouden het de Arabieren en de Grieken geweest zijn die het eerst over zwammen geschreven hebben. Deze zouden de algemene naam gedragen hebben van Ammonieten of Amanitae volgens de naam van een arabische volksstam, Ammonieten genoemd, gevestigd op de oevers van de Jordaan. De zwammen zouden bij de Arabieren en Grieken niet gekend geweest zijn voor hun voedingswaarde, maar als een gewas zonder nut en bovendien giftig. Vele eeuwen later zou Hippocrates de Amanieten nader onderzocht hebben.

Van Sterbeeck beijvert zich om de opvattingen die de oude schrijvers hadden over de fungus. De fungi vormen een afzonderlijk soort gewas, vermeldt hij: "want ze hebben geen takken, noch bladeren, noch bloemen, noch zaad, noch echte wortels, maar korte peesjes; daarenboven verdragen zij geen verplanting".

Onze geleerde weerlegt de beweringen van zekere geleerde tijdgenoten zoals Fabre (1656) dat zwammen eetbaar zijn in hun jeugdige frisheid, maar dat ze nadien giftig zijn. Hij weerlegt eveneens Grevinus (1571) die beweert dat de fungus een zacht, licht en sponsachtig wit lichaam is dat doorgaans groeit uit het slijm der aarde door middel van een zuur sap zoals gist die het brood doet opkomen.

Hij trekt de volkswetenschap in twijfel wanneer zij beweert dat de zwammen uitwerpsels zijn van de aarde, maar dat zij integendeel naar waarde moeten geschat worden, zoals de planten, want onder dezen zijn eetbare en giftige soorten en dat zekere giftige soorten geneesmiddelen kunnen opleveren. Hij stelde vast dat sommige soorten drie dagen nodig hadden om tot hun volle ontwikkeling te komen., dit in strijd met de volkswijsheid dat de zwammen 's nachts ontstaan en volwassen geraken en dat men ze moet plukken bij dageraad, zoniet worden ze giftig. Hij stelde vast dat de beste plaatsen om fungi te plukken de velden en weiden zijn, doch als men ze kent hoeft men niet bang te zijn ze te plukken onder eiken, beuken, populieren en andere bomen die niet giftig zijn. Hij raadt af ze te plukken op verse mesthopen, op rot hout, vuile vodden, puinen, hopen van venijnige dieren, in uitgedroogde stadsvesten, modderige poelen en grachten en ijzerhoudende gronden.

Voor wat de structuur der fungi betreft stelt onze mycoloog vast dat ze onder de hoed twee verschillende structuren vertonen. De enen hebben "plues" of pluis (het Franse "peluche") dat een zeer zachte en broze laag stof is in lijnrechte plooiën (wij spreken van plaatjes). Het is eigen aan de weidekampernoelie en aanverwante soorten. Anderen hebben "mergh": een vaste stof die onder aan de hoed stevig kleeft, het onderste van het merg is vol "poros", poriën, gelijk zweetgaatjes zoals de geleerde het uitdrukt (wij spreken van buisjes).

Hij stelde eveneens vast dat sommige soorten fungi die op sommige bomen groeien plaatjes noch buisjes vertonen. Dat is ook het geval voor stuifzwammen zoals de "wolfsveesten". Betreffende de

cantharellen, die hij "zeemleren of goudgele fungi" noemt, zegt hij dat ze stevige pluis hebben die ook mag gegeten worden.

Zoals de natuurkundigen uit alle tijden hield hij zich eveneens bezig met de vraag welke paddestoelen giftig en welke eetbaar zijn. Hij vermoedde dat het de schapen en geiten zijn, die zulks moeten beproefd hebben, lang voor de mens. Hij vermeldt daarbij dat Clusius in 1601 een veertigtal eetbare paddestoelen beschreef en dat hij zelf een honderdtal paddestoelen aanwijst, die zonder vrees mogen gegeten worden, want hijzelf had daarvan een groot deel zelf gegeten.

THEATRUM FUNGORUM O F T HET TOONEEL DER CAMPERNOELIEN

Waer inne vertoont wort de gedaente, ken-teeckens, natuere, crachten, voetsel, deught ende ondeught; mitsgaders het voorsichtigh schoonmaken ende bereyden van alderhande Fungien; en blijck-teeckenen van de gene die vergiftighe gegeten hebben, met de ghe-neefsmiddelen tot soodanigh ongeval dienende: beneffens eene naukeurige beschrijvinghe vande *Aerd-buylen, Papas, Tarratouffli, Artichiocken onder d'aerde*, ende dierghelijcken ghewalichen.

Waer by ghevoeght is een cort Tractaet vande binderlijcke Cruyden van dit lande, als wilde Petercelie, ende andere, met de teghen middelen teghen soodanigh vergif.

Alles met neerstigheyt, lanck-duerige ondervindinghe, ende ijverigh ondersoecken vande schriften der ervarenste cruyt-kenders vergaedert ende beschreven door

FRANCISCUS VAN STERBEECK Priester.

Verciert met veele belden van alle ghedaenten van Campernoelien ende andere Cruyden, dienende tot dit werck: alles naer het leven in koper ghesneden.

T'ANTWERPEN, By Joseph Jacobs, inde Borse-straet, boven op de Borse, 1675.

Met Gratie ende Privilegie.

Titelblad van het "Theatrum Fungorum"

Portretten

Van het uiterlijk voorkomen van Van Sterbeeck behouden we, voor zover wij weten, een drietal portretten. Hij liet een eerste maal een portret schilderen in kanunnikaal ambtsgewaad. Dit schilderij wordt bewaard in het Begijnhof te Antwerpen. Het tweede van zijn gekende portretten werd geschilderd in 1681 door C.E.Biset. Hij was toen 50 jaar oud. Dit schilderij is echter zoek geraakt, doch er werd daarvan een kopergravure gemaakt door Franc. Ertinger. Een derde en laatste portret werd geschilderd door de Diestenaar N. Stramot in 1693, het jaar van het overlijden van onze geleerde. Dit schilderij wordt bewaard in het Museum van Schone Kunsten te Antwerpen. Van Sterbeeck is erop afgebeeld gezeten voor een tafel en wijst op een afbeelding van paddestoelen in het vermaarde "Cruyde Boek" van Rembert Dodoens (1554).

Franciscus Van Sterbeeck, botanicus, mycoloog, historicus en architect stierf te Antwerpen op 5 mei 1693. Hij is ongetwijfeld de baanbreker der mycologische wetenschap in onze Belgische provinciën. In deze hoedanigheid is hij waardig door ons herinnerd te worden ter gelegenheid van de 300ste verjaring van zijn overlijden.

Het bestuur der posterijen gunde hem geen bijzondere postzegel in 1993, zo min als in 1975 bij de 300ste verjaardag van het verschijnen van zijn meesterwerk het "Theatrum Fungorum".

Ook de stad Antwerpen had in 1930 geen aandacht voor een van zijn grootste zonen, ter gelegenheid van de grote feestelijkheden bij de viering van 100 jaar onafhankelijk België, tevens toch ook de 300ste verjaardag van een der meest befaamde botanisten der 17de eeuw. Het spijtig samenvallen van grote feestelijkheden met de verjaardagen van geboorte en overlijden van Van Sterbeeck, maar vooral politieke achtergronden zoals nu weer Antwerpen, culturele hoofdstad van Europa, hebben hier een grote rol gespeeld. We stellen ons terecht de vraag of het hier gaat om onverschilligheid of om gemis aan voldoende nationale cultuur. De Antwerpse Mycologische Kring en ik zijn ervan overtuigd dat Van Sterbeeck door ons niet vergeten wordt. Hij zal in onze gedachten blijven voortleven als de grondlegger van de mycologie in onze gewesten.

Literatuur

- * Helsen J.H., (1992). Franciscus Van Sterbeeck, pionnier belge de la mycologie, Gourdinne
- * Philippen L.J.M., (1930). Franciscus Van Sterbeeck, Antwerpsche mycoloog, Bouwkundige en Historicus, Antwerpen
- * Van Sterbeeck Franciscus, (1675). Theatrum Fungorum oft het Tonneel der Campernoeliën, Antwerpen

Fungi in oude kruidboeken

P. Van der Veken

Inleiding

De kennis die wij in de Westerse wereld hebben van planten en zwammen is moeizaam vergaard en opgebouwd gedurende duizenden jaren. De aanloop vooral verliep zeer traag en er waren langdurige perioden van geringe vooruitgang, bv. de Middeleeuwen. De Renaissance-periode bracht een doorbraak en vanaf de 19de eeuw groeit de wetenschap steeds sneller, zodat men nu van een kennisexplosie spreekt, die mede te danken is aan een voorheen nooit gekend aantal wetenschapsbeoefenaars. Het Vlaams trio Lobelius - Dodonaeus - Clusius verrichtte pionierswerk via de door de beroemde Plantin-Moretus uitgeverij te Antwerpen uitgebrachte Kruidboeken, waarin ook de zwammen een (beperkte) plaats kregen. Clusius, volgens meerdere geschiedschrijvers "de eerste mycoloog", produceerde de eerste regionale monografie over zwammen (van Pannonië, Hongarije). In 1675 komt dan het eerste volledig aan Fungi gewijd boek uit, het *Theatrum Fungorum* oft Het Tooneel der Campernoelien van Van Sterbeeck met als belangrijke innovatie het gebruik van de kopergravure.

De "Botanica in de Zuidelijke Nederlanden"-tentoonstelling in het Plantin-Moretus-museum te Antwerpen (13 maart - 13 juni 1993) en de daarbij horende kataloog (150 p.) vormen een rijke bron van informatie over deze periode, waarin de plantkunde zich geleidelijk losmaakte van de geneeskunde. Ook komt men vlug tot de vaststelling dat de kennis van de fungi achterop is gebleven t.o.v. die van de gewone planten.

MATHIAS DE L'OBEL, LOBELIUS (Rijsel 1538 - Londen 1616)

Van het bovenvermeld trio bespreken we eerst Lobelius met zijn Latijnse "*Plantarum seu stirpium historia*" (1576) en het Vlaamse "*Kruydtboeck*" (1581), omdat hij als eerste van de drie de fungi behandelt.

Over de aard, ontwikkeling en verscheidenheid van de fungi lezen we in het *Kruydtboeck*, 2de deel, blz. 305: "De Campernoellen oft Fungi sijn eenighe iutwassinghen ende spongieachtige gheswillen/de welcke haeren oorspronck hebben iut overvloedighe vochticheydt van d'aerde versch ghemest of door rottich nat/peerde/koeyen ende ander mist/oft rot stroy/hout ende dierghelijcke. En comen oock voorts iut de vochticheydt vande wortele van sommige cruyden ende boomen/ghelijck den Orobanche ende Hypocistus doen/als wij corts bewijsen sullen".

Het is duidelijk dat iedere reële kennis van de aard, bouw en voortplanting van de zwammen nog ontbreekt: Fungi ontstaan dus blijkbaar "vanzelf" (*generatio spontanea*). En ook al schrijft G. della Porta in 1588 dat hij "zaadjes" van fungi had verzameld, dan duurt het nog tot M. Malpighi (1679) en P. Micheli (1729) eer dit aanvaard en veralgemeend werd; pas in 1788 voert J. Hedwig de algemene term "spore" in en in 1808 maakt L. Richard het verschil tussen spore en zaad duidelijk. Het zijn niet alleen "de molens van de administratie" die traag malen...

Lobelius steunt als geneeskundige nog sterk op de "klassieke" geschriften van Dioscorides en Galenus en aanvaardt Dioscorides' indeling (p. 310): "Diosc. maect twee soorten van Campernoellen

segghende dat de sommighe sijn eetbaar/ ende de andere sorgelijck ende doodelijck. Sij groeyen fenijnich door diversche oorsaecken/te weten als sij wassen op eenighe plaetsen daar eenighe beroest ijzer naghel is oft eeniche rot cleedt/oft ist datse iut comen bij eenich slanghen hol/oft bij eenighen boom die natuerlijck hinderbaer vruchten draecht".

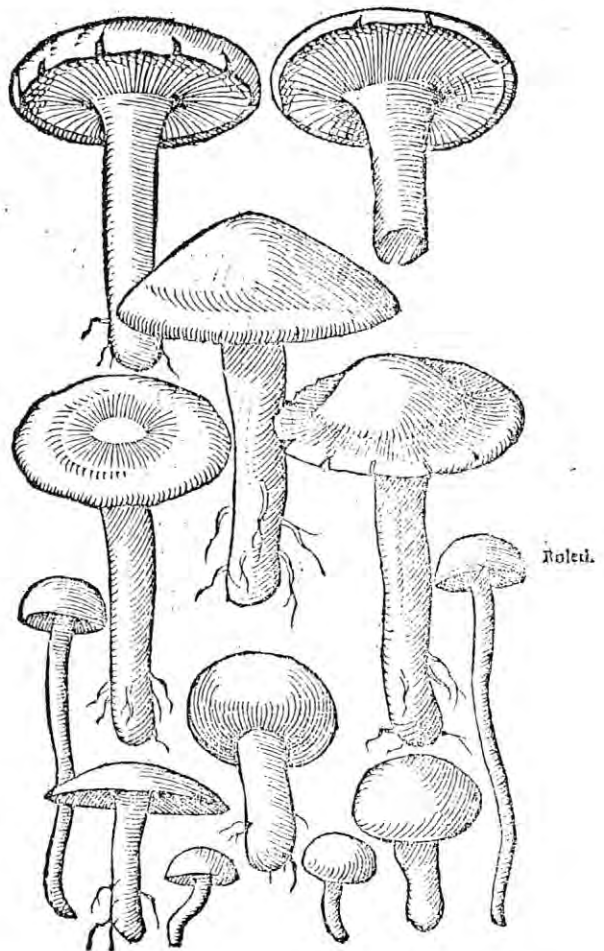
Fungi gheuaemt van Campernoellen. In Franchois/Champignons oft Potirons.
In Italiaensch/Fonghi. In Spaensch/Hongos, Cylhetquas, en Cogomelos.
In Hocheduytsch. Schwemme. In Grieks/Myces.

Gemeen platte oft rondachtighe verheuen Camper.
noelle diemē eet. In Lat. Fungi vulgatissimi esculēti.

De Campernoellen oft Fungi sijn eenighe wtwassinghen ende spongiachughe gheswillen/ de welke haeren voersprong hebben wt ouervloedighe vochticheydt van d'aerde versch ghemest/oft deor retlich nat / peerde / koeyen ende ander mist/ oft rot stroy / hout ende dierghelijcke . Sy comen voeck voorts wt de vochticheydt vande wortele van sommighe eruyden ende boomen/ghelijck den Orobanche ende Hypocistis doen / als wy cort bewijsen sullen.

Ghemeyn platte oft wat verheuen Campernoellen diemen eet.

De ghemeynste diemen ouer al eet sijn ghemeyn bekenet / hebbende v' vleesch heel wit als sy versch sijn/van onder claer roodt: ondt zijnde / sijn sorgelijck om eten / en krijghen sterckeren reucke en worden brunn. Die sietse naer datmensse van bosnen gepelt heeft/ en men scoofse daer naer met boter oft olie/ verijns oft azijn : ende met peper geten en sijn niet hinderlijck . Sy worden gheuonden in vochtige lēte ende Herfde in sandtachtich nieu ghemest landt/ ende voeck op vochtige mest hoopen/ waer dat sy onghesonder sijn.

Figuur 1: Facsimile van de onderste helft van blz. 305 uit Lobelius' *Kruydtboeck*, 2de gedeelte, 1581. Let op de term *Boleti* in de rechtermarge.

Lobelius behandelt als eerste soort de "Ghemeyn platte of wat verheuen Campernoellen die men eet". In de beschrijving lezen we dat ze vers van onder helderrood zijn en bij het ouder worden bruin kleuren. Dat zou passen voor *Agaricus*; maar de bijgaande plaat lijkt er nauwelijks op! Dat de naam "boleti" er naast staat is wel begrijpelijk, want in die tijd betekende "boleet" eetbare paddestoel! (zie ook Paulet 1793(2):3-4).

De afbeeldingen van fungi in de Kruidboeken werden gedrukt met houtsneden, die slechts een vrij grove weergave in zwart-wit konden brengen van de tekening of aquarel waarvan vertrokken werd. Een belangrijke verzameling van dergelijke aan Peeter vander Borcht (1535/40 - 1608) toegeschreven illustraties zijn bewaard gebleven en bevinden zich in de verzameling "Libri picturati" (vroeger in de Preussische Staatsbibliotheek te Berlijn, na de Tweede Wereldoorlog beland in de Jagiellonska Bibliotheek te Krakow). Ze zouden onder toezicht van Clusius vooral, maar ook van Dodonaeus en Lobelius uitgevoerd zijn (Künkele in Krieglsteiner, 1991:11). Ook de houtblokken, die gesneden werden naar de vereenvoudigde figuren zijn nog bewaard gebleven. Plantin beschikte al in 1573 over een grote verzameling houtsneden die meestal in verschillende publikaties gebruikt werden. Bijvoorbeeld de hier afgebeelde "boleti"-figuur treft men aan bij Lobelius (1581, 1591), Dodonaeus (1583, 1608, 1618, 1644) en Clusius (1601). Deze houtblokken-verzameling is een van de schatten van het Plantin-Moretus-museum.

Lobelius beeldt niet meer dan een dozijn soorten fungi af in zijn Kruidboek. Als "Ghemeyne fenijnighe oft doodtlijcke Campernoellen diversche soorten" behandelt hij dan (p.306) *Coprinus cfr. micaceus*, twee soorten *Psathyrella* en (?) *Macrolepiota rhacodes*. De beschrijvingen misten elke techniciteit, maar de identificaties konden dank zij de hogervermelde aquarellenverzameling door Künkele worden bevestigd. Het is zonder meer duidelijk dat Lobelius teveel fungi als verdacht of giftig (fenijnigh) beschouwde, o.a. omdat ze op een "slechte plaats" groeiden.

De door hem gebruikte namen bestonden uit veel woorden, bv. voor *Coprinus micaceus*: "Cleyne lanckworpighe fenijnighe Campernoellen ghelijck hoykens" (hoedjes). Zulke nomenclatuur is natuurlijk onmogelijk. Dodonaeus begon reeds sommige van die namen in te korten tot 2 woorden; die tendens zou geleidelijk veld winnen (Bauhinius!) en door Linnaeus (1753) veralgemeend worden tot de nu nog gebruikte binaire naamgeving. Lobelius heeft het verder nog over "Boom Campernoellen en Judas-oo-ren", "Campernoellen de honich-raten ghelijckende" (Morieljes!), "Fungi ghelijckende de Mannelick-heydt. Phallus Adriani Junij" (Duinstinkzwam), "Bult of Bovist" en tenslotte "Tubera en Herts Swammen" (Tuber, Elaphomyces).

Deze Vlaamse tekst van Lobelius van 8 blz. werd later door Clusius wat ingekort, in het Latijn vertaald en met de figuren opgenomen in zijn verzameld werk "Rariorum plantarum historia (1601:292-295). Volgens Ainsworth (1973:43) gebeurde dit op verzoek van de uitgever; Wegener (1936:375) schrijft "Für den Bilderaustausch mit Lobelius finden sich in den Briefen des Clusius Belege"; Künkele (1991:11) stelt echter dat Clusius zich bitter beklagde heeft over misbruik van "zijn figuren" door Lobelius voor het Kruidboek. Clusius heeft zeker veel tekeningen en aquarellen persoonlijk laten maken, maar veel houtblokken werden gesneden onder toezicht van de drie auteurs en betaald door de uitgever Plantin. Volgens H. Wille (1993:112) gebruikte Plantin ook voor de publikatie van Dodonaeus' "Purgantium" (1574) 39 houtblokken vervaardigd in 1568-69 voor Clusius' "Rariorum aliquot stirpium per Hispanias observatarum historia", dat pas in 1576 verscheen. De uitgever wilde intussen zijn investering in figuren zo dikwijls mogelijk doen renderen en dat zal zo ook wel voor de illustratie van Lobelius' Kruidboek gegaan zijn.

Paulet (1793(1):50) schrijft lovend over het trio en Lobelius in het bijzonder: "... Dodonée, Lobel & l'Ecluse, contemporains et amis, se distinguèrent sur-tout par leurs travaux dans la partie des

champignons. Leur libraire commun⁽¹⁾, Jean Loë, d'Anvers, fournissoit à chacun les gravures nécessaires leurs écrits, & bien souvent les mêmes. Cette identité de figures forme un obstacle, quelquefois invincible, pour connaître le véritable auteur de la découverte de certaines plantes. Il paroît cependant que Lobel est celui qui eut le plus de part à celle des champignons".

Lütjeharms (1933:96) daarentegen vindt Lobelius "voor ons van minder belang".

Ainsworth in zijn Introduction to the history of Mycology (1976:38) vindt dat de afbeeldingen bij Lobelius "show a great advance" ten opzicht van vroegere kruidboeken en ook (op. cit.: 243) dat "it was l'Obel in his Kruydtboeck of 1581 who first treated fungi as a single group" daar waar Mattioli (1560) truffels, Agaricum (= *Laricifomes*) en Fungi (plaatjeszwammen) ver van elkaar gescheiden besprak.

REMBERT DODOENS, DODONAEUS (Mechelen 1517 - Leiden 1585)

Dodoens was in de eerste plaats geneesheer en hij beoefende de plantkunde als een hulpwetenschap, zoals toen gebruikelijk was bij geneesheren. Door zijn talrijke en wijd verspreide publikaties heeft hij echter mede de plantkunde ontvoegd.

In zijn beroemd "Cruydeboeck" (1554) noch in de 2de editie daarvan (1563) worden de fungi besproken.

Twee jaar na het verschijnen van Lobelius' Kruydtboeck (1581) komt bij Plantin Dodoens' hoofdwerk uit: "Stirpium historiae pemptades sex sive libri XXX" (1583). In de 3de Pemptade worden de varens, mossen, wieren en fungi behandeld. Slechts 5 bladzijden (474-478) worden aan de fungi gewijd, met 5 figuren van de 11 die we al bij Lobelius aantreffen, plus een nieuwe van "Agaricus", die het genezende "Agaricum" leverde (*Laricifomes officinalis*). De tekst is wel wat zakelijker dan die van Lobelius.

Dodonaeus die in december 1582 professor werd in de medicijnen te Leiden bereidde nog nieuwe edities voor maar overleed al in 1585.

De 3de editie van het Cruydt-Boeck verscheen "Tot Leyden, In de Plantijnsche Druckerye van Françoys van Ravelinge, 1608". In het XVde Boeck, pp. 853-860 krijgen we een oorspronkelijke, overzichtelijke, in Capittels ingedeelde tekst waarin dezelfde fungi behandeld worden, met dezelfde illustraties die we al bij Lobelius 1581, Dodonaeus 1583 en Clusius 1601 aantreffen; bij elk capittel is er een "Bijvoegsel", waarin teksten van Clusius en Lobelius gecommenterieerd worden.

Er komen nadien nog twee edities van het Cruydtboeck. Die van 1618 neemt, voor wat de fungi betreft woordelijk de tekst van 1608 over; die van 1644 is weer wat aangevuld o.a. met een goede figuur van Clathrus, overgenomen uit het werk van Clusius.

⁽¹⁾ Hier zit Paulet fout: de gemeenschappelijke uitgever voor veel werken van het trio was Plantin; Van der Loe bezorgde wel de 1de en 2de editie van Dodoens' Cruydtboeck (1554, 1563).

Dodonaeus heeft in 't algemeen de planten meer thematisch behandeld en gerangschikt dan zijn voorgangers, zonder dat van een natuurlijke systematiek, zoals we die nu kennen, sprake kan zijn.

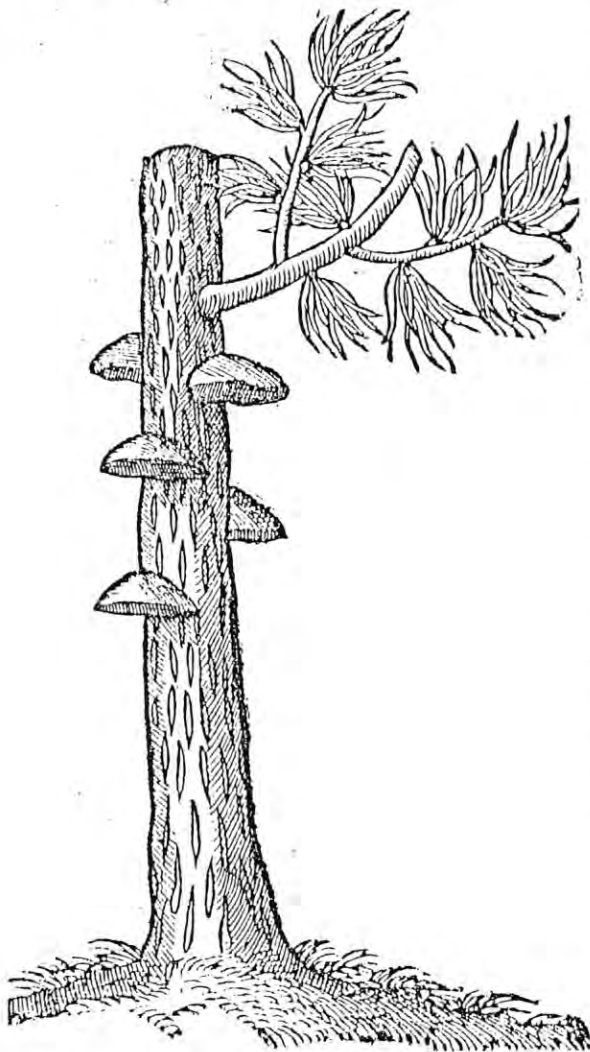
HET XXVIII. CAPITTEL.

Van Agaricus.

Gedaente.

Bide Boom. Campernoellien soude het Agaricum oock mogen gherekent ende ghelede worden. Want dat is een witte Campernoelle/niet sonder reuch/van maerckel ende stoffe tijdelser oft booser dan de voorgaende soorten.

Agaricus oft Agaricium.

Figuur 2: Figuur van "Agaricum" (*Laricifomes officinalis*) uit Dodonaeus' *Cruydtboeck*, ed. 1618, Blz. 858.

Zijn persoonlijke bijdrage tot de mycologie moge dan beperkt zijn, maar de tekst van 1608 (= 1618) is de beste Nederlandstalige tekst die in die tijd beschikbaar was.

CHARLES DE L'ESCLUSE, CLUSIUS
(Atrecht 1526 - Leiden 1609)

Carolus Clusius, de beroemdste van dat trio van Zuid-Nederlandse Renaissance-plantkundigen, studeerde Rechten in Leuven, Theologie in Marburg en Geneeskunde te Wittenberg, Montpellier en Parijs. Hij reisde en verbleef veel in het buitenland, maar van 1565-73 leefde hij in Vlaanderen en had regelmatig contacten met Dodonaeus en Plantin. Clusius had al in 1557 een vertaling in het Frans gemaakt van Dodonaeus' *Cruyde-Boeck*, vertaling die dan weer aan Henry Lyte toeliet van in 1578 een Engelse vertaling uit te brengen in Londen.

Clusius bestudeerde persoonlijk de fungi in onze streken en liet er een aantal aquarelleren door Peeter vander Borcht; en er werden houtblokken gesneden naar deze aquarellen voor Plantin.

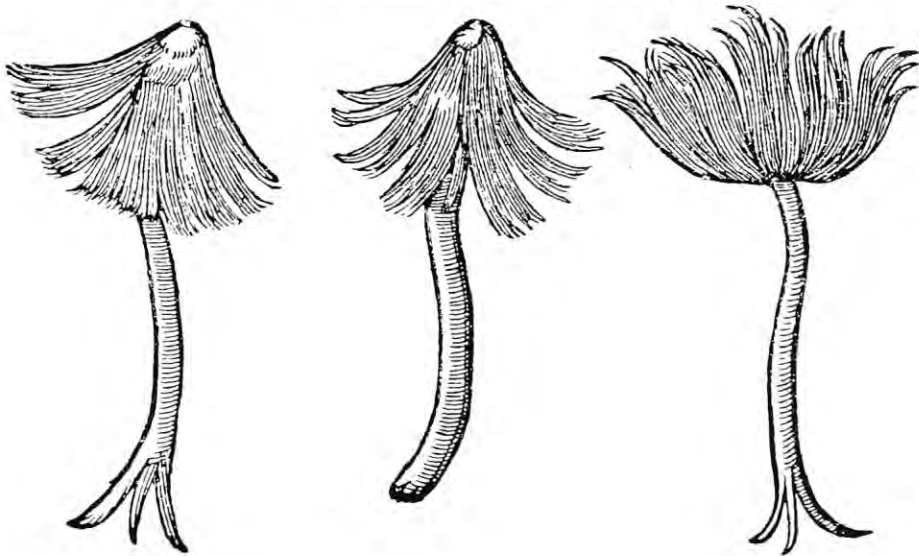
In zijn Oostenrijkse periode (1573-87) is Clusius in Wenen drie jaar "prefect van de keizerlijke kruidtuin", produceert hij een Oostenrijkse flora en maakt studie van de fungi van Pannonië (Hongarije). Ook hier laat hij fungi aquarelleren, door zijn neef *Essaye le Gillon*, en dit plaatwerk "Codex Clusii" wordt nu bewaard in de Universiteitsbibliotheek te Leiden. Het was bestemd om de eerste mycologische regionale monografie "Fungorum in Pannoniis observatorum brevis historia" te illustreren. Deze studie verscheen echter pas in 1601 bij Plantin, in het eerste deel van Clusius verzamelde werken "Rariorum plantarum Historia".

In voormelde beroemde regionale monografie van 25 blz. worden in het Latijn 105 species beschreven waarvan 31 geïllustreerd met houtsneden. De rangschikking van die soorten is nog "Pliniaans" tzt. dat er twee groepen worden onderscheiden: "Fungi esculenti", 46 eetbare, en de "Fungi noxii et perniciosi", 59 schadelijke en giftige soorten. Binnen de twee groepen erkent Clusius genera - wat een gunstige innovatie is - en daarin nummert hij dan de soorten. De beschrijvingen zijn nauwkeuriger dan die van Lobelius en Dodonaeus. De houtsneden tonen meestal boven- en onderzijde van de paddestoel, wat ook een belangrijk winstpunt betekent. Toch zijn deze figuren geen grote hulp gebleken bij de identificatie van de beschreven soorten, omdat ze niet te best van kwaliteit zijn en vooral omdat ze niet zo best met de beschrijvingen overeenstemmen. De uitleg daarvoor is dat de houtsneden niet gemaakt zijn naar de Codex Clusii, omdat die zoek geraakt was in de drukkerij Plantin-Moretus, zodat Clusius een "Ersatzillustrierung" (Künkele S., 1991:11) liet maken voor zijn Pannonische monografie.

cclxxxij

F V N G I P E R N I C I A L E S .

xvi. Generis pernicioforum Fungorum 3. species.

111. *Tertiae* corpus, ejuſdem cum ſuperiore magnitudinis, valde laceris eſt oris, & quodammodo in lacinias diviſum, rufi interdum coloris ſupernè, fuliginofis ſtrijs notatū internè: nonnunquam autem albi coloris fuligine infecti ſupernè, & nigris ſtrijs exaratum internè: aliquando etiam internâ & ſupinâ parte adeò inverſâ & reflexâ, ſurrectiſque lacinijs. ut florem aliquem exprimere vel mentiri videatur.

Figuur 3: Facsimile uit Clusius' Fungorum in Pannoniis observatorum brevis historia (1601), met afbeelding en beschrijving van (oude) Glimmerinkzwam (Coprinus micaceus).

Frans Van Sterbeeck kreeg in 1672 de Codex Clusii te leen van Prof. Syen van Leiden en benutte hem voor zijn *Theatrum Fungorum* (1675) waarin hij talrijke figuren uit de Codex Clusii publiceerde (meestal met referentie). Pas in 1679 verwierf de Universiteitsbibliotheek van Leiden de Codex Clusii, door aankoop uit een nalatenschap.

In 1900 werd de Codex Clusii met zijn kleurplaten door de Hongaar G. Istvanffi uitgegeven; tegelijk werden Clusius' werk en dat van Van Sterbeeck grondig geconfronteerd, waarbij Clusius dan als dé grondlegger van de makromycologie werd bestempeld en Van Sterbeeck tot compilerator werd gedegradeerd. De belangrijkste biograaf van Clusius, F. Hunger (1927) sloot zich bij deze visie aan. Clusius

moge dan de beste plantkundige van zijn tijd geweest zijn en de belangrijkste van het trio Lobelius - Dodonaeus - Clusius, hij heeft zich toch maar korte tijd bezig gehouden met Fungi; en men wordt geen ervaren mycoloog op enkele jaren tijd.

Het wil ons dan ook voorkomen dat de echte grondleggers van de mycologie pas in de 19de eeuw aantreden: C. Persoon, E. Fries, A. De Bary....

In 1983 verschijnt een nieuwe uitgave van de Clusius Codex (Aumüller & Jeanplong, 1983) met studies over verschillende aspecten van het werk en een nieuwe identificatielijst van de soorten door G. Bohus. De weergave van de kleurplaten lijkt ons minder goed dan die van Istvanffi's uitgave. Wij danken Dr. C. Bas van het Rijksherbarium Leiden die op onze vraag de twee facsimile's vergeleken heeft met de originele Codex Clusii. Naar zijn mening was Istvanffi's versie wat te donker, maar Aumüller's versie is te bleek en te rood uitgevallen; hij ook geeft de voorkeur aan Istvanffi's plaatwerk.

FRANCISCUS VAN STERBEECK (Antwerpen 1630 - Antwerpen 1693)

Deze Vlaamse priester was een veelzijdige plantenkenner en hield zich al vanaf 1654 bezig met het maken van aantekeningen over "Campernoelien" uit "Brabant" (vooral het Antwerpse). Hij was erg geïnteresseerd in hun culinaire en medicinale eigenschappen en wijdde daaraan zijn eerste mycologische publikatie, zoals hij aangeeft in de inleiding tot zijn in 1675 verschenen hoofdwerk, "Theatrum fungorum oft het tooneel der Campernoelien": " ... ick in het jaer 1668 en een cleyn besonder Tractaet door den druck in 't licht hebbe ghegheven, het welcke achter bij eenen Koock-boeck (voor desen in Hollant ghemaect ende gedruckt) ghebonden was.

Pas in 1671 leert hij "de wercken" van Clusius kennen in Leiden, "het welck ick dickmael beclaeght hebbe, ten opsicht van mijn groote moeyte in dese materie, die ik van het iaer vierenvijftig hebbe begost aen te teecken, het gene my doen seer verlicht soude hebben: doch noch meerder licht is my door den Heere Doctoer SYEN van Leyden oor ooghen gesteldt, als den selven my in 't iaer 1672, den geschilderden Fungi-boeck van CLUSIUS heeft ter handt gestelt, siende al het verschil met de levende coleuren... Nochtans is 't seer te beclaeghen, dat de gedruckte figuren van CLUSIUS so weinigh het leven ghelijck sijn, het gene luttel personen connen oordeelen" (Theatrum: 168).

Dit belangrijk citaat verklaart het gebruik door Van Sterbeek van Clusius' gedrukt boek met de (slechte) figuren en "den geschilderden Fungi-boeck" met de "levende coleuren". Aumüller (1983:58) getuigt: "Es bleibt aber Sterbecks Verdienst, dass er zuerst den Codex verwertete, seine Abbildungen in Kupfer stach und einen Teil davon veröffentlichte". Van Sterbeek zou alleszins dus Clusius' werk aangevuld en gevaloriseerd hebben; maar anderzijds zou hij door de "misleidende" aanduidingen op het titelblad van het "Theatrum Fungorum" - "verciert met veele beelden ... alles naer het leven in koper gesneden" - en in de inleiding, 2de blz. - "by naer alle de figuren door den plaet-snyder naer het leven sijn gheteckent ende gesneden" - zijn werk als volledig oorspronkelijk hebben voorgesteld, terwijl het in hoge mate op Clusius steunde. En hoewel Van Sterbeek minstens op 40 plaatsen refereert naar Clusius als de bron, zowel in de tekst als bij figuren, wordt hij door Istvanffi (1900) en Van Bambeke (1908) zwaar op de korrel genomen en praktisch van plagiaat beschuldigd. Ten onrechte, naar onze mening.

Als Van Sterbeeck schrijft (cfr. citaat hiervoor) van "levende coleuren" en "dat de gedruckte figuren van Clusius so weinigh het leven ghelyck zijn", dan kan "levend" hier alleen betekenen: natuurlijk, natuurgetrouw, echt; de biograaf van Van Sterbeeck, J. Philippen (1930:28) vindt dat Van Bambeke en Istvanffi ongelijk hebben de woorden uit een 17de eeuwse tekst "naer het leven" te vertalen als "d'après nature".

De bundel aquarellen van Van Sterbeeck, de Codex Sterbeeckii, in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, bevat een kopie van de Codex Clusii plus 41 oorspronkelijke platen die meestal meerdere vruchtlichamen voorstellen geschilderd door Van Sterbeeck zelf. Van Bambeke (1908) heeft deze oorspronkelijke figuren bestudeerd, geïdentificeerd en vastgesteld welk gedeelte gebruikt is voor de illustratie van het Theatrum. Ruim tweederden van de figuren komen echter niet voor in het boek, o.m. ook omdat ze pas na het verschijnen ervan geschilderd werden. Het supplement dat Van Sterbeeck plande op zijn Theatrum is nooit verschenen, zodat deze figuren nooit "gediend" hebben. Van deze 41 oorspronkelijke platen werden door Van Bambeke en L. Lefèvre kopies geschilderd die nu in het Herbarium van de Gentse Universiteit (GENT) bewaard worden.

Demange (1928) heeft geschreven over een kleine bundel aquarellen die hij verworven had, die qua compositie precies overeenstemmen met de koperplaten van het Theatrum Fungorum. De bundel draagt een handtekening "Peetrus", waaruit Demange waarschijnlijk terecht besluit dat deze bundel heeft toebehoord aan Peter van Sickleers, die de kopergravures van het Theatrum Fungorum maakte, maar alleen de eerste gravure signeerde. Ik neem aan dat Van Sickleers op aanwijzingen van Van Sterbeeck op zeker ogenblik de 32 kopergravures composeerde uit diverse illustraties (Codex Clusii, Codex Sterbeeckii, platen uit Lobel en Clusius' gedrukte Fungorum in Pannoniis...) waarvan hij kopies bijeen schilderde tot een werkdocument om er zijn gravures mee te maken. Dit zou dan het boekje kunnen zijn waarvan Demange melding maakt. Het besluit van Demange, dat van Sickleers de schilder was van de figuren uit het Theatrum - die Demange ook, op gezag van Istvanffi als kopies van Clusius' Codex beschouwt - lijkt mij dan ook niet juist.

De kritieken van Istvanffi en Van Bambeke lijken mij overdreven. Zij werden nadien algemeen overgenomen, omdat het werk van Istvanffi grondig en betrouwbaar lijkt; wij zullen bij een andere gelegenheid echter een aantal fouten aanduiden in dit werk en er nu nog maar eens op wijzen dat Istvanffi voortdurend de interpretatiefout maakt betreffende dat "naer het leven".

Van Sterbeeck was en blijft voor ons een mycoloog van formaat en een pionier-grondlegger van de makromycologie. Het is intussen wel duidelijk dat de mycologie in de 16de en 17de eeuw nog in haar kinderschoenen stond, maar toch een zekere vooruitgang maakte door de bijdragen van Zuid-Nederlandse auteurs van kruidboeken en het eerste boek dat volledig aan Fungi gewijd was, Van Sterbeecks Theatrum Fungorum.

Literatuur

- * Ainsworth, C.C. (1973). Introduction to the history of mycology. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- * Aumüller, S.A. & Jeanplong, J., Eds. (1983). Carolus Clusius Fungorum in Pannoniis observatorum Brevis Historia et Codex Clusii. Budapest- Graz.
- * Clusius, C. (1601). Rariorum plantarum historia. Plantin, Antwerpen.
- * Demange, M.V. (1928). A propos du Theatrum fungorum de Van Sterbeeck. Bull. Soc. Mycol. France 44: 375-376.
- * Dodonaeus, R. (1554). Cruydeboeck. Van der Loe, Antwerpen.
- * - (1563). Cruydeboeck. Van der Loe, Antwerpen.
- * - (1583). Stirpium historiae pemptades sex. Plantin, Antwerpen.

- * - (1608). *Cruydt-Boeck*. Van Ravelingen, Leiden.
- * - (1618). *Cruydt-Boeck*. Van Ravelingen, Leiden.
- * - (1644). *Cruydt-Boeck*. Plantin-Moretus, Antwerpen.
- * Hunger, F. (1927). Charles de l'Escluse (Carolus Clusius). *Nederlands kruidkundige 1526-1609*, I. M. Nijhoff, 's Gravenhage. (1942). id.II.
- * Istvanffi, G. (1900). *Etudes et commentaires sur le code de l'Escluse, augmentés de quelques notices biographiques*, Budapest.
- * Kickx, J. (1842). *Esquisses sur les ouvrages de quelques anciens naturalistes belges*. II. Franciscus Van Sterbeeck. *Bull. Acad. Roy. Sci. Brux.*, 9 (2): 393-426.
- * Krieglsteiner, G. (1991). *Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West)*. 1. Ständerpilze. Teil A. Ulmer Verlag, Stuttgart.
- * Künkele, S. (1991). *Pilz-Ikonographie*. In Krieglsteiner, G. *Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West)*, 1:11-32.
- * Linnaeus, C. (1753). *Species Plantarum*. Stockholm.
- * Lobelius, M. (1581). *Kruydtboeck*. Plantin, Antwerpen.
- * Lütjeharms, W.J. (1933). *Schets van de beoefening van de mycologie in Nederland tot aan de oprichting van de Nederlandse Mycologische Vereniging*. *Meded. Ned. Mycol. Ver.* 21: 87-134.
- * Paulet, J.J. (1793). *Traité des champignons*. 2 vol. Paris.
- * Philippen, L.J.M. (1930). *Franciscus Van Sterbeeck, Antwerpsche Mycoloog, Bouwkundige en Historicus*. Antwerpen.
- * Van Bambeke, Ch. (1908). *Le recueil de figures coloriées de champignons délaissé par Fr. Van Sterbeeck*. *Bull. Soc. Roy. Bot. Belg.* 44:297-338, 4 pl.
- * Van Sterbeeck, F. (1668). *Tractaet van de Campernoellien*. In "Den Verstandigen Hovenier".
- * - (1675). *Theatrum Fungorum oft Tooneel der Campernoelien*. Jacobs. Antwerpen.
- * Wegener, H. (1936). *Das grosse Bilderwerk des Carolus Clusius in der Preussischen Staatsbibliothek*. *Forschungen und Fortschritte* 12: 374-376.
- * Wille, H. (1993). In Anon., *De Botanica in de Zuidelijke Nederlanden*. Museum Plantin-Moretus, Antwerpen.

De Rozerode wasplaat, *Hygrocybe calyptraeformis* Fayod

C. Hanssens

Algemeen

Te Kortrijk vonden we op 4 oktober 1992 de Rozerode wasplaat (*Hygrocybe calyptraeformis* Fayod). Deze zwam schijnt zeer zeldzaam te zijn. In de "Flora Agaricina Neerlandica" staat vermeld dat hij niet gevonden werd in Nederland. In Engeland is hij wel te vinden maar nooit talrijk. In West- en Centraal-Europa komt hij verspreid voor, maar zeldzaam en lokaal. In België moet de heer Pierart deze zwam vroeger nog gevonden hebben. Op onze vindplaats stonden er 4 exemplaren; 3 ervan kwamen tot volledige ontwikkeling, een was in minder gunstige conditie en verdween vlug. Hun roze kegelvormige hoeden werden geleidelijk bleker, na een tijdje begonnen hun randen over te krullen naar omhoog en zo werden hun licht roze plaatjes en hun steel goed zichtbaar. Volgens de literatuur is er geen verwarring mogelijk met een of andere zwam die er goed op lijkt.

Hygrocybe calyptraeformis, pentekeningen door J.P. Dewijn naar dia's van C. Hanssens

Vindplaats

Hoe zit het met het milieu waar de *Hygrocybe calyptraeformis* gevonden werd? Hij kwam voor in een beschermde omgeving nl. het natuurreservaat "De Kleiputten 't Hooge." Dit is een stuk grond waar omstreeks 1921 klei ontgonnen werd voor een steenbakkerij. Het graven gebeurde ambachtelijk zodat het terrein zeer onregelmatige hoogten en laagten vertoont en niet meer geschikt was voor de landbouw toen de steenbakkerij verdween. Een deel van de oude kleigroeve werd opgevuld met afval. Het ongerepte deel, 2 ha, is sinds 1984 reservaat. Dit reservaat is een mozaïek van verschillende biotopen. We hebben er een bosje van ratelpopulier, wilg en berk. Wat verder ligt een plas met rietkraag en een weidegebied; zowel natte weiden als droge. Af en toe wordt er geplagd om de grond door verarming rijker te maken aan planten. Dit gebeurt door leerlingen van de tuinbouwschool. Verder zorgt men ervoor dat deze weiden niet overwoekerd worden door de wilgen. Het zou er vlug volledig bos kunnen worden.

De zwammetjes stonden op de schraal begroeide helling van de droge weide waar veel Muizenootje voorkomt. In hun nabijheid stonden het Papegaaizwammetje (*Hygrocybe psittacina* Kumm.) en de Weidewasplaat (*Camarophyllus pratensis* Kumm.). In dit reservaat is ook de Zwartwordende wasplaat (*Hygrocybe conica* Kumm.) te vinden, het Sneeuwzwammetje (*Camarophyllus niveus*), veel Vuurzwammetjes (*Hygrocybe miniata* Kumm.) en enige Grauwe wasplaten (*Hygrocybe unginosa* Kumm.). Als begeleidende zwammetjes die ook regelmatig in wasplatenweiden te vinden zijn, vonden we de Zwarte aardtong (*Geoglossum nigratum*), de Citroengele knotszwam (*Clavulinopsis helvola* Corner), de Wormvormige knotszwam (*Clavaria vermicularis* Sw. ex Fr.), de Franjezwam (*Thelephora terrestris* Fr.) en de *Bovista aestivalis*. Verder komen er enige *Cladonia*'s voor nl. *C. fimbriata* (L.) Fr., *C. furcata* (Huds.) Schrader, *C. macilenta* Hoffm. en *C. subulata* (L.) Wigg. Al bij al een gebied dat zeker moet beschermd blijven. In 1993 is de rozerode wasplaat in de Kleiputten niet te zien geweest. Misschien komt ze er weer te voorschijn in 1994.

Literatuur

- * Bas C. e.a. (1990). Flora Agaricina Neerlandica Volume 2, Balkema Rotterdam
- * Arnolds E. (1980). De oecologie en sociologie van Wasplaten. *Natura* (Amsterdam) 77: 17-44

**Een uiterst merkwaardige polypoor:
Perenniporia fraxinea (Bull. Fr.) Ryv., Essezwam**

H. Mervielde

Mevrouw C. Hanssens toonde mij voor het begin van een excursie in de Gavers te Harelbeke een voor haar onbekende polypoor. De paddestoel had macroscopisch wel enige gelijkenis met *Aurantiporus fissilis*. Maar daarmee was de kous niet af. Natuurlijk thuis maar microscopisch onderzoeken. Het werd een verrassing. Met Jülich kwam ik tot *Perenniporia fraxinea*. Maar één zaak zat me stekelig dwars: de harde, bruine tot zwarte korst was niet aanwezig. Wat was er aan de hand? Vruchtlichaam te jong? Dan maar vragen aan Mevr. Hanssens de paddestoel te volgen tijdens zijn groeifase. En wat bleek? Uit vrees voor vernieling had Mevr. Hanssens slechts een klein stuk van het voorste (jongste) deel van het vruchtlichaam afgesneden. Daar er nog meerdere hoeden waren kon ze mij een volledige paddestoel meebrengen en nu was het mysterie helemaal opgelost. De harde, bruinzwarte korst was er!

Verspreiding

De beschikbare literatuur is unaniem om te verklaren dat de Essezwam een zeldzame paddestoel is. In Nederland is hij enkele malen gevonden. Uit het Groothertogdom Luxemburg (leg. B. Schultheis) zijn 2 vondsten bekend, uit Zwitserland 3, enkele uit Italië. H. Jahn vermeldt 5 vondsten uit West-Duitsland, Krieglsteiner 2 uit Zuid-Duitsland. De paddestoel is wel kosmopoliet. Hij komt ook voor in het oostelijk deel van Canada en de U.S.A.. In Europa verkiest de Essezwam een warm klimaat, het atlantisch klimaat van Engeland, Frankrijk, Nederland, Vlaanderen, het Nederrijn-gebied in Duitsland en de zomerwarme continentale gebieden van Midden-Europa: Oostenrijk, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, de Balkanlanden. Ten noorden van Denemarken komt hij niet voor. Wel is hij gevonden in Centraal-Azië (China), in Siberië, in de Oeral en de Kaukasus. Volgens Pilát zou hij ook in de Tropen voorkomen. Hoe dan ook, overal waar hij te vinden is, blijft hij een zeldzame verschijning.

Substraat

De meeste vondsten in Europa komen van *Fraxinus excelsior*, *Robinia pseudoaccacia* en *Juglans regia*. Hij werd echter ook gevonden op *Fagus sylvatica*, *Gleditsia triacanthos*, *Hedera helix*, *Ilex aquifolium*, *Platanus hispanica*, *Populus*, *Prunus padus*, *Quercus*, *Salix*, *Syringa vulgaris* en *Ulmus*.

In veruit de meeste gevallen groeide de paddestoel aan de voet van nog staande bomen, in een enkel geval op een liggende essestam.

Nomenclatuur

Wat de nomenclatuur betreft is er steeds een grote verwarring geweest. Dat merkt men al aan de vele synoniemen. *Perenniporia fraxinea* is ook vaak verkeerd bepaald geworden als *Perenniporia ulmari*. Bepaalde vondsten van *Inonotus hispidus* komen in enkele herbaria voor onder de naam van *Polyporus fraxineus* of *Ganoderma applanatum* of *adpersum*.

Jülich 1984 (Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze) beschrijft apart 2 paddestoelen: *Perenniporia fraxinea* en *Fomitopsis cytisina*, die blijkbaar dezelfde soort vertegenwoordigen. Ik heb hem persoonlijk dit probleem voorgelegd. Zijn antwoord was: " Die zwei sind nur eine Art, Donk hat sie getrennt. In der neue Ausgabe meines Buches werden sie wieder eine Art: *Perenniporia fraxinea*."

Trouwens Ryvarden had reeds in 1976 de nieuwe combinatie *Perenniporia fraxinea* gemaakt en de naam *Fomitopsis cytisina* van de tafel geveegd. Waarom Jülich dan nog in 1984 2 beschrijvingen en 2 namen geeft voor één paddestoel kan maar verklaard worden als men weet dat hij, zoals hij zelf zegt, Donk gevolgd heeft.

Vruchtlichaam

Heeft iets Ganoderma-achtig. (*Fomes ganodermicus* Lázaro!). De vruchtlichamen zijn meerjarig, pileaat, breed vastgehecht aan het substraat, dakpansgewijs en zijdelings met elkaar vergroeid of solitair.

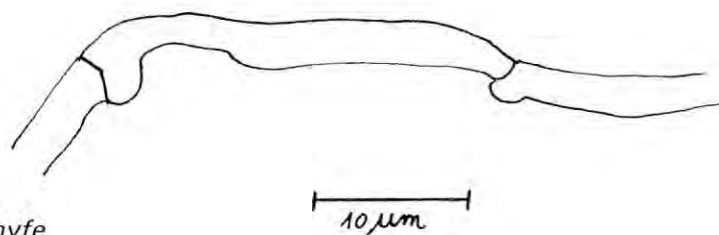
Het exemplaar van Heule had een diameter van 25 cm., was 15 cm breed en circa 6 cm dik. De paddestoel kan echter nog veel groter worden. De bovenkant van de hoed is onregelmatig, ruw, bultig. De jongere delen zijn iets fijnbehaard en okergrijskleurig. De oudere delen zijn kaal, bruinig tot zwart met een duidelijke, blinkende korst van circa 0,4 mm. De rand is afgerond en bleker dan de rest van de hoed. Dit alles kan leiden tot de interpretatie: *Ganoderma applanatum* of *adpersum*.

De context is zwak gezoneerd, houtig hard, kurk- tot okerkleurig en wordt bruin-roestkleurig met Melzerreagens.

De buisjes worden 3-4 mm lang, zijn bij meerjarige exemplaren gelaagd en ongeveer van dezelfde kleur als de context.

De poriën hebben grosso modo dezelfde kleur als de jongste delen van de hoed, maar vertonen een duidelijke roze tint. Vooral dit laatste had mij, toen ik het eerste stukje zag, doen vermoeden dat het *Aurantioporus fissilis* kon zijn.

Bij druk of wrijven worden de poriën bruinig, ook na drogen. Er zijn 3-6 poriën per mm. De verschillende buisjeslagen worden door een dunne contextlaag duidelijk van elkaar gescheiden. De dissepimenten zijn vrij dik. Vers heeft de paddestoel een lichte anijsreuk. Hij leeft parasitisch.

Figuur 1: generatieve hyfe

Hyfensysteem

Trimitisch hyfensysteem. Generatieve hyfen dunwandig, met gespen, 3-6 μm diameter. Skelethyfen hyalien tot iets gelig, zeer dikwandig tot vol, dextrinoïd, soms iets vertakt. In het trama en vooral in de dissepimenten zijn dendroïd vertakte bindhyfen te vinden, eveneens dextrinoïd.

Hymenium

Cystiden of cystidoïden: komen niet voor.

Basidiën: hyalien, breed clavaat, viersporig,, met basale gesp, 15-20 x 4-6 μm .

Sporen: 5,5-7 x 5-6 μm , glad hyalien, breed ellipsoïd, dikwandig, zwak dextrinoïd, de oudste sporen met kiemporie. Als men er de andere auteurs op naslaat, dan blijkt dat de sporen zeer variabel zijn in vorm, grootte en dextrinoïditeit.

Sporee: is wit.

Figuur 2: skelethyfe

Loc.: Heule, park West-Vlaanderen

Hab.: Stambasis van *Fraxinus excelsior*

Leg.: Christine Hanssens

Dies: 04.09.92

Nr.: HM92/164

Dia's: Christine Hanssens

De voornaamste synoniemen

Fomitopsis cytisina (Berk.)Boud. & Sing.

Fomes ganodermicus Lázaro

Fomes fraxineus Fr.

Haploporus cytisinus (Berk.)Domanski

Polyporus cytisinus Berk.

Polyporus fraxineus Bull.: Fr.

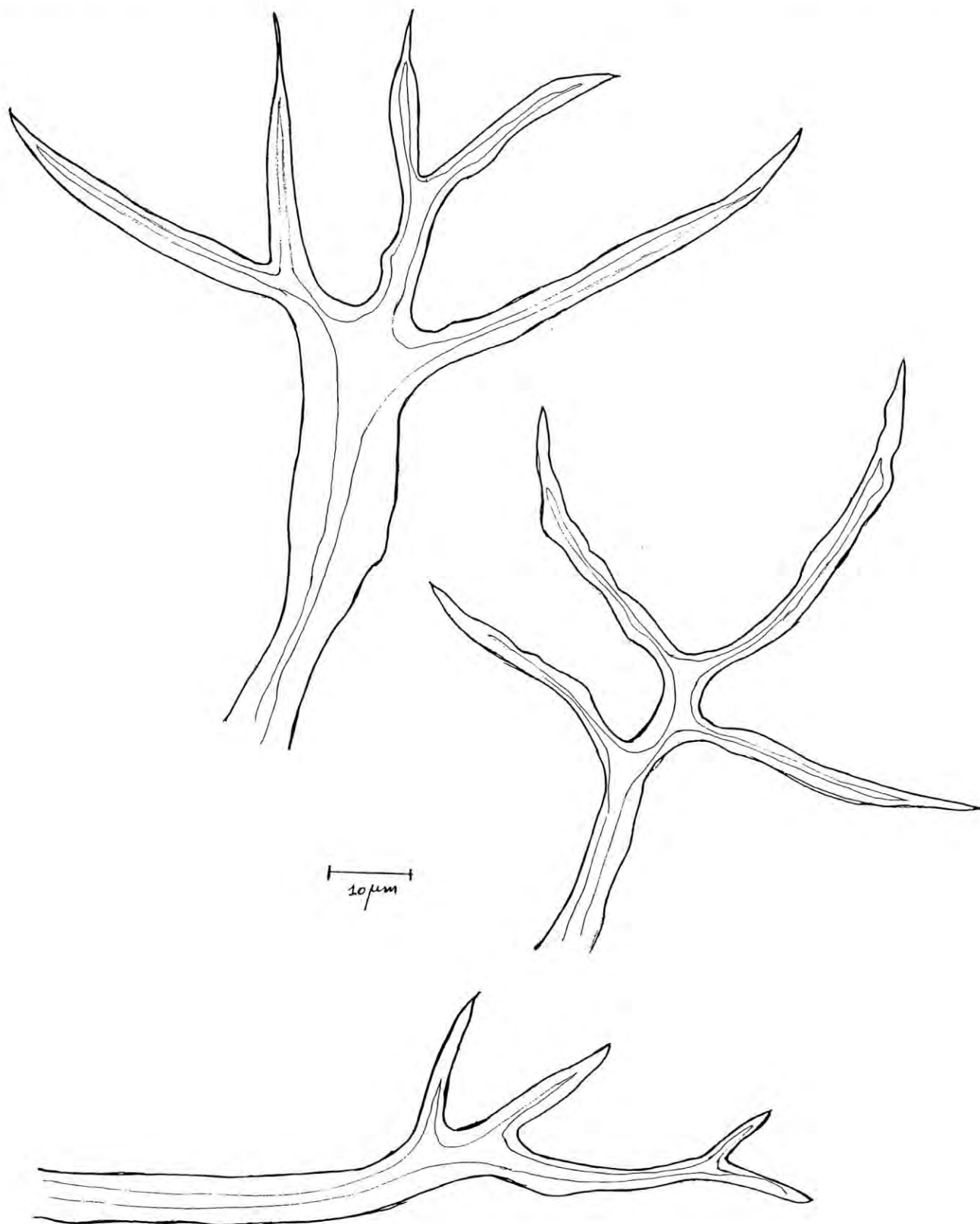
Placodes incanus Quélet

Ungulina fraxinea auct.

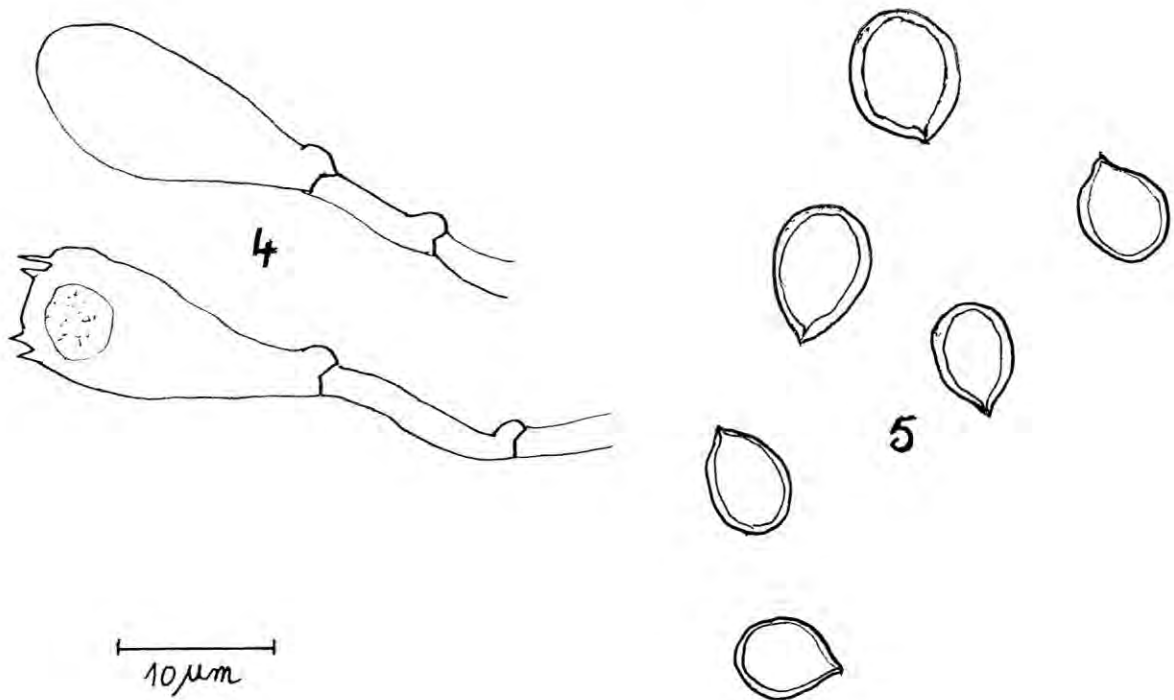
Vanderbylia fraxinea (Bull.: Fr.)Reid

Afbeeldingen

- * Breitenbach & Kränzlin, (1986). Pilze der Schweiz, Band 2
- * Bernicchia Annarosa, (1990). Polyporaceae s.l. in Italia
- * Marchand A., (1975). Champignons du Nord et du Midi (sub *Haploporus cytisinus*)

Figuur 3: bindhyfen uit de dissepimenten

*Figuur 4: basidiën,
Figuur 5: sporen*

Literatuur

- * Bernicchia A., (1990). Polyporaceae s.l. in Italia.
- * Breitenbach J. & Kränzlin F., (1986). Pilze der Schweiz, Band 2.
- * Ellis M.B. & Ellis J.P., (1990). Fungi without Gills.
- * Frencken J., (1985). Twee zeldzame houtzwammen uit de Gooise wouden *Perenniporia fraxinea* en *Creolophus cirrhatus*. *Coolia* 28(1):9-12.
- * Jahn H., (1976). Mitteleuropäische Porlinge.
- * Jülich W., (1984). Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze.
- * Krieglsteiner G.J. & Krieglsteiner L.G., (1989) AMO, Teil I: Nichtblätterpilze s.l., 1989.
- * Marchand A., (1975). Champignons du nord et du Midi, tome III.
- * Müller G., Neuss M. & Jahn H., (1966). Westfälische Pilzbriefe VI.
- * Pirlot J.M., (1989). Polypores du Luxembourg belge et régions voisines.
- * Ryvarden L., (1978). The Polyporaceae of North Europe.

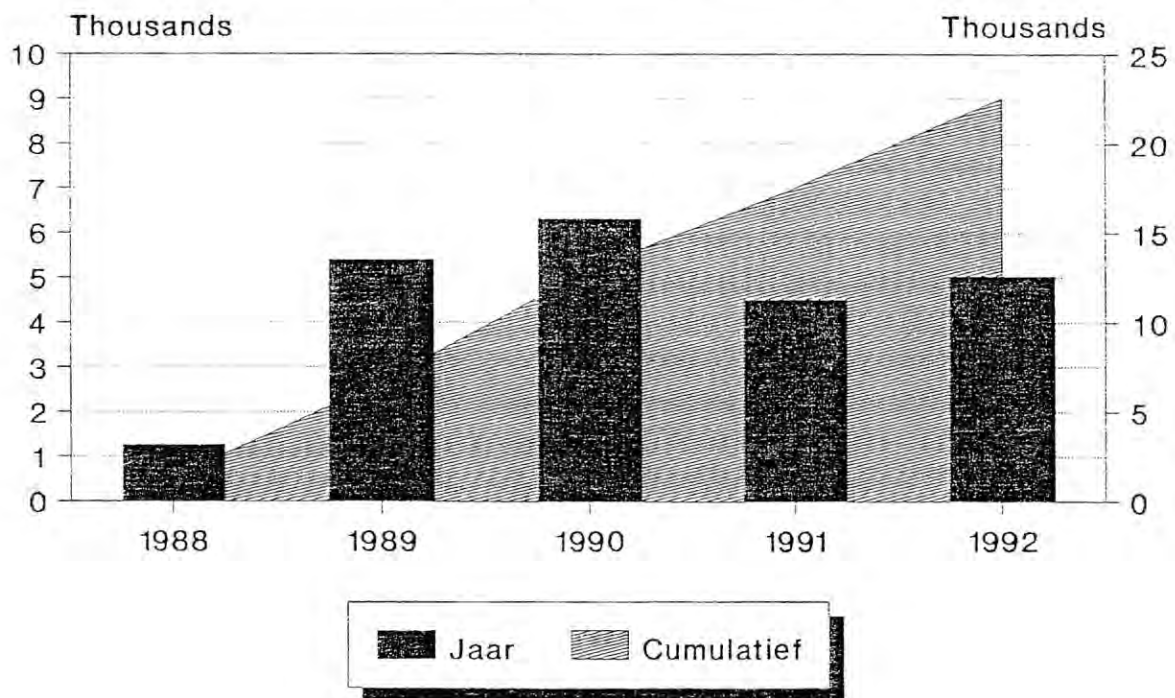
Ecologische en statistische studie van de Aphylophorales en andere lignicole fungi van het Zoerselbos

I. Antonissen

Volgende tekst is een samenvatting, met willekeurige voorbeelden, uit het globale werk dat dezelfde titel draagt.

Inleiding

Om meer inzicht te krijgen in de soortsamenvatting van lignicole fungi, groeiend op een specifiek substraat, werd, begin 1988, hiernaar een onderzoek gestart in het Zoerselbos. Na vijf jaar (tot einde '92) werd het project afgerond. Sindsdien werden geen significante veranderingen meer waargenomen in de soortsamenvatting en soortfrequentie van de meest voorkomende fungi op de verschillende substraten. 192 Bezoeken werden gebracht aan het gebied, resulterend in (ongeveer) evenveel steekproeven. In totaal werden 22.552 exemplaren verzameld en onderzocht. De jaarlijkse en de cumulatieve aantallen vinden we in volgende globaliserende grafiek (figuur 1) terug.

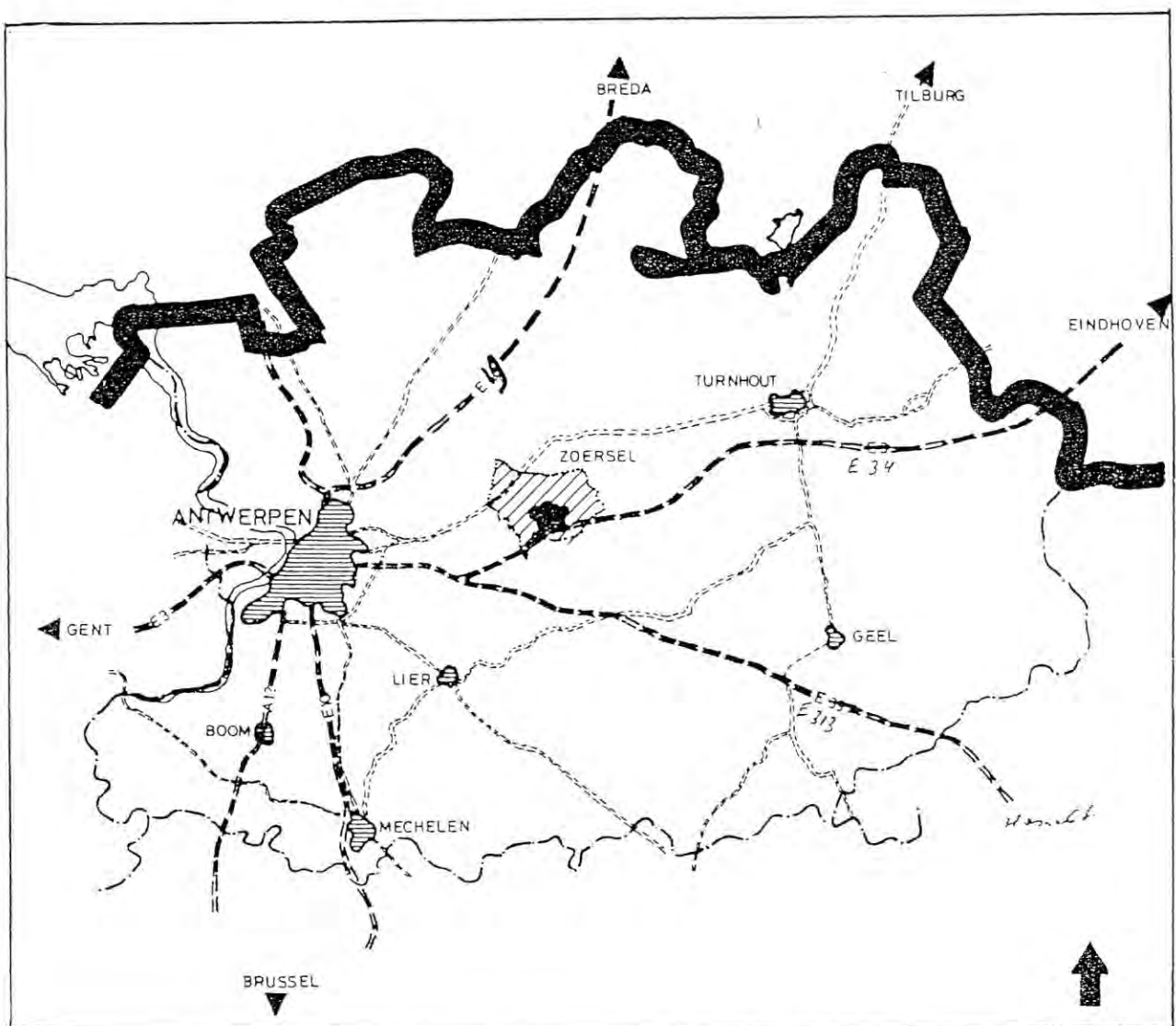
Figuur 1: Globaliserende grafiek: aantal onderzochte specimen op alle substraten.

Per substraat werden soortlijsten samengesteld. Met behulp van grafische voorstellingen en de statistiek wordt de hoeveelheid aan gegevens nu verder bewerkt en onderzocht.

Werkwijze en Methodiek

Door regelmatig veldbezoek, met bijna wekelijkse intervallen, werd getracht de invloed van toevalsfactoren te beperken. Er werd telkens van één bepaald substraat verzameld; substraat afkomstig uit een vooraf bepaald deelgebied van het Zoerselbos (biotoop of aanplant). De betreffende omgeving werd hiervoor op een volledig willekeurige basis doorkruist om er een steekproef te nemen van tenminste 80 elementen.

De verzamelde exemplaren werden dan verder thuis met de microscoop gedetermineerd. Alle informatie over substraat, tijdstip van voorkomen en de frequentie van de vruchtlichamen werd opgeslagen in spreadsheet files (kruistabellen) in de PC.

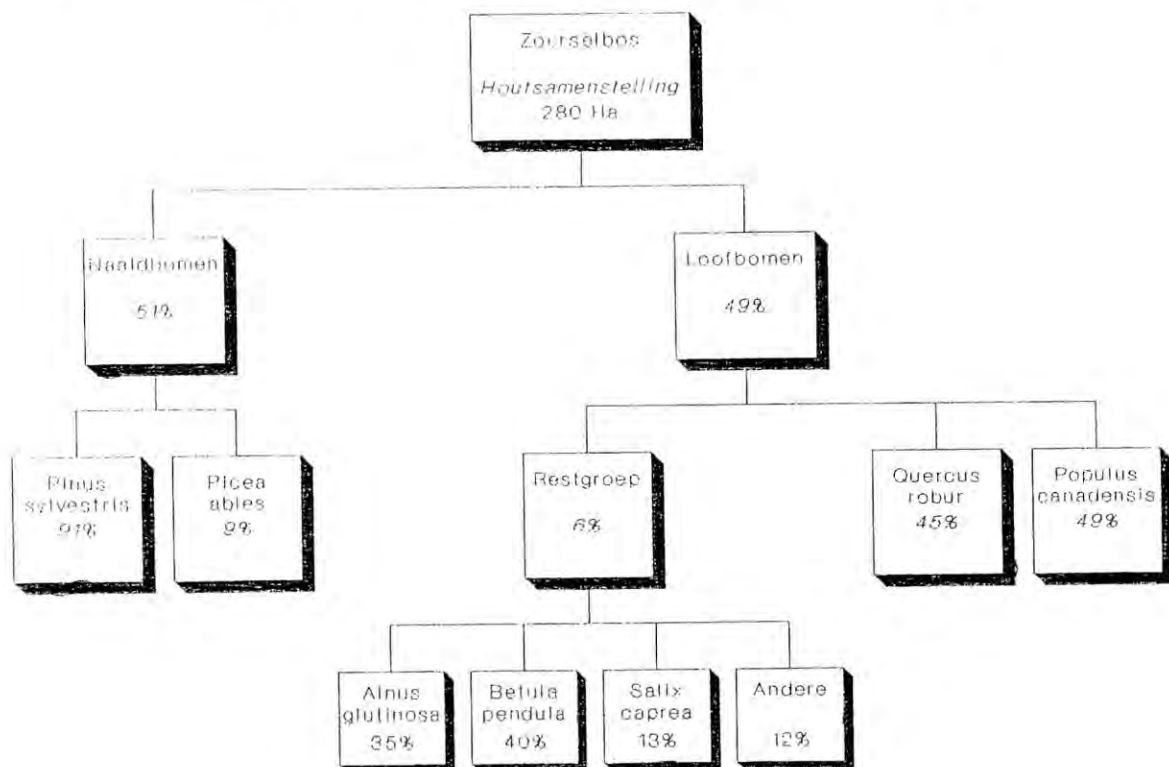
Figuur 2: situering van de gemeente Zoersel

Geografische situering van het gebied

Door zijn verscheidenheid aan bosbestanden en aanplantingen leende het Zoerselbos zich uitermate voor dit doel.

De gemeente Zoersel, waarin het Zoerselbos zich bevindt, ligt in de provincie Antwerpen aan de snelweg E34, ongeveer halweg tussen Antwerpen en Turnhout (figuur 2). Het Zoerselbos werd vanaf 21.11.1985 als beschermd gebied (386 ha) erkend.

Het overgrote deel ervan is met houtgewassen begroeid en slechts een klein gedeelte bestaat uit landbouwgrond en een vijver (een zandwinningsput voor de aanleg van de snelweg).

Figuur 3: houtsamenstelling van het Zoerselbos

Figuur 3 geeft de procentuele samenstelling van de boomsoorten weer in functie van de oppervlakte die ze begroeien. Informatie over de verschillende plantengemeenschappen aanwezig in het Zoerselbos is beschikbaar.

Het beoogde doel

Met dit project is een onderzoek gestart naar het bestaan van en het (eventuele) significante verschil tussen de lignicole mycosociologie van de Zwarte els, de Berk, de Fijnspar, de Grove den, de Canadese populier, de Zomereik en de Wilg; dit zijn tevens de zeven voornaamste boomsoorten die in het gebied voorkomen.

De resultaten

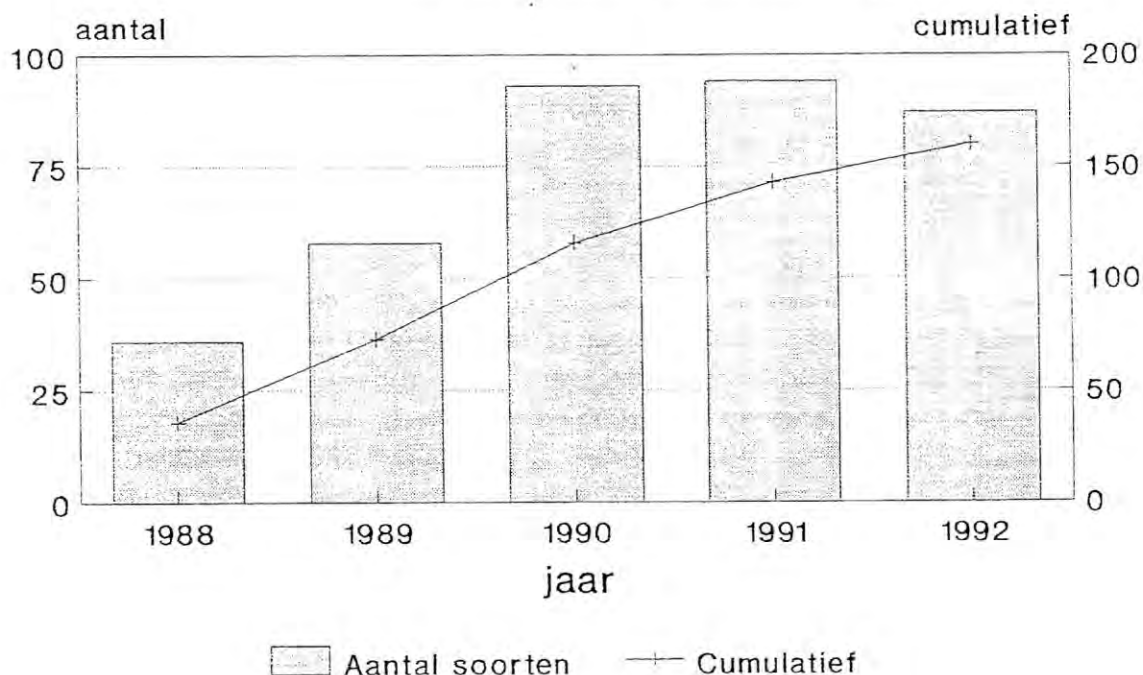
Deze kunnen we opdelen in drie voorname groepen:

- 1) met betrekking tot het substraat (verticaal)
- 2) met betrekking tot het vergelijken van de verschillende substraten (horizontaal)
- 3) met betrekking tot het totale Zoerselbos (het universum)

De aangelegde soortlijsten per substraat en per jaar dienen nu als basisgegevens voor verdere informatie.

Opbouw van deze lijsten:

- A) Soortlijsten:
- a. geven de maandelijkse informatie per substraat
 - b. informatie over een periode van 1 jaar (jaarboek), effectief en procentueel
 - c. de cumulatieve lijsten van 2 tot en met 5 jaren, effectief en procentueel
- B) Vergelijkende lijsten:
- a. de verschillende substraten per jaar, effectief en procentueel
 - b. de cumulatieve lijsten van 2 tot en met 5 jaren, effectief en procentueel
- C) Periodiciteitslijsten:
- a. geven het totaal aantal soorten aan per maand en per jaar, effectief en procentueel
 - b. de cumulatieve lijsten van het totaal aantal soorten per maand van 2 tot en met 5 jaren, effectief en procentueel

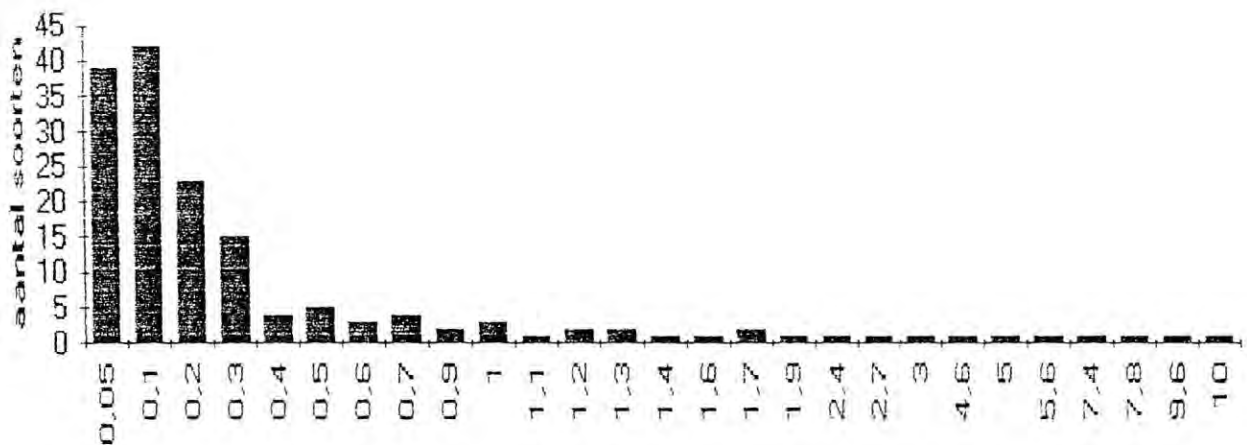
Figuur 4: aantal soorten op *Alnus glutinosa* 1988-1992

Groep 1

Als voorbeeld gebruiken we de tot nu toe verzamelde gegevens over de begeleidende mycoflora van de zwarte els.

Gedurende de periode 1988-1992 werden 2195 exemplaren, groeiend op de Zwarte els (*Alnus glutinosa*), onderzocht; goed voor 266 soorten.

Figuur 4 is een balkgrafiek die ons informatie geeft over het aantal soorten die per jaar gevonden werden op dit substraat in combinatie met de cumulatieve lijngrafiek.

Figuur 5: procentuele soortfrequentie op *Alnus glutinosa*

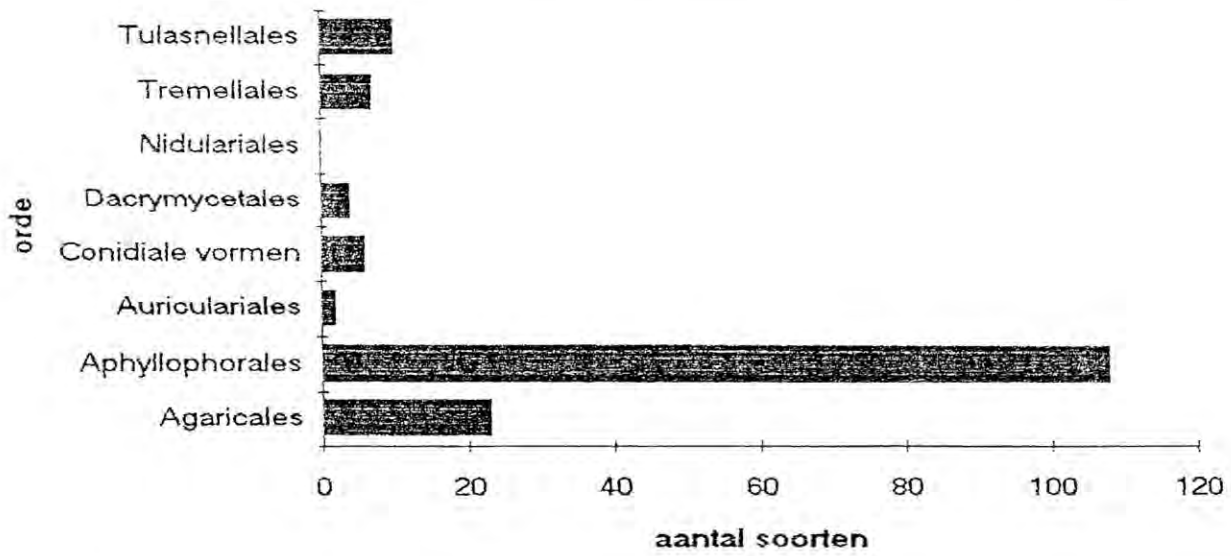
Figuur 5 geeft de procentuele soortfrequentie weer, groeiend op *Alnus glutinosa*. Soorten die afzonderlijk minder dan 0,4 % (ongeveer 16 %) uitmaken van het totaal aantal gevonden specimen omvatten 75% van het totaal aantal soorten. Met andere woorden: 25% van het aantal soorten is verantwoordelijk voor 84% van het aantal gevonden vruchtlichamen.

Figuur 6 geeft het aantal gevonden soorten weer, opgesplitst in de respectievelijke orden. Het substraat is hier ook *Alnus glutinosa*.

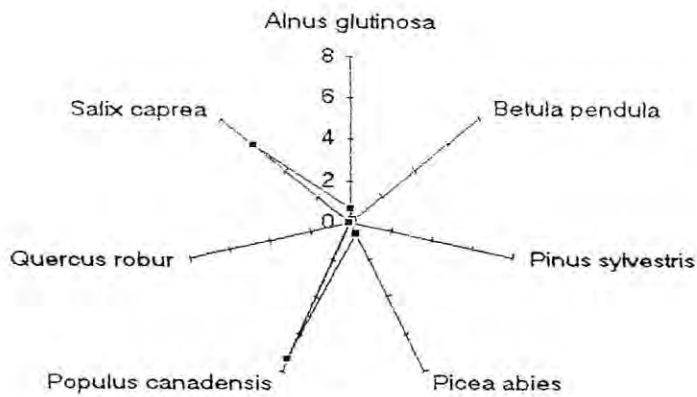
Groep 2, het vergelijkend onderzoek

Door controle op de homogeniteit van de soortsaamenstelling van de verschillende steekproeven, zullen we, enerzijds, met grote zekerheid trachten te bewijzen dat er geen significant verschil is tussen de steekproeven genomen van hetzelfde substraat, anderzijds, dat er wel een significant verschil is tussen de steekproeven genomen van verschillende substraten. Indien dit inderdaad het geval is, hebben we een stap gezet in het aantonen van het bestaan van een lignicole mycosociologie van de betreffende substraten.

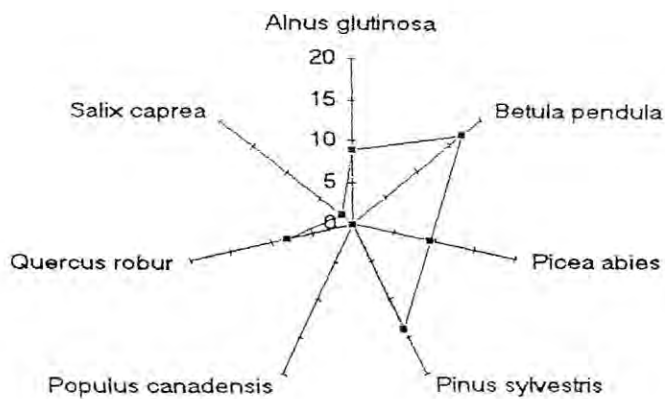
Deze analyses vereisen nogal wat tijd en zijn nog niet volledig beëindigd. De resultaten hebt u nog te goed.

Figuur 6: aantal soorten opgesplitst per orde op *Alnus glutinosa*

Figuur 7.1: de substraten van *Brevicellicium olivascens*

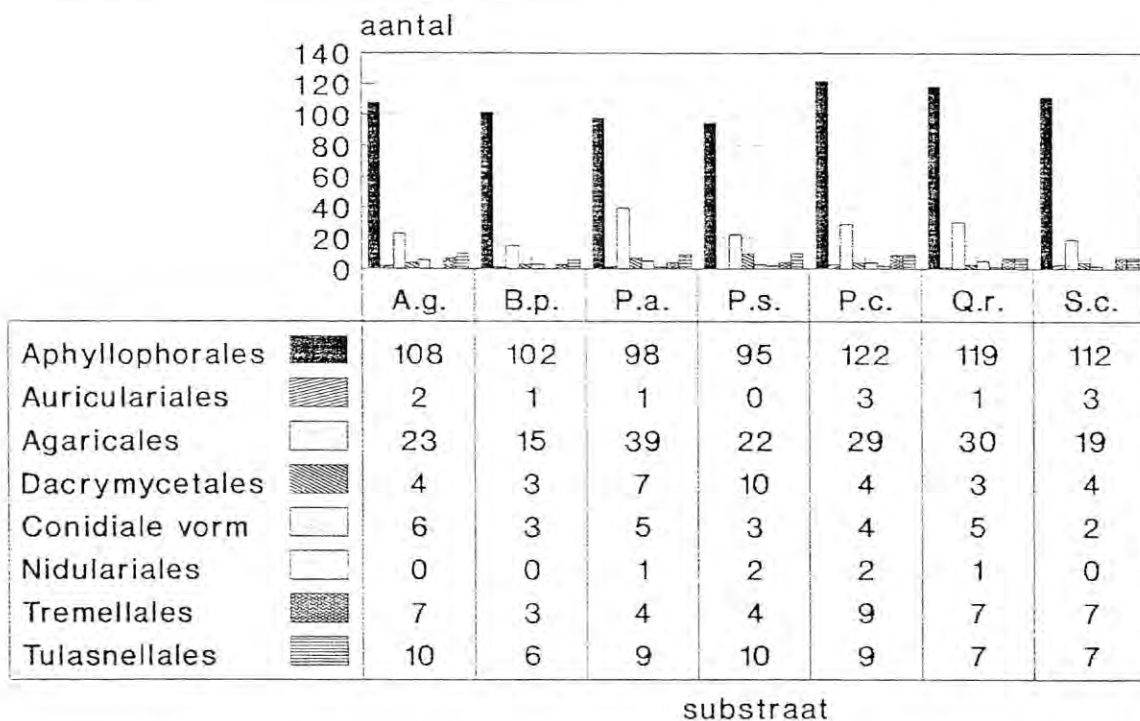

Figuur 7.2: de substraten van *Botryobasidium subcoronatum*

Dat sommige fungi een duidelijke voorkeur hebben voor een bepaald substraat kunnen we aantonen. Dat de vergelijkende resultaten ervan soms vragen doen rijzen zien we op volgende radar grafiekjes. Elke as geeft het procentuele aandeel weer van de soort op het betreffende substraat:

Botryobasidium subcoronatum, de meest voorkomende lignicole fungus van het Zoerselbos, vinden we bijna niet op populier, iets frequenter op Wilg. Op de andere substraten veel. Daar tegenover staat dat *Brevicellicium olivascens* juist wel een preferentie heeft voor beide substraten. Beide boomsoorten behoren tot dezelfde plantenfamie: de Salicaceae. Zie hiervoor figuur 7.

Groep 3, informatie over het volledige gebied

Figuur 8: aantal soorten lignicole fungi (1988-1992) per substraat. A.g.: *Alnus glutinosa*, B.p.: *Betula pendula*, P.a.: *Picea abies*, *Pinus sylvestris*, P.c.: *Populus x canadensis*, Q.r.: *Quercus robur*, S.c.: *Salix caprea*

Er werden 458 soorten fungi verzameld, lignicole samen met bodembewonende Aphylophorales. Een algemene informatie vinden we in figuur 8 waar de vergelijking wordt gemaakt tussen de verschillende substraten en de er op voorkomende fungi (orden).

Figuur 9 geeft een tabel weer waarin het totaal aantal fungi wordt opgesplitst naar hun respectievelijke orden. De ratio geeft aan hoeveel exemplaren verzameld werden om 1 soort te vinden. Het is een norm die aangeeft wat de kans is om een nieuwe soort in die orde te vinden in het Zoerselbos.

Als meest voorkomende soorten vinden we de reeds eerder genoemde *Botryobasidium subcoronatum* met 1.769 exemplaren, *Hyphoderma praetermissum* met 1.362, *Hyphoderma puberum* met 991 en *Schizopora radula* met 958 exemplaren.

Orde	Aantal soorten	%	Aantal exemplaren	%	Ratio
Agaricales	101	22.1	968	4.3	1:10
Aphyllophorales	279	60.9	18.477	81.9	1:66
Auriculariales	6	1.2	316	1.4	1:53
Conidiale vormen	9	2	210	0.9	1:23
Dacrymycetales	10	2.2	1.353	6	1:135
Nidulariales	3	0.6	17	0.1	(1:6)
Tremellales	25	5.5	742	3.3	1:30
Tulasnellales	25	5.5	469	2.1	1:19
Totaal	458	100	22.552	100	

Figuur 9

Soorten die slechts éénmaal gevonden werden, 109 in totaal (=24% van de totaliteit), mogen voor het onderzochte gebied als uiterst zeldzaam aanzien worden. De frequentie is hier gelijk aan of kleiner dan 1 op 22.552 of gelijk of kleiner dan $4,4 \cdot 10^{-5}$; 44 ppm!

Na langere observatieperiodes kan men nagaan of er correlaties kunnen worden aangetoond tussen de verschillende variabelen. In volgende grafiek, met op de x-as het aantal exemplaren en op de y as het aantal soorten uit te zetten, zien we dat, wanneer we deze punten verbinden, er een curve ontstaat (figuur 10). Deze duidt op een niet lineaire correlatie tussen beide variabelen. Met behulp van een formule kunnen we de vergelijking opstellen die het dichtst de vorm van deze curve benadert (meervoudige lineaire regressie (kwadratisch)).

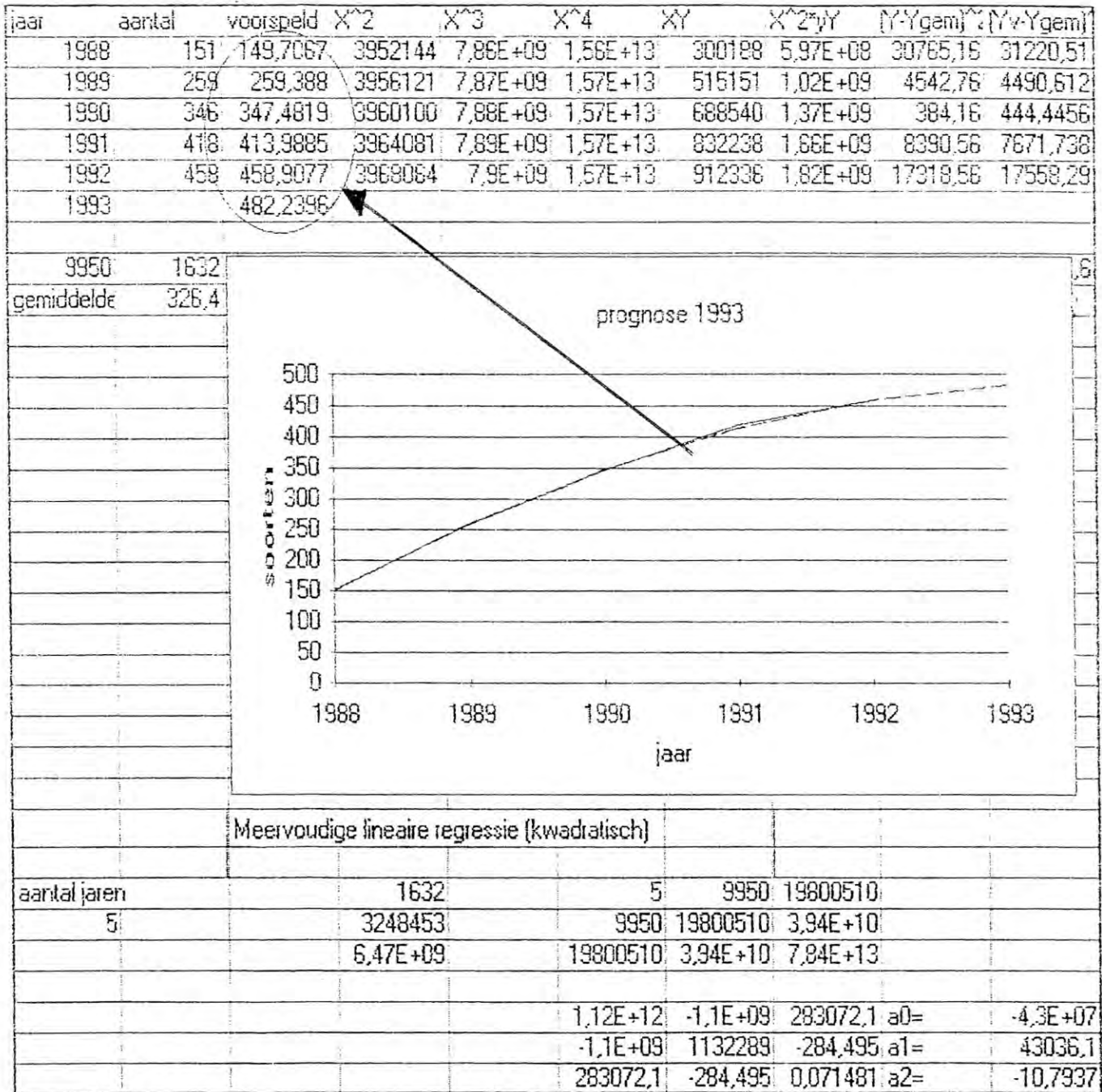
We gaan zelfs verder: indien we het onderzoek in 1993 verder zouden zetten en eind december een totaal van 28.000 onderzochte exemplaren zouden noteren, dan zou dit goed zijn voor 496 soorten. Bepalen we het buigpunt van deze parabool, dan zeggen we dat het totaal aantal soorten aan lignicole fungi (en terrestrische Aphyllophorales) te vinden in het Zoerselbos 518 soorten zal bedragen, dit zou het resultaat van het onderzoek van 36.563 verzamelde specimen moeten zijn(!).

Besluit

Substraat-gericht verzamelen heeft, na 5 jaar regelmatig bezoek aan het Zoerselbos, een niet onaardige hoeveelheid aan informatie opgeleverd. Verder onderzoek zal uiteraard nieuwe vondsten opleveren die allen enorm zeldzaam zullen zijn voor het substraat en het Zoerselbos. De verwerking en interpretatie van gegevens en resultaten is niet beëindigd. Denken we alleen nog maar aan de invloed van de weersfactoren, invloeden die we zullen moeten trachten te interpreteren in onze resultaten.

De gevonden parasitair levende fungi en die fungi die al of niet samen met hun conidiale vorm voorkomen, werden hier niet vermeld.

AMK Mededelingen

Figuur 10

Literatuur

- * Griesser, B. (1992). Mykosoziologie der Grauerlen- und Sanddorn-Auen (Alnetum incanae, Hippophaëtum) am Hinterrhein (Domleschg, Graubünden, Schweiz).
- * Lozàn, L. (1992). Angewandte Statistik für Naturwissenschaftler.
- * Hack Sung Jung, Wood-rotting Aphyllophorales of the southern Appalachian spruce-fir forest.
- * Het Zoerselbos, (1985). Inventarisatieresultaten en richtlijnen voor het beheer.

Sarcoscypha in België

B. Declercq

Summary

A revision has been made of all collections of *Sarcoscypha* of both the National Botanic Garden at Meise (Br) and the University of Gent (Gent). The three known European species: *Sarcoscypha austriaca*, *S. coccinea* and *S. jurana* are represented. A key of the four European species based on spore characteristics is added.

Inleiding

In de publikatie van "Distributiones Fungorum Belgii et Luxemburgi 1" door Heinemann & Thoen (1981) werd onder andere de verspreiding van *S. coccinea* (Scop.: Fr.) Lamb. ss. lato in kaart gebracht. De kaart meldt geen vondsten uit Vlaanderen. Gezien de laatste jaren ook in Vlaanderen vindplaatsen ontdekt werden, waarbij Declercq (1990) voor het eerst de aanwezigheid van *S. austriaca* (Beck ex Sacc.) Boud. in Vlaanderen aantoonde, lag het voor de hand om alle Belgische verzamelingen te gaan herbekijken. De resultaten waren, zoals verwacht, erg interessant; de drie gekende *Sarcoscypha*-soorten van het Europees vasteland blijken in België verzameld te zijn, namelijk *S. austriaca* (Beck ex Sacc.) Boud., *S. coccinea* (Scop.: Fr.) Lamb. ss. str. en *S. jurana* (Boud.) Baral. De Nationale Plantentuin van Meise zal de resultaten in nieuwe verspreidingskaartjes verwerken.

Resultaten van het onderzoek

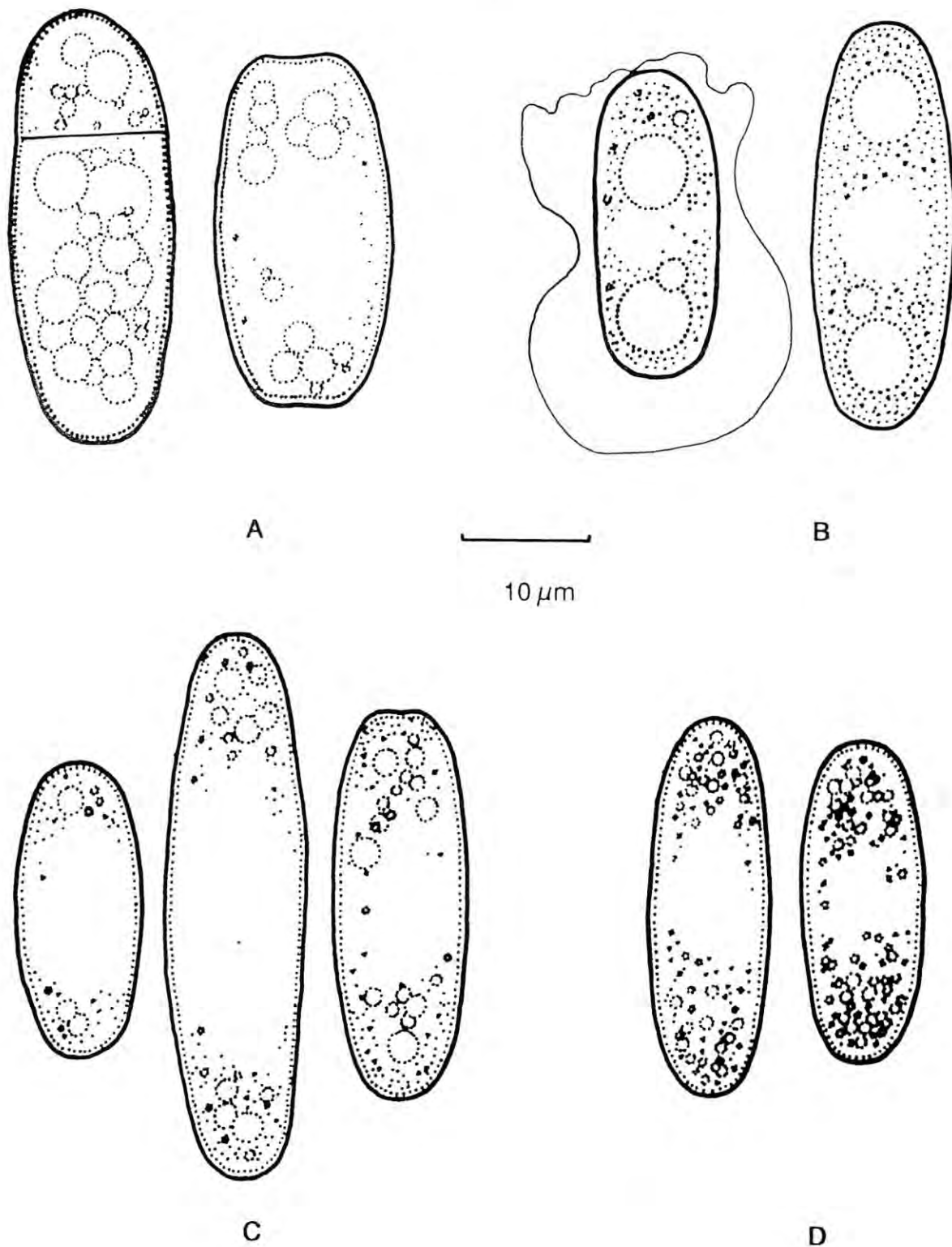
De bevindingen bij nazicht van zowel de onder *S. coccinea* ss. lato geclasseerde exsiccata van de Nationale Plantentuin van Meise (Br) als van de Rijksuniversiteit van Gent (Gent) werden in tabel 1 verzameld. De identificatie gebeurde aan de hand van de beschrijvingen van Baral (1984).

Twee verzamelingen blijken per eind november gemaakt te zijn, wat ongewoon vroeg is. De geciteerde *S.*-soorten vormen namelijk rijpe vruchtlichamen tijdens de winter en de vroege lente. In beide verzamelingen werden dan ook geen rijpe sporen gevonden, terwijl, op basis van de parafysen, *S. austriaca* dient uitgesloten te worden. De finale determinatie berust hier op het substraat.

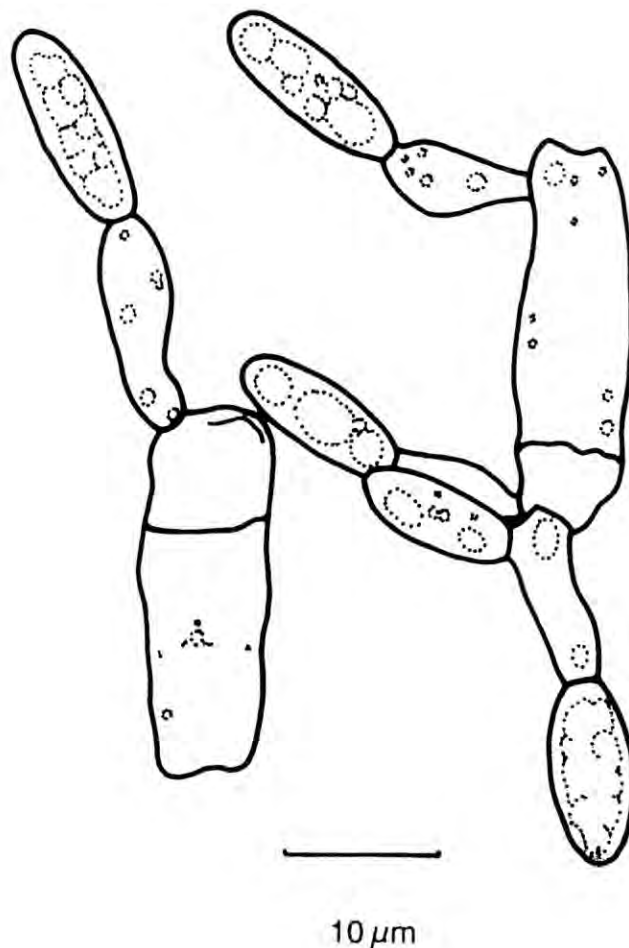
Merkwaardig is wel het feit dat het uit Nederland opgestuurde exsiccaat van F.& G. Tjallingii met een brief begeleid is waarin de verzamelaar uitlegt dat, naar aanleiding van isolatiewerken in zijn woning, hij last heeft van condensatie waardoor zijn exsiccata door schimmels aangetast werden. Bij aanmaak van het preparaat konden talrijke typische conidia waargenomen worden van *S. austriaca* waarmee de vermoedelijk bedoelde schimmel meteen geïdentificeerd is.

Verspreiding van en sleutel tot de Europese soorten

De hiernavolgende sleutel is een verkorte en gewijzigde versie van Barals sleutel (1984). De soorten zijn macroscopisch niet te onderscheiden. De drie eerste soorten komen in zowat het ganse West- en Centraal-Europese vasteland voor, doch zijn er nergens algemeen. Ze zijn alleen reeds op basis van de sporenguttulatie determineerbaar (figuren 1 en 2). De kleinere vierde soort heeft als verspreidingsgebied de Canarische eilanden, Madeira en de Balearen.

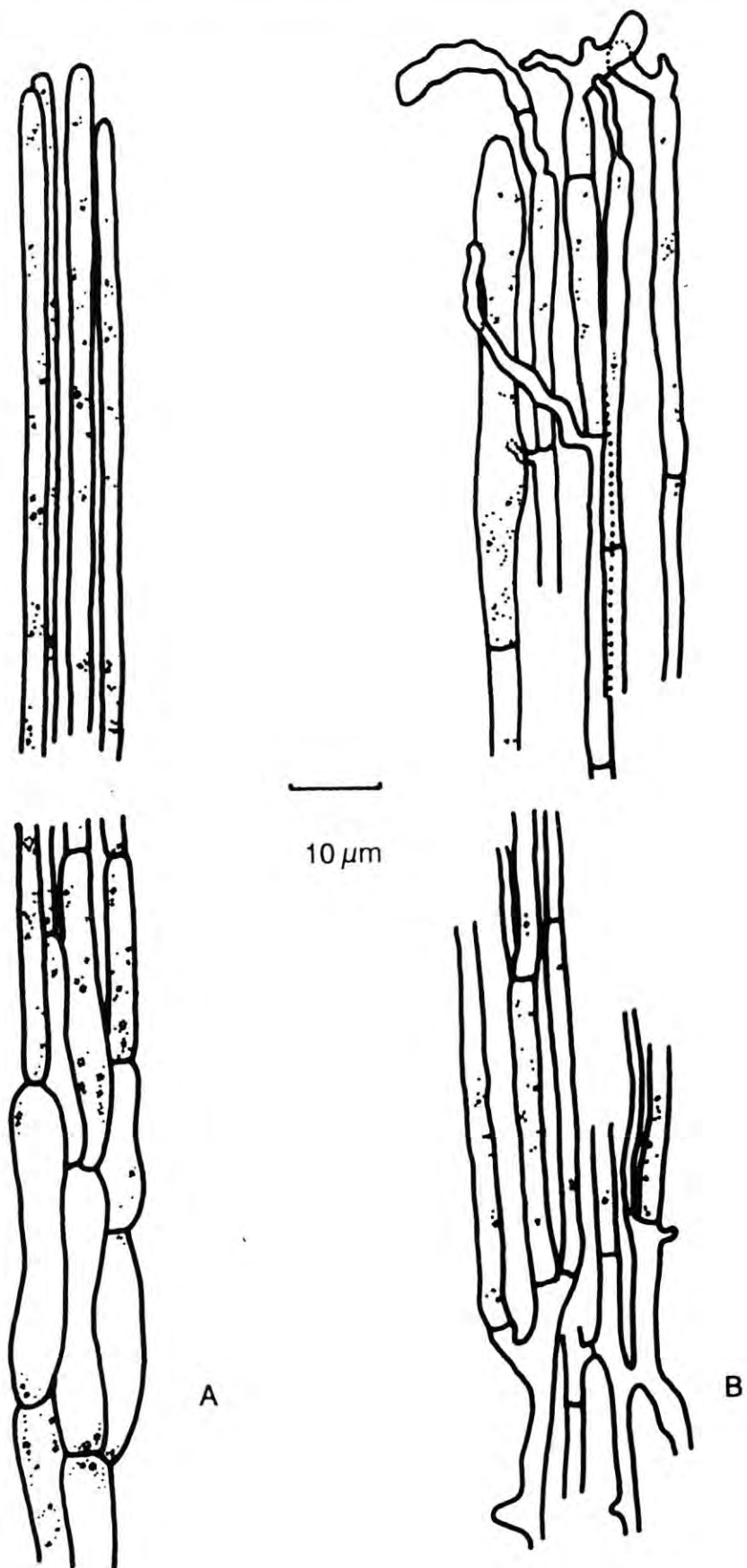

*Figuur 1: Sporen van de Europese Sarcoscypha-soorten;
A: S. austriaca, B: S. jurana, C: S. coccinea, D: S. macaronesica*

Figuur 2: *Sarcoscypha austriaca*: ascosporen met kiemhyfen en conidia.

- 1 Steeds op linde (*Tilia*). Sporen met twee, meer dan 6 μm grote, polaire ingeplante druppels, vrije ascosporen dikwijls met volledig hyalien slijmohulsel.
- Sarcoscypha jurana* (Boud.) Baral**
- 1' Sporen met tientallen kleinere druppels, hoogstens met kleine apicale slijmkappen. 2
- 2 Rijpe sporen ten dele 1(2)septaat, met kleine en middelgrote druppels, meestal met apicale slijmkappen. In de asci ontstaan op de spoen reeds korte kiemhyfen, die ellipsoïde 13-18 x 5-5,5 μm grote conidia vormen. Parafysen onderaan moniliform.
- Sarcoscypha austriaca* (Beck ex Sacc.) Boud.**
- 2' Sporen niet septaat en geen conidia in het hymenium vormend, met talrijke kleine druppels tot 2(3) μm groot, rijp zonder slijmkappen. Parafysen ook basaal slank. 3
- 3 Sporen (25)30-40(50) x 10-12(15) μm , met guttules niet groter dan 3 μm . Vruchtlichamen 1-8 cm groot.
- Sarcoscypha coccinea* (Scop.: Fr.) Lamb. ss. str.**
- 3' Sporen 22-31 x 9-11 μm , met guttules niet groter dan 2 μm . Vruchtlichamen tot 2 cm groot.
- Sarcoscypha macaronesica* Baral & Korf**

Figuur 3: Parafysen bij *Sarcoscypha*: A: *S. austriaca*, B: *S. coccinea*

De drie Europese vastelandsoorten hebben gelijkaardige sporenafmetingen. Zij vertonen alle drie de neiging om in de asci met onvolledig aantal sporen monstersporen te gaan vormen van meer dan 50 μm lang.

Substraat

De drie Europese vastelandsoorten zijn saprophyten met een voorliefde voor dunne tot dikke (deels) in de bodem verzonken takken. Zo is de in de winter regelmatig buiten haar oevers tredende Maas medebepalend voor de lokaal algemene aanwezigheid van *S. jurana* langs de Maasoeveren te Waulsort en Falmignoul. Daar waar *S. jurana* uitsluitend op takken van *Tilia* voorkomt, wordt *S. coccinea* vooral op *Fagus*, *Rosaceae*, *Ulmus*, *Corylus* en *Salix* aangetroffen, terwijl *S. austriaca* vooral op *Alnus*, *Salix*, *Acer* en *Corylus* verzameld wordt.

De grootte van de vruchtlichamen lijkt hoofdzakelijk door de omvang van het substraat bepaald te worden. De grootste apothecia worden op de dikste takken aangetroffen.

Exsiccaten en sporeguttulatie

Er dient opgemerkt te worden dat de gebruikelijke weekmakers, die voor aanmaak van een preparaat, vertrekkend van een exsiccaat, gebruikt worden, de sporenhoud vrij snel verstoren en doen samenklonteren waardoor de kleinere guttules verdwijnen. Het determineren aan de hand van de sporeguttulatie wordt dan moeilijk of onmogelijk. In dit onderzoek konden goede resultaten bereikt worden door weken van het materiaal gedurende 10-15 seconden in KOH 10% en aansluitend wassen met water.

Extra onderzocht materiaal

Madeira, langs Ribeira Frio, 1000 m, op takje, 22.01.1993, coll. B. Declercq 93/043 (ontvangen van D. Ghyselincq)

Literatuur

- * Baral H. (1984). Taxonomische und ökologische Studien über *Sarcoscypha coccinea* agg., Zinoberröte Kelchbecherlinge. Z. Mykol. 50(1): 117-145
- * Benkert D. (1991). Bemerkenswerte Ascomyceten der DDR. 12 Sarcoscyphaceae und Sarcosomataceae (Pezizales). Gleditschia 19: 173-201
- * Declercq B. (1990). *Sarcoscypha austriaca* (Beck ex Sacc.) Boud. niet alleen in Oostenrijk maar ook in Vlaanderen. Uit: Van der Veken P. (1990). 13de Nationale Tentoonstelling van Voorjaarszwammen. Rijksuniversiteit Gent 12-13 mei 1990. Soortenlijst en Symposiumverslag.
- * Heinemann P. & Thoen D. (1981). Distributiones Fungorum Belgii et Luxemburgi 1 kaart 1. Nationale Plantentuin van België.

Tabel 1 - SARCOSYPHA in Belgische herbaria.

Nazicht van de exsiccata te Meise (Br) (stand 5.93) en te Gent.

Exsic.nr.	Herb.	Verzamelaar	Datum	Plaats, IFBLcoörd.	Substraat	Spec.
s.n.	Br	Chops N.	15.03.70	Waulsort, H5.56	Tilia	S. jurana
s.n.	Br	Demaret	27.11.46	Falmignoul, H5.47	Tilia	S. jurana(onrijp)
(E)	Br	Dreze A.	1986	?Waulsort, H5.56	Tilia	S. jurana
s.n.	Br	Gubbels	26.02.85	Waulsort, H5.56	?Fraxinus	S. jurana
4300	Br	Heinemann	01.04.68	Waulsort, H5.56	Tilia	S. jurana
4970	Br	Heinemann	14.01.71	Vierset-Barse, G6.26	Salix	S. coccinea
8449	Br	Heinemann(leg.Wilmet)	14.03.93	Petit Rosière, F5.36	Tilia	S. jurana
HDM2481	Br	H.D.M.	26.02.84	Waulsort, H5.56	?	S. jurana
72/002	Br	Marchal	13.01.72	Fagnolle, J5.31	Tilia	S. jurana
89-02-26-01	Br	Monnens J.	26.02.89	F3.51	Corylus	S. austriaca
89-02-19-01	Br	Monnens J.	19.02.89	Meidert, E5.46	Salix	S. coccinea
JR5619	Br	Rammeloo J.	30.03.78	Vierset-Barse, G6.36.13	(takjes)	S. jurana
JR8904	Br	Rammeloo J.	23.01.88	Waulsort	?	S. jurana
JR8907	Br	Rammeloo J.	25.02.88	Mol. De Maat, C6.33	?Alnus	S. austriaca
4484	Br	Thoen	21.11.70	Hulsonniaux, H5.58	Tilia	S. jurana(onrijp)
84029.03	Br	Thumas L.	02.84	Waulsort, H5.56	?Corylus	S. jurana
-	Br	Tjalingii F.& G.	11.04.82	Flevoland (NL)	Alnus	S. austriaca
-	Br	Blauwboer-Kästli	30.01.83	Wieringermeer (NL)	Fraxinus	S. coccinea
-	Br	Van den Bergh F.A.	15.03.86	Wieringermeer (NL)	(strooisel)	S. coccinea
89/011.1	Gent	Declercq B.	23.02.89	Waulsort, H5.56	?Tilia	S. jurana
90/012	Gent	Declercq B.	01.03.90	Kirchbichl (Oostenrijk)	Alnus	S. austriaca
90/020	Gent	Declercq B.	29.03.90	Harelbeke, E2.23.43	Salix	S. austriaca
91/006	Gent	Declercq B.	02.03.91	Wachtebeke, C3.35	Salix	S. coccinea
3053	Gent	Verheyen K.	11.02.84	Postel. De Maat, C6.14	?	S. coccinea

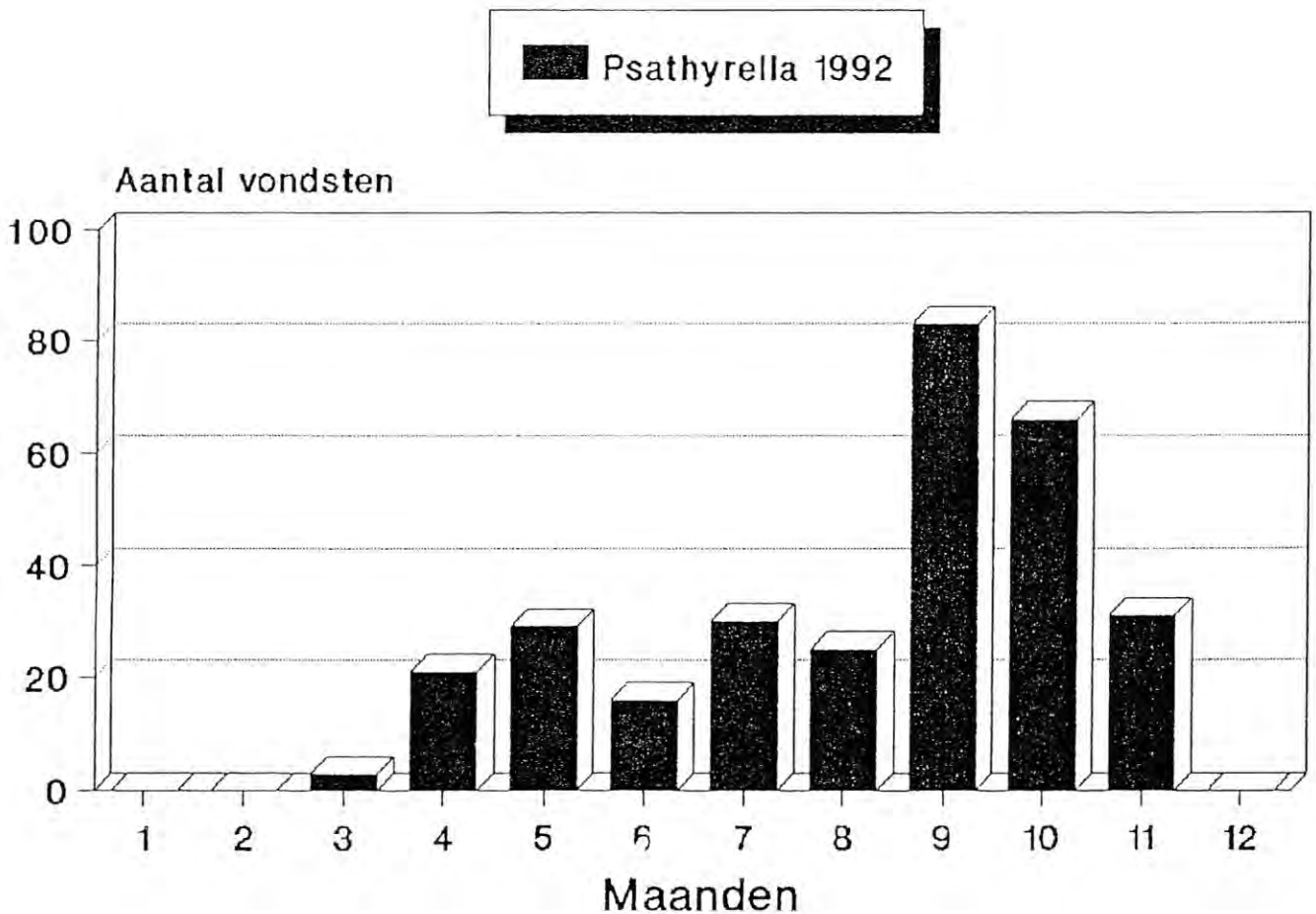
Terugblik op het genus van het jaar, *Psathyrella*

A. de Haan

Begin vorig jaar stelde het Overlegcomité van Vlaamse Mycologische Groeperingen voor elk jaar een genus van het jaar te kiezen; een geslacht dat extra aandacht zou krijgen. De keuze voor 1992 viel op *Psathyrella*, een geslacht waarvoor wij sinds de monografie van Kits van Waveren over goede sleutels beschikken. Als inleiding hiertoe gaf Luc Lenaerts op de mycologendag van vorig jaar een uiteenzetting over de kenmerken en determinatietechnieken in het geslacht *Psathyrella*. In de verschillende verenigingen werd het opzet rond het genus van het jaar bekend gemaakt en er werden meer ervaren leden aangeduid die bij determinatieproblemen konden geraadpleegd worden. De respons die deze mensen kregen bleef echter zeer beperkt wat waarschijnlijk te maken heeft met de drempelvrees t.o.v. dit al bij al toch moeilijk geslacht. Ook denk ik dat een dergelijk initiatief enkel succes kan hebben indien men het ondersteunt met activiteiten als voordrachten en determinatieavonden.

Toch dacht ik dat een korte terugblik op het voorbije *Psathyrella*-jaar enkele interessante gegevens kon opleveren. De cijfers hierbij gebruikt steunen enkel op de gegevens van waarnemingen opgenomen in het bestand van Emile Vandeven en zijn dus niet volledig.

In 1992 werden 303 *Psathyrella*-waarnemingen geregistreerd, verdeeld over 37 taxa (soorten, variëteiten en vormen).

De piekmaanden, zoals u kunt zien op de grafiek, zijn september en oktober met respectievelijk 84 en 66 geregistreeerde vondsten, maar vanaf april tot en met november waren er buiten deze twee maanden toch een behoorlijk aantal waarnemingen van ongeveer 25 per maand.

Met de 78 waarnemingen was *Psathyrella candolleana* veruit de meest voorkomende soort.

1992 Was geen schitterend Psathyrella-jaar. vergelijken wij het aantal waarnemingen met die van het voorgaande jaar. In 1991 waren 365 Psathyrella's doorgegeven op een totaal van 11.431 of 3,2 % terwijl de 303 op een totaal van 13.036 waarnemingen voor 1992 2,3 % betekenen. Een slecht jaar kunnen wij het toch niet noemen, ook niet wat betreft de zeldzaamheid van de gevonden soorten, 10 ervan behoorden tot de ZZ- of ZZZ-categorie dus zeldzaam tot zeer zeldzaam.

Enkele bijzondere soorten van 1992 waren:

* *Psathyrella canocephs* (Kauffm.) Smith: een zeldzame soort uit de sectie *Spintrigerae*, gekenmerkt door de afwezigheid van pleurocystiden. Het is een kleine soort met kenmerkend, overvloedig velum op de hoed. De soort werd aangetroffen in het Heverleebos op 9 september.

* *Psathyrella capitatocystis* Kits van Wav.: een soort uit de subsectie *Lutenses*, waarin de cheilocystiden een mengsel zijn van peervormige en utriforme cellen. Deze soort heeft ten dele capitate pleuro- en cheilocystiden en was voordien enkel gekend van de type-vindplaats in Nederland. Ze werd verzameld te Oostduinkerke in het Hannecaertbos op 2 november.

* *Psathyrella niveobadia* (Rom.) Mos.: deze soort uit de subsectie *Spadiceogriseae* en verwant aan *P. spadiceogrisea*, werd door Luc Lenaerts uitvoerig besproken en afgebeeld in AMK Mededelingen 90.3. De soort wordt gekenmerkt door nogal overvloedig velum en werd teruggevonden te Aalst in het Osbroek op 27 september.

* *Psathyrella orbicularis* (Rom.) Kits van Wav.: een kleine aan *P. microrrhiza* verwante soort, uit de sectie *Psathyrella*, vooral voorkomend in duinzand. Deze zeldzame soort werd gevonden in het Calmeynbos nabij de Panne op 31 oktober.

* *Psathyrella populina* (Britz.) Kits van Wav.: een grote soort met geschubde hoed uit de sectie *Pseudostropharia* die gebundeld groeit op stronken van Populier. De utriforme pleuro- en cheilocystiden zijn bedekt met een amorfe massa die in ammoniakoplossing sterk groen verkleurd. Deze zeldzaamheid vonden wij op twee plaatsen te Jette in het Laarbeekbos op 6 september.

* *Psathyrella spadicaea* (Schaeff.) Sing.: een gebundelde soort uit de sectie *Spadiceae* die vooral voorkomt aan de voet van levende loofbomen (meestal Beuk). Typisch zijn de dikwandige, spoelvormige cystiden waarvan de top bedekt is met kristallen. Deze soort werd zesmaal aangetroffen en soms vrij massaal, zoals te Retie in het Prinsenveld op 10 september.

Een zeer mooie vondst deden wij in het Hannecaertbos te Oostduinkerke, op 2 november. Aan de voet van een Wilg vonden wij drie exemplaren van de zeer zeldzame *Psathyrella globosivelata* Gröger, een soort uit de sectie *Cystopsathyra*. Het velum in deze sectie bestaat hoofdzakelijk uit bolvormige cellen.

Deze soort werd uitvoerig beschreven door J. Gelderblom (1992). Deze vondst en het vermoemde artikel maakten het mogelijk een vroegere vondst uit het Steentjesbos te Berg op 15 september 1991 te bepalen, het betrof *Psathyrella kellermanii* (Peck) Sing., een Amerikaanse soort die sinds de oorspronkelijke vondst, door Peck niet meer was gevonden. Deze twee laatste soorten werden uitvoerig beschreven in AMK Mededelingen (A. de Haan, 1993).

Voor dit jaar besliste het overlegcomité om *Psathyrella* nog een jaar langer als genus van het jaar te behouden. Ik hoop dat deze korte terugblik bij velen onder u de lust doet opkomen deze niet gemakkelijke maar fascinerende soorten wat beter te bekijken.

Literatuur

- * de Haan, A. (1993). Twee *Psathyrella*'s uit de sectie *Cystopsathyra*: *Psathyrella kellermanii* (Peck)Sing. en *Psathyrella globosivelata* Gröger. AMK Meded. 93(3): 69-74.
- * Gelderblom, J. (1992). *Psathyrella globosivelata*, een nieuwe soort voor Nederland. *Coolia* 35(4): 121-124.
- * Kits van Waveren, E. (1985). The Dutch, French and British species of *Psathyrella*. *Persoonia Suppl.* Vol. 2.
- * Lenaerts, L. (1990). *Psathyrella niveobadia* gevonden te Zolder (Limburg). AMK Meded. 90(3): 53-59.

De Verfstuifzwam (*Pisolithus arhizus*) gevonden op de Limburgse mijnterrils

Luc Lenaerts

In 1992 maakten we een eerste inventarisatie van paddestoelen op de terrils van Beringen, Houthalen, Waterschei, Winterslag, Zolder en Zwartberg. Het leverde waarnemingen op van de zeldzame Verfstuifzwam (*Pisolithus arhizus*) in Eisden en in Zwartberg.

Methode

In de herfst werden grote delen van de terrils bezocht om enig idee te krijgen van aanwezige soorten en biotopen. Vooral de terrils van Zolder en (de resten) van Houthalen werden grondig uitgekamd (tientallen bezoeken). De andere terrils konden enkele malen bezocht worden. De terrils van Eisden werden slechts gedurende enkele uren verkend. Op één terril in Beringen werd nog niet geïnventariseerd.

Resultaten

In grote lijnen kunnen twee "biotopen" onderscheiden worden.

1. Pioniersvegetaties op steengruis

Op de flanken van de terrils vinden we vaak dezelfde paddestoelsoorten terug. De Verblekende russula (*Russula exalbicans* of *Russula pulchella*) is een typische berkenbegeleider op steengruis. Hij is herkenbaar aan de uitblekende rode hoed, de vergrijzende steel en de crèmekleurige tot gele plaatjes. De Braakrussula heeft daarentegen witte plaatjes.

Een andere typische paddestoel van de terrils is de Geringde ridderzwam (*Tricholoma cingulatum*), een kleine grijze ridderzwam (witte sporen, bochtig aangehechte plaatjes en vezelige steel) met ringetje en felle meelgeur, vaak in grote groepen groeiend.

Op de flanken van de terrils vinden we echter vooral stuifzwammen. De meest algemene zijn de Parelstuifzwam (*Lycoperdon perlatum*) en de Plooivoetstuifzwam (*Calvatia excipuliformis*). Andere specimen konden niet onmiddellijk op naam gebracht worden. Microscopisch onderzoek van deze zwammen moet nog gebeuren.

Pisolithus arhizus (Scop. Ex Pers.) Rausch of Verfstuifzwam

Andere namen voor deze zwam zijn *Pisolithus tinctorius* (Pers.) Coker & Couch en *Pisolithus arenarius* Alb. & Schw.

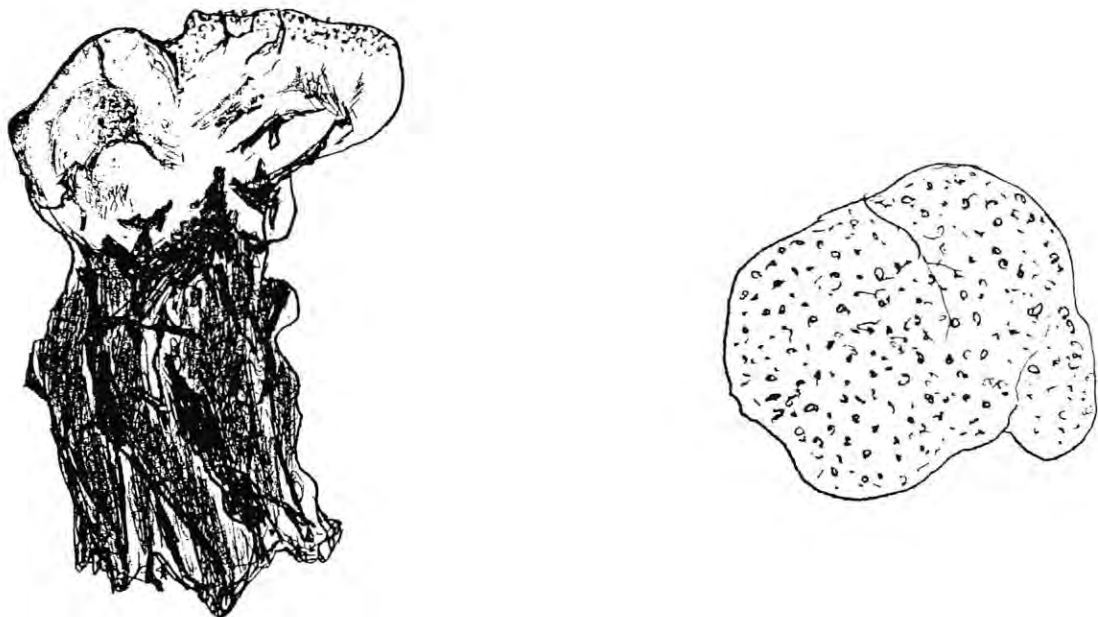
Een gemakkelijk herkenbare, maar uiterst zeldzame soort, de Verfstuifzwam werd gevonden in Eisden en Zwartberg. Het is een pionierssoort van terrils (lichte plaatsen). Ze vormt mycorrhiza met berk, zeldzamer ook met wilg (Arnolds, 1984). Wij vonden ze alleen bij berk.

De soort werd een eerste maal gevonden in een klein berkenbosje aan de voet van een terril van Eisden. De bodem bestond er hoofdzakelijk uit steengruis. Het betrof een zure, zeer arme bodem. Berken van enkele meters hoog groeien er vrij dicht bij elkaar. Op de bodem groeiden allerhande korstmossen (*Cladonia* sp.). Ook mossen probeerden er te overleven. Hier vonden we een honderdtal

exemplaren van de Verfstuifzwam. De meeste exemplaren waren een vijftiental centimeters hoog (enkele tot vijftwintig centimeters) en zes tot tien centimeters breed. Verderop werden nog sporadisch exemplaren gevonden, telkens bij berk.

Aangemoedigd door dit succes werden gelijkaardige "biotopen" bezocht op andere terrils. Vooral de flanken van de terril van Zolder werden grondig onderzocht. Hier zou immers vroeger nog ooit de Verfstuifzwam zijn gevonden. De verspreidingskaart voor België duidt immers één vindplaats aan voor Limburg, te Zolder (IFBL D6.26) (figuur 2) (Heinemann & Thoen, 1981). In de nationale plantentuin van Meise kon men echter niets meer terugvinden van deze vondst (wie?, wanneer?). Bovendien is er geen herbariummateriaal voorhanden uit Zolder. Tot onze ontgoocheling kon de soort niet teruggevonden worden in Zolder. Alleen op één terril van Zwartberg (de terril die niet afgegraven wordt) vonden we enkele exemplaren op twee plaatsen.

In Eisden kon geen bijzondere expositie genoteerd worden. De vindplaatsen in Zwartberg lagen wat beschermt aan de noordoostkant van de terril.

Figuur 1: *Pisolithus arhizus*: vruchtlichaam (links), bovenaanzicht (rechts)

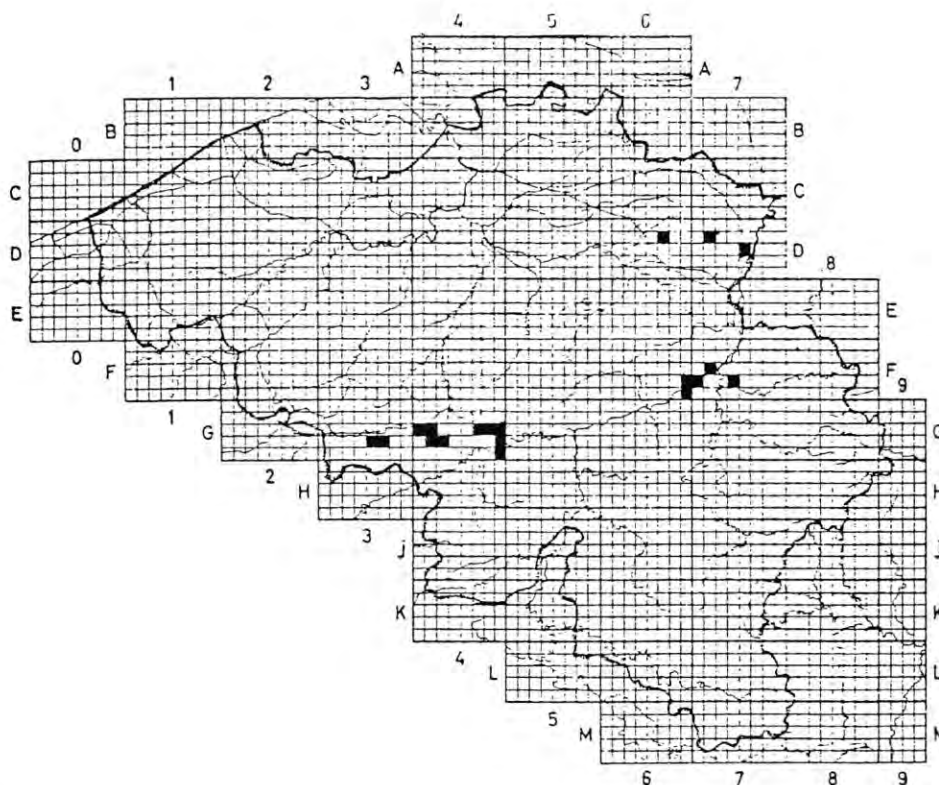
Jonge exemplaren van deze zwam lijken op een kleine aardappelbovist (*Scleroderma citrinum*) (bolvormig). De volwassen zwam heeft een bolvorm tot afgeplat fertiel bovendeel (bevat de organen waarin de sporen gevormd worden) en een steriele, stevige, houtachtige voet met donkere (tot gelige) myceliumstrengen (figuur 1A). Bij doorsnijden van jonge exemplaren ziet men zeer duidelijke deze sporenvormende orgaantjes als witte tot gelige op erwten gelijkende korreltjes. De sporenvormende orgaantjes worden "valse" peridiolen genoemd (geen echte gedifferentieerde peridiolenstructuur) (Bon, 1987; Dumoulin, 1968; Monnens, 1987; Philips 1981).

Een volwassen Verfstuifzwam is meestal 15-20 cm (zelden tot 25 cm) hoog en 6-12 cm breed (Philips 1981).

Het geslacht *Pisolithus* hoort tot de orde der *Sclerodermatales* en binnen deze orde tot de familie der *Sclerodermataceae*.

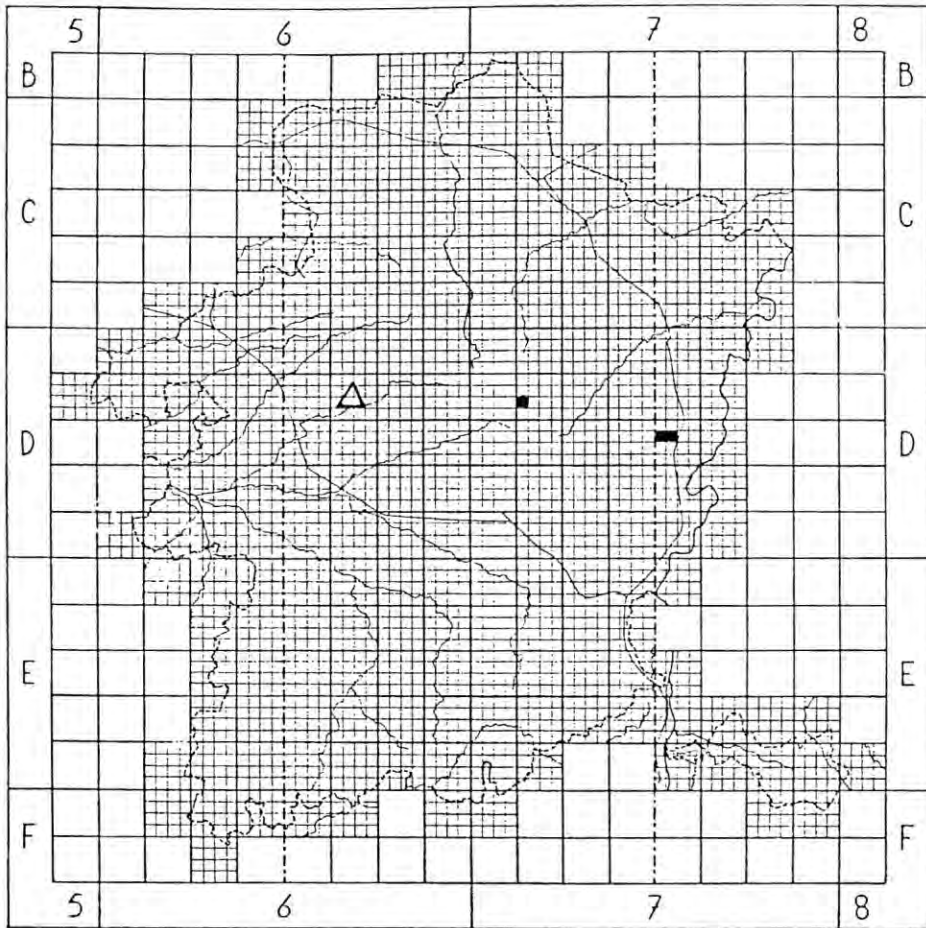
Binnen de *Sclerodermataceae* onderscheidt het geslacht *Pisolithus* zich van het geslacht *Scleroderma* door de aanwezigheid, binnen het bovenste bolvormig deel, van hogergenoemde als "peridiolen" en door een zeer snel verdwijnende buitenlaag van dit bolvormig gedeelte (peridium), waardoor de op erwten lijkende "valse" peridiolen snel zichtbaar worden. De rijpe (en dan bruin geworden) sporen stuiven hieruit weg en de wanden van deze "kamertjes" blijven zichtbaar (Dumoulin, 1968; Monnens 1987). De bovenzijde van de zwam krijgt zo het uitzicht van een spons (figuur 1B).

De sporen zijn rond, met een diameter van 7-9(12) μm en met 0,7-1 μm hoge stekels. De zwam komt voor van juni tot november (Bon, 1987; Heinemann & Thoen, 1981; Monnens 1987; Philips, 1981).

Figuur 2: Verspreidingskaart van Pisolithus arhizus in België tot 31.12.1992 (verspreidingskaart op basis van gegevens van de Nationale Plantentuin van België te Meise aangevuld met de recente gegevens van 1992).

De verfstuifzwam wordt in België enkel gevonden op terrils. De soort werd een eerste maal gevonden in 1905 door Van Bambeke op een terril in Chaudfontaine (nabij Luik), later ook op andere terrils rond Luik, Charleroi en Bergen (figuur 2) (Dumoulin, 1968; Heinemann en Thoen 1981). De enige vindplaats in Limburg was dus de terril van Zolder, zoals hoger vermeld. De huidige verspreiding van de soort zien we op figuur 3.

Figuur 3: verspreidingskaart van *Pisolithus arhizus* in Limburg tot 31.12.1992 ▲: vroegere vindplaats in Zolder; ■: vindplaatsen 1992 in Zwartberg en Eisden.

2. Vochtige (tot droge) loofbossen aan de rand van de terril

Ook hier werden interessante vondsten gedaan. We vonden bijvoorbeeld in een bosje aan de rand van de terril van Beringen de Gekraagde aardster (*Geastrum triplex*) en de zeldzame *Rhodocybe truncata*. Deze laatste zwam lijkt op een grote rozebruine ridderzwam. De sporenfiguur levert echter roze sporen op (ridderzwammen hebben witte sporen). Ook vonden we meerdere zeldzame parasolzwammen.

Besluit

De Verfstuifzwam is slechts één van de vele bijzondere paddestoelen op mijnterrils. Verdere mycologische inventarisatie van de terrils is noodzakelijk. Waardevolle sites kunnen misschien beschermd worden!

Literatuur

- * Arnolds, E., (1984). Standaardlijst van nederlandse Macrofungi. Coolia 26 (supplement). Nederlandse Mycologische Vereniging
- * Bon, M., (1987). The mushrooms and Toadstools of Britain and North-western Europe. Hodder and Stoughton, London.
- * Dumoulin, V., (1968)., Gasteromycètes de Belgique: Sclerodermales, Tulostomales, Lycoperdales. Bull. Jard. Bot. Nat. Belg. 38: 1-101.
- * Heinemann, P. & Thoen, D., (1981). Distributiones Fungorum Belgii et Luxemburgi 1. Verspreidingskaart 74. Nationale Plantentuin, Meise.
- * Monnens, J., (1987). Gasteromyceten. Uitgave: Z.W.A.M., Leuven 99p.
- * Philips, R., (1981). Paddestoelen en schimmels van West-Europa. Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen.

De Helmmycena (*Mycena galericulata*) en zijn dubbelgangers

P. Van der Veken

Inleiding

Iedereen die ooit paddestoelen bekeken heeft, kent deze "gemakkelijk te herkennen soort" toch? Het is die grote *Mycena*, die op hout groeit, met een bijzonder taaie, stevige steel; met plaatjes die nogal uiteen staan en dikwijls wat roze kleuren bij ouder worden; en als men het hoedvlees kauwt proeft men na een tijdje een meelsmaak.

De zgn. "Kleine Maublanc", het bekende handboek van veel oudere A.M.K.-leden, geeft een goede afbeelding van *M. galericulata* en ook van de nogal gelijkende soort *M. polygramma*, de Streepsteelmycena met de mooi gestreepte, veel minder taaie steel. In het mooie platenboek van Roger Phillips, en alleen daarin, wordt een kleurverschil van de sporees aangegeven: wit voor *M. polygramma*, roomkleurig voor *M. galericulata*; zou dat een goed, stabiel kenmerk zijn?

Maar er is blijkbaar wel meer te verifiëren en te controleren bij de Helmmycena en consoorten, want als we de "specialisten" mogen geloven, dan is het allemaal niet zo simpel.

Bij Maas Geesteranus (1992, II: 94) lezen we inderdaad de uitspraak van Smith, dat geen enkele andere soort in Noord-Amerika vaker verkeerd werd geïdentificeerd dan *M. galericulata*; en Maas voegt eraan toe dat het in Europa al niet veel beter is. Er zijn verschillen van kleur en oppervlak van de hoed, smaak, geur, aantal sporen per basidie. Dit laatste punt is erg interessant. Reeds Kühner heeft in zijn monografie (1938: 108) geschreven dat de bisporische vorm het meest frekwent is. Maas Geesteranus, in het eerste artikel opgenomen in zijn monografie, *Mycenas of the Northern Hemisphere I* (1992) handelt over "Mycena galericulata - usually 2-spored?". De vraag wordt bevestigend beantwoord, met de precisering: in mei tot september; nadien overheerst geleidelijk de 4-sporige vorm. Noch Kühner, noch Maas geven hiervoor een verklaring!

Sectie *Mycena* (= *Rigidipedes* bij Kühner & Romagnesi, 1953)

In deze sectie horen *M. galericulata* en een aantal verwanten thuis; *M. galericulata* is er zelfs de typesoort van. Een determinersleutel vinden we bij Maas Geesteranus II: 85. Volgens de Standaardlijst van de Nederlandse Macrofungi (Arnolds 1984: 155-164; Suppl. 1992: 69-71) komen volgende *Mycena*'s van deze sectie in Nederland voor en zijn die ook in Vlaanderen te verwachten:

M. galericulata: in loof- en naaldbos, Z.A.

M. galericulata var. *albida*: ZZZ., IJsselmeerpolders

M. hemisphaerica: loofbos, ZZZ. Volgens Maas komt deze Noordamerikaanse soort echter niet in Europa voor!

M. inclinata, Fraaisteelmycena: gebundeld, gekleurde steel, ranzige(-melige) geur; afb. Phillips: 72.

M. maculata, Gevlekte mycena: niet in de Standaardlijst, wel in Phillips: 73 met afb.

M. megaspora, Veenmycena (incl. *M. uracea*, brandplekmycena); in Sphagnumveen en moerassen, ook tussen *Molinia*-bulten en op brandplekken. Afb. Phillips: 73

M. tintinnabulum, Wintermycena: sterk gebundeld, nogal donker van kleur, zeer kleine sporen (kleiner dan $6 \times 3 \mu\text{m}$)

Sectie *Fragilipedes*

Hierin zitten ook meerdere op *Helmmycena* gelijkende soorten. De steel kan hier brekend tot vrij stevig en taai zijn; de geur varieert: ammoniak, nitreus, raphanoid; geen meelsmaak. Sleutels voor deze uitgebreide sectie in Maas Geesteranus II: 211-216.

M. abramsii (syn. *M. praecox*), Voorjaarsmycena: de verse steel geeft bij breken een kleurloos melksap af; geur nitreus tot raphanoid; groeit op verteerd hout of op bemoste boomvoeten.

M. niveipes (syn. *M. jacobi*, *M. pseudogalericulata*): plaatjes verkleuren rose volgens Maas (II: 265), niet rose volgens Kühner (1938: 486); steel brekend.

M. polygramma, Streepsteelmycena. Veelvormig. De vorm *pumila* is wat kleiner en heeft een nauwelijks gestreepte steel.

M. zepirus, Roestvlekkenmycena: ZZZ; vooral in naaldbos; sterk bruin vlekend met ouderdom. Afb. bij Dähnke (1980) pl. 244.

M. vitilis, Papilmycena: op hout en begraven takjes, met lange, taaie steel (indien vers), zonder geur. Afb. bij Dähnke (1980) pl. 243.

M. leptcephala (syn. *M. alcalina*, *M. chlorinella*, *M. metata*), Stinkmycena: op hout en tussen mos groeiend; geur: ammoniak, nitreus. Afb. bij Phillips: 73.

De eerste bedoeling van deze mededeling is dat er beter zou gelet worden op de "bekende" *Helmmycena*, om te zien of die "variabiliteit" reëel is ofwel schijn en gevolg van foute determinaties. Het is zeer wenselijk dat de grote *Mycena*'s beter bekend worden nu we over de nieuwe monografische studie van Maas Geesteranus beschikken. Daarin zijn ook de microscopische kenmerken te vinden, die moeten nagezien worden. Hopelijk valt er een en ander te melden van deze *Mycena*'s op een volgende mycologendag.

Literatuur

- * Arnolds E. (1984) - Standaardlijst van Nederlandse Macrofungi. *Coolia* 26, Suppl.
- * Arnolds E. et al. (1992) - id. Suppl. 2. Biol. Station Wijster.
- * Dähnke R.M. & S.M. (1980) - 700 Pilze in Farbfotos. AT Verlag Aarau Stuttgart.
- * Kühner R. & Romagnesi H. (1953) - Flore analytique des champignons supérieures. Masson, Paris.
- * Maas-Geesteranus R.A. (1992) - *Mycenas of the Northern Hemisphere I. II*. North-Holland, Amsterdam.
- * Maublanc A. (1959) - *Les champignons de France*. 5e Ed. par G. Viennot-Bourgin. Lechevalier, Paris.
- * Phillips R. (1981) - *Paddestoelen en schimmels van West-Europa*. Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

De paddestoelenkartering met Funbel, een stand van zaken

E. Vandeven

Inleiding

Tijdens de eerste Vlaamse mycologendag gaf Jan Rammeloo een overzicht van de initiatieven die in ons land al genomen zijn i.v.m. paddestoelenkartering.

Graag wil ik even uitweiden over het systeem dat ik uitgewerkt heb.

Ik loop al een hele tijd te broeden op een manier om paddestoelen waarnemingen systematisch te verwerken. In juni '88 was ik te Arnhem in het Rijksinstituut voor Natuurbeheer om mijn licht op te steken hoe de paddestoelenkartering in Nederland verloopt. Ik sprak er met Lies Jansen die de kartering coördineerde in Nederland en met Jo Hoogenboom die ook werkt aan de inventarisatie van andere organismen.

Ook in Duitsland informeerde ik naar het gebruikte systeem in Pilzkartiering 2000.

Als basis voor de indeling van het grondgebied van België is het I.F.B.L.-raster⁽¹⁾ gekozen. Hierbij worden als uitgangspunt de topografische kaarten op schaal 1:50.000 genomen. Het grondgebied van België wordt verdeeld in uurhokken van 4x4 km, die op hun beurt verdeeld worden in 16 kwartierhokken van 1x1 km.

Structuur van het bestand

Samenstelling FUNBAS

Naam: afleiding van "Basislijst der Fungi"

1 Nummer	5 Synoniem
2 Genus	6 Referentiewerk
3 Soortnaam	7 Aantekenlijst J/N
4 Groep	

Het veld "groep" is een aanduiding voor de systematische eenheid waartoe de soort behoort. Bij de Basidiomycetes is dit de familie (bv. bagco voor Coprinaceae; b staat voor Basidiomycetes, ag voor Agaricales en co voor Coprinaceae), in de andere klassen de orde (bij de Ascomycetes bv. ahelo voor Helotiales).

Het veld "referentiewerk" bevat een nummer verwijzend naar de referentieliteratuur waaruit de naam van de soort ontleend is.

Op 8.5.1993 waren 3575 soorten, vormen of variëteiten opgenomen in Funbas.

Samenstelling FUNBEL

Naam: afleiding van "Fungi van België"

1 Nummer	4 Groep
2 Genus	5 Datum
3 Soortnaam	6 Uurhok

⁽¹⁾I.F.B.L. = Instituut voor de Floristiek van België en Luxemburg

7 Kwartierhok	12 Waarnemer
8 Biotoop	13 Determinator
9 Substraat	14 Herbarium
10 Organisme	15 Documentnummer
11 Commentaar	16 Talrijkheid

Voor de velden 4,8,9,10,12,13,14 en 16 worden codes gebruikt. Samenstelling van deze velden:

- biotoop (2 cijfers) hiervoor werd het Nederlandse systeem overgenomen
- substraat (3 cijfers)
- organisme (4 cijfers)
- waarnemer, determinator en herbarium (2 cijfers): voor deze drie velden wordt eenzelfde tabel gebruikt met namen van mycologen.

Voor de talrijkheid werd nog geen codesysteem uitgewerkt. Het is de bedoeling hiermee het aantal vindplaatsen op oppervlakte-eenheid te vermelden. Voorlopig wordt dit nog niet ingevuld.

Bij de verwerking van waarnemingen in funbel worden bij het invoeren van het nummer automatisch genus, soortnaam en groep overgenomen uit funbas.

Invulformulieren

Voor het doorgeven van waarnemingen bestaan 2 soorten invulformulieren.

Het formulier "Mycologische waarnemingen" dient om waarnemingen van 1 datum uit 1 hok op in te vullen.

Het "Formulier voor een beperkt aantal mycologische waarnemingen" dient om waarnemingen van verschillende data en verschillende hokken op samen te brengen. Dit is bedoeld om occasionele of een klein aantal waarnemingen op samen te brengen.

Op deze formulieren kunnen de verschillende velden die Funbel vormen per vondst ingevuld worden. Het is echter niet verplicht al de gegevens in te vullen. Moeten wel ingevuld worden: naam en adres van de waarnemer, naam van de soort, datum, nauwkeurige omschrijving van de vindplaats en liefst ook het IFBL-hok (dit kan steeds opgevraagd worden op het secretariaat). De overige gegevens zijn facultatief, maar hoe meer informatief over een vondst doorgespeeld wordt hoe beter.

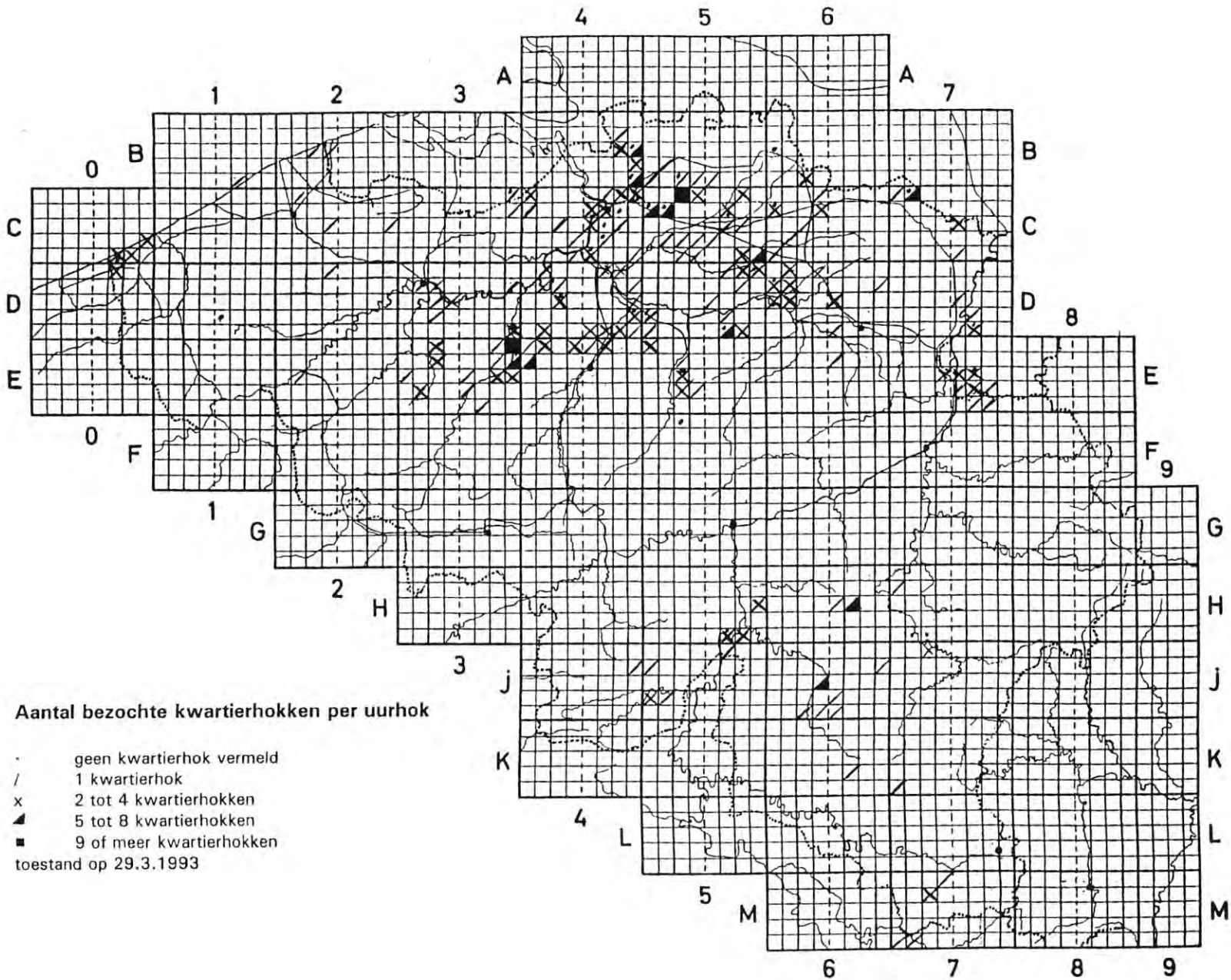
Invulformulieren en een werkwijze om deze in te vullen kunnen gratis bekomen worden op het secretariaat.

De basislijst, een lijst met referentiewerken waarmee de basislijst werd opgesteld, de lijsten met de codes voor groepen, biotopen, substraten en organismen en een lijst met de nummers van de waarnemers kunnen tegen kostprijs bekomen worden.

Wie kan gegevens doorgeven?

Iedereen kan meewerken aan de paddestoelen-kartering. Het is niet nodig een hoge specialisatie bereikt te hebben. Gegevens van algemene, goed herkenbare soorten zijn even welkom als gegevens van moeilijk determineerbare of zeldzame soorten.

Er moet vermeden worden dat het bestand alleen data bevat over zeldzame en kritische soorten maar dat de verspreiding van veel voorkomende soorten niet gekend is.

AMK Mededelingen

Resultaten (toestand op 29.3.1993)

De waarnemingen zijn gespreid over 173 uurhokken en 343 kwartierhokken (zie figuur). Het aantal soorten per uurhok (zie figuur) varieert van 1 tot 769 voor D3.58 (bevat het Osbroek te Aalst, dit is het werk van Hubert De Meulder en Hugo Ruysseveldt). Andere uurhokken met veel soorten zijn C5.13 (Zoersel) en E3.18 (Wellemeersen te Denderleeuw).

Het aantal waarnemingen en het aantal waargenomen soorten per jaar:

JAAR	aantal waarnemingen	aantal soorten
1984	1.017	406
1985	554	310
1986	593	345
1987	458	277
1988	789	416
1989	1.465	554
1990	4.671	956
1991	11.431	1.359
1992	13.036	1.563
Totaal	34.014	2.118

Er werd gestart met de verwerking van waarnemingen gedaan tijdens AMK excursies in vroegere jaren. Hierbij duiken enige problemen op.

Het is niet altijd mogelijk het bezochte terrein exact terug te vinden. Het kiezen van het hok, als het terrein zich uitstrekt over verschillende hokken is vaak delicaat. De systematische inzichten en de soortomschrijvingen zijn voor sommige groepen gewijzigd in de loop der tijd. Het gevolg hiervan is dat de interpretatie van oude waarnemingen dikwijls moeilijk is.

Opvragen van gegevens

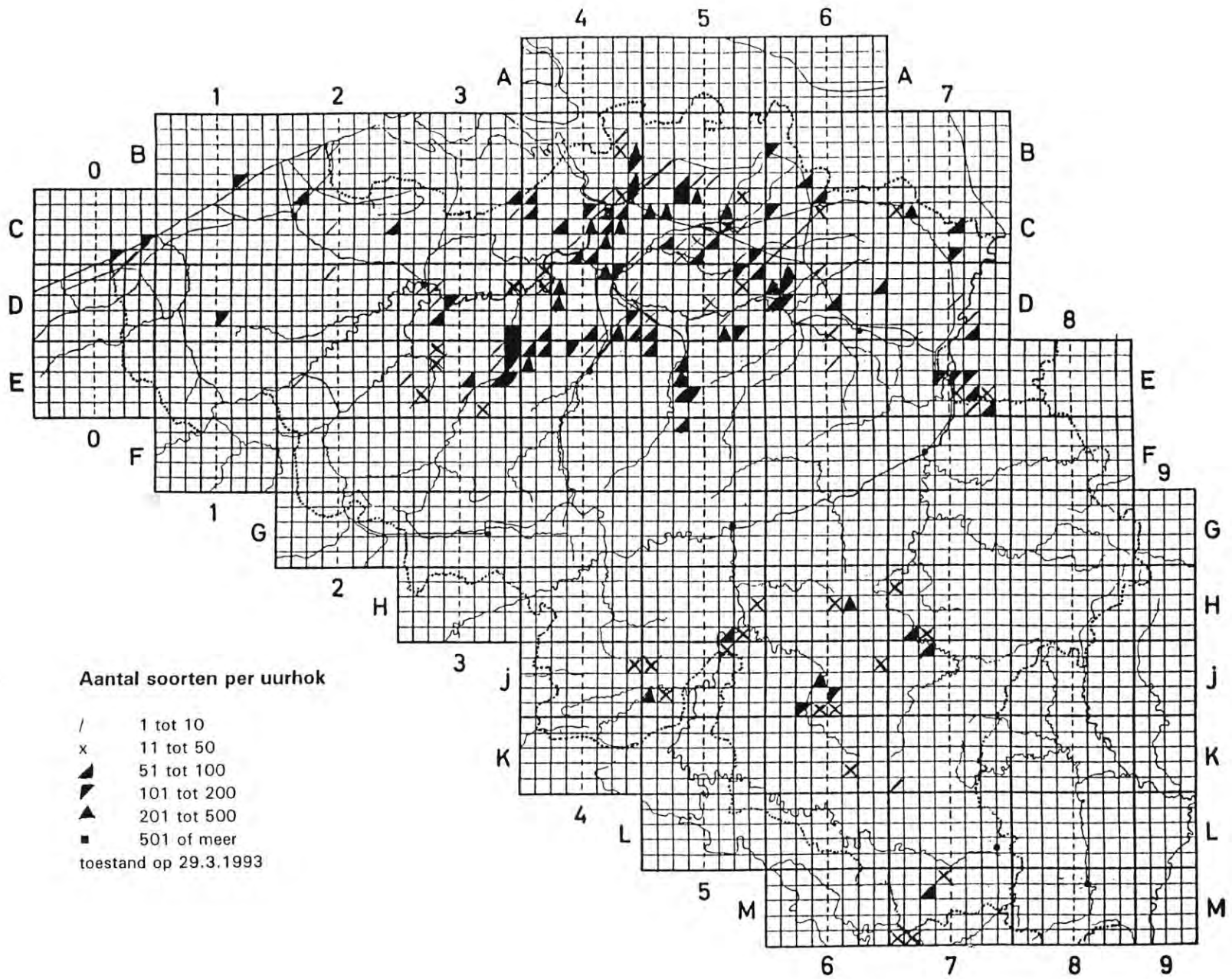
Het opvragen van waarnemingen kan gesorteerd per

- soort
- uurhok
- kwartierhok

Indien gewenst kunnen de soorten per groep samengenomen worden.

Voorwaarden tot gebruik gegevens

Vragen tot gebruik van gegevens moeten schriftelijk gericht worden aan het secretariaat van de inventarisatie. Er moet vermeld worden waarvoor de gevraagde gegevens zullen gebruikt worden.

Aantal soorten per uurhok

- / 1 tot 10
 - x 11 tot 50
 - 51 tot 100
 - ▴ 101 tot 200
 - ▲ 201 tot 500
 - 501 of meer
- toestand op 29.3.1993

AMK Mededelingen

Op de vergadering over paddestoelen-kartering op 13 april 1993 werd voorgesteld een commissie op te richten. Deze commissie zal oordelen onder welke voorwaarden het gevraagde kan ter beschikking gesteld worden, na consultatie van de betrokken waarnemers.

De commissie zal rekening houden met volgende richtlijnen:

- als waarnemingsgegevens gecentraliseerd opgeslagen worden moet dit met de bedoeling zijn er ook effectief iets mee te doen.
- elkeen die gegevens ter beschikking stelt kan deze steeds terug opvragen.
- bij publicatie van gegevens moeten de geraadpleegde gegevensbank, waarnemers en determinatoren vermeld worden. Een exemplaar van de publicatie moet bezorgd worden aan het inventarisatie-secretariaat.
- eigenaars en beheerders van terreinen kunnen de gegevens van hun terrein inzien en gebruiken om beheersmaatregelen te nemen.

De kosten van het rapport zullen aangerekend worden.

Meer informatie kan bekomen worden op het inventarisatie-secretariaat bij Emile Vandeven, Opperveldlaan 14 te 1800 Vilvoorde tel.: 02/267.74.18).

Formulieren met waarnemingen kunnen er bezorgd worden en er kunnen ook blanco formulieren aangevraagd worden.

Sirobasidium brefeldianum Möller

K. Van De Put

Samenvatting van een in extenso tekst die zal gepubliceerd worden in Sterbeeckia nr. 16 (in druk).

Het genus *Sirobasidium*, uit de familie der Sirobadiaceae, behoort tot de orde der Tremellales. Kenmerkend voor het geslacht zijn de tot ketens geschakelde basidiën en de kruiselings ingeplante septen. Er zijn een vijftal soorten bekend. *Sirobasidium brefeldianum* verschilt van de andere soorten door de aanwezigheid van slechts één, schuine septe in de basidiën. Deze soort werd tot heden slechts 4 maal vermeld: Brazilië (1895), Verenigde Staten (1920), Ceylon (1922) en Frankrijk (1945).

In de winter 1990-1991 konden wij deze zeldzame heterobasidiomyceet een vijftal malen verzamelen in een *Picea* bestand in Zoersel. De melkwitte druppelvormige vruchtlichamen meten tot 4 mm in diameter; zij groeiden op de wortels van omgewaaide sparren. De basidiën zijn breed ellips en meten 19-20 x 10-12 μm . Zij vertonen een licht schuine tot horizontale septe en vormen spoelvormige epibasidiën, 15-25 x 6-9 μm , die loskomen van de basidiën om dan in gunstige omstandigheden sterigmen te vormen en ballistosporen met afmetingen van 7,5-11 x 6-9 μm . De aanwezigheid van ballistosporen was bij deze soort niet eerder waargenomen. Voorheen beschouwde men de epibasidiën als basidiosporen. Deze forma microsporum werd in 1945 beschreven door Maire. Hij verschilt van de type-soort door de meer horizontale stand van de basidiale septen.

Excursies van de Oost-Vlaamse Werkgroep voor Mycologie

- 30 april: Sinaai-Waas (St. Niklaas) Heirnisse. Bijeenkomst : 9.30 u bij de Koebrug over het Kanaal van Stekene : Baan Eksaarde naar Sinaai tot aan kruispunt Zwaanaarde, linksaf naar Klein-Sinaai nemen en nog 2 km rijden tot aan de brug.
- 14 mei : Oudenaarde, Ename : "Bos-'t-Ename" (leiding dhr G. Tack). Bijeenkomst : 9.30 u bij de kerk van Ename (Paardemarktstraat).
- 28 mei : Bos Ooigem, Wielsbeke (leid. C. Hanssens - tel. 056/21 23 13). Bijeenkomst : 9.30 u bij de kerk van Ooigem.
- 11 juni: Houthulst. Bijeenkomst : 9.30 u bij de kerk van Houthulst.
- 25 juni: Geraardsbergen, Moenebroek. Bijeenkomst : 9.30 u bij de kerk van Ophasselt (ten N. van Geraardsbergen, langs de N 8).

Nieuwtjes uit de recente tijdschriften

K. Van de Put

The Mycologist 1993

In Profiles on fungi vinden wij mooie kleurenfoto's van *Paurocotylis pila*, *Aurantioporus alborufescens*, *Tremiscus helvelloides*, *Coprinus stanglianus*, *Pholiotina aurivella*, *Ph. populnea*, *Conocybe hadrocystis* en *C. vexans*. Emmet gaat verder met zijn *Mycena*-studies met een sleuteltje van gras- en bladbewoners en kleurenfoto's van *M. galopus*, *M. vitilis*, *M. aetites*, *M. pura* f. *rosea*, *M. maculata*, *M. latifolia*, *M. metata*, *M. flavescens*, *M. arcangeliana*, *M. bryophila*, *Fayodia bisphaerigera*, *Hydropus floccipes*, *Mycenella salicina*, *Rickenella fibula*, *Resinimycena sacharifera*, *Hemimycena tortuosa* en *H. delectabilis*. Verder zijn er nog kleine artikeltjes over *Sygyzospora sorana*, *Piptoporus betulinus*, zwammen op postzegels, Kew Gardens en een verslag van het laatste Europese congres in Kew. Als nieuwe Britse vondsten worden vermeld: *Hebelomina neerlandica*, *Physalacria cryptomeriae* en *P. stilboidea*, *Jaapia ochroleuca*, *Sistotrema pistilliferum*, *S. hispanicum*, *Dendrothele commixta* en *Tubulicium vermiferum* (alle met microtekeningen). In de galerij der Britse mycologen vinden wij E.J. Butler, Arthur en Gulielma Lister en O.W. Mason.

Zeitschrift für Mykologie 1992

Band 58 (1) 1992

In zijn *Ramaria* studies brengt E. Schild 9 nieuwe soorten en 1 nieuwe variëteit: *R. albidoflava*, *R. alborosea*, *R. subtilis* var. *crassispora*, *R. varians*, *R. intimorosea*, *R. inquinata*, *R. pumila*, *R. briensis*, *R. brunneomaculata* en *R. largenti* var. *citrina*, alle met aquarel en sporetekeningen. Laber en Marklund bespreken de vondst van *Stagnicola perplexa* (Orton) Redhead & Smith die identiek zou zijn met *Agaricus cidaris* var. *minor* Fr. (met microtekeningen en foto's). *Dermoloma atrocinereum*, *D. cuneifolia* en *D. pseudocuneifolia* worden besproken en door middel van een tabel vergeleken door M. Wilhelm. *Chaetocalathus craterellus* is nieuw voor Duitsland. Enderle en Christian beginnen hun *Psathyrella*-studie met de bespreking van *P. badiophylla*, *P. clivensis*, *P. hirta*, *P. longicauda*, *P. lutensis*, *P. vestita*, *P. vyrnwyensis*, *P. sp. 1* aff. *dennyensis*, (alle met microtekeningen, foto's van *P. hirta*, *P. lutensis*, *P. vestita* en *sp. 1*). Verder is er nog een soortenlijst van Agaricales (80-89) uit het Kreuzberggebied.

Band 58 (2) 1992

H. Ebert et al. brengen enkele nieuwe of zeldzame *Entoloma*'s: *E. albotomentosum*, *E. luteobasis* sp. nov., *E. ollare* sp. nov. en *E. triste* met microtekeningen en foto's en een vergelijkende tabel van *E. triste* en *E. undulatisporum*. Drie nieuwe *Conocybe*'s uit Italië worden beschreven door Hausknecht en Enderle: *C. cettoiana*, *C. gigasperma* sp. nov. en *C. sabulicola* met microtekeningen en foto's van de laatste twee. *Psathyrella halophila* is een nieuwe soort uit de *Spintrigerae* van Esteve Raventos en Enderle uit Majorca (met microtekeningen en sporescanning). Verder zijn er nog bijdragen over de veranderende paddestoelenflora in een Westfaals natuurgebied, over sporenmaten van de Europese *Genea* soorten (Runge), sporenkarakterisering van *Tuberaceae* met verhelderende scanfoto's, over *Puccinia cribrata* en *Tranzschelia discolor*, over Julius Munk en zijn Roesten-verzameling (catalogo), afbraak van lignocellulose door de oesterzwam, de biologische werking van polypoorzuur en een studie over ektomykorrhiza's van *Russula ochroleuca* met veel microtekeningen.

Documents Mycologiques**Tome XXII F.88 (1993)**

Courtecuisse beschrijft *Galeropsis aporos* sp. nov. (microtekeningen), *Entoloma scabiosum* wordt beschreven en getekend door Heriveau (met kleurenfoto). P. Roberts maakt een studie over de clavaroïde en thelephoroïde fungi van Gomera-Tenerife met microtekeningen van *Clavaria acuta*, *C. fumosa*, *Clavulinopsis cineroides*, *Ramariopsis kunzei*, *Thelephora caryophyllea* en *T. spiculosa*. *Octavianina olida* sp. nov. is een nieuwe soort van Malençon en Astier (met microtekeningen en macro- en microfoto's en van *Monilinia fructicola* zijn er microtekeningen en een aquarel. Bon brengt nog enkele zeldzame of interessante agaricomyceten uit Noord-Picardië: *Agaricus bitorquis* var. *validus*, *Clitocybe amarescens*, *C. elegantula*, *Entoloma pseudoexcentricum*, *Inocybe squamata*, *Kuehneromyces mutabilis* var. *major*, *Lepiota ventriospora* var. *umbrinorufescens*, *Lepista martiorum* en *Melanoleuca rasilis*, met macrotekeningen en een kleurenfoto van *Lepista martiorum*. Verder zijn er nog nieuwe combinaties in het geslacht *Lepiota* (met vervolg in F. 89) en een korte nota van Mornand over de witte dodelijke *Amanita*'s.

Tome XXII F.89 (1993)

Courtecuisse stelt verscheidene interessante *Entoloma*'s voor: *E. austriacum* sp. nov., *E. brunneostanneum* sp. nov., *E. exile*, *E. galericolor* sp. nov., *E. griseoviridulum* sp. nov., *E. griseoxanthopus* sp. nov., *E. ianthinomeleagris* sp. nov., *E. aff. insolitum*, *E. nigroviolaceum*, *E. phaeocyathus*, *E. pseudoturci*, *E. rugosum*, *E. serrulatum* var. *nigrovenosum* var. nov. ad int. en *E. aff. undulatosporum* (alle met microtekeningen en kleurenplaten). *Marasmius chordalis* wordt behandeld door Robich (met microtekeningen). Lanne vergelijkt *Amanita supravolvata* met *A. mairei* en *A. argentea*. Lannoy en Estades brengen weer enkele nieuwe *Leccinum* soorten en/of variëteiten met een kleurenplaat van *L. nucatum* sp. nov. en *L. molle*.

Tome XXII F.90 (1993)

Deze aflevering gaat integraal over het genus *Cortinarius* met verslagen van de Europese *Cortinarius*-dagen, Zweedse soorten (Soop), over de sectie *Hinnulei* met sleuteltje, sectie *Duracini* met dichotome sleutel, aanvullingen op deel IV van de Atlas des cortinaires (Bidaud, Moenne, Reumaux) en kleurenplaten van *C. disputabilis*, *C. suratus*, *C. infucatus*, *C. spinulosporus*, *C. coronatus*, *C. memoriae*; kleurenfoto's zijn er van *C. albidodiscus*, *C. fasciculatus*, *C. pruinus*, *C. masseei*, *C. venosifolius* en *C. heterocyclus*.

Lidgeld 1994

Enkele leden betaalden hun bijdrage 1994 nog niet. Mogen wij hen dringend vragen de betaling zo vlug mogelijk te willen regelen door overschrijving van 450 fr. ten gunste van de bankrekening nr. 320-4183209-57 (vanuit het buitenland 500 BF op postrekening nr. 000-1415744-29 of eurocheque) ten name van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. te Antwerpen. Ten behoeve van degenen die nog niet betaalden is een overschrijvingsformulier bijgevoegd.

In memoriam Dr. Raymond Vanbreuseghem

P. De Vooght

Op 27 november 1993 overleed te Brussel, en klein jaar na zijn echtgenote, Dr. Raymond Vanbreuseghem, Professor emeritus van het Instituut voor Tropische Geneeskunde en van de Université Libre de Bruxelles. Hij was 83 jaar oud.

Hij zal een grote figuur blijven van de medische mycologie en de pionier van de ontwikkeling van deze wetenschap in ons land.

Hij was onvermoeibaar en produktief. Men kan de vruchten van zijn werk plukken in talrijke publicaties - originele werken en verhandelingen, boeken, cursussen - alleen of in samenwerking. Vele analyses en kritieken verschenen zowel in binnenlandse als buitenlandse tijdschriften.

Als medestichter van de International Society for Human and Animal Mycology, richtte hij ook de Belgische Vereniging voor Menselijke en Dierlijke Mycologie op.

Hij werd meermaals uitgenodigd door wetenschappelijke of universitaire instellingen in buitenland om er cursussen en voordrachten te geven; onderzoeken te ondernemen, en vaak, op Internationale congressen, om er het voorzitterschap waar te nemen.

Al deze ontmoetingen leidden tot een nauwere samenwerking en het laboratorium werd dan ook bezocht door vorsers komende uit verscheidene landen.

Oud-leerlingen zullen zich steeds zijn lessen herinneren en ook de luister van zijn buitengewone bespraaktheid.

Zijn dynamisme - soms doorregen met bitterheid -, zijn veelzijdige kennis, zijn doorzicht, zijn humor - al was deze weleens cynisch - waren "ingrediënten" die ten dele aanmoedigend inwerkten bij zijn medewerkers voor het verwezenlijken van hun taken.

In 1979 werd hem de titel van Doctor honoris causa van de universiteit van Montpellier vereerd.

In maart 1982 bracht de Koninklijke Academie voor Overzeese Gebieden hulde aan haar Erevaste Secretaris, Raymond Vanbreuseghem⁽¹⁾. Tijdens deze zitting hield de voorzitter van de raad van bestuur van de Université Libre de Bruxelles een toespraak. Zijn bijzondere verdienstelijkheid, zijn kunde, werden nogmaals belicht.

Professor Vanbreuseghem en zijn medewerkers verleenden vele jaren hun medewerking aan de jaarlijkse paddestoelententoonstelling van de A.M.K. die op zijn voorstel gehouden werd in het I.T.G.

Zijn sterke persoonlijkheid, zijn verwezenlijkingen, zullen geschreven blijven in de geschiedenis der tijden.

(1) Uitgegeven in 1983 (bevat ook de lijst van zijn publicaties)

Zie ook: De Antwerpse Mycologische Kring en de medische mycologie, AMK Medelingen 1986(2) en 1988(4).

Voorjaarsexcursies 1994

Bijeenkomst voor de excursies telkens om 9 uur 45 op de aangeduide plaats tenzij anders vermeld is. Deelname aan een activiteit geschiedt op eigen verantwoordelijkheid. De aangeduide reisweg geldt bij vertrek vanuit Antwerpen.

zondag 17 april

Bosaanplantingen Antwerpen Linkeroever. Bijeenkomst aan de terminus van trams 2 en 15 (deze trams komen langs het station Antwerpen-Centraal). Vanop de ring rond Antwerpen richting Gent (E17) rijden. Na de Kennedytunnel de eerste uitrit (nr. 6) nemen. Bijeenkomst op de parking tegenover de verkeerslichten aan het einde van de afrit.

contactpersoon: J. Van de Meersshe

zondag 24 april

Kanne. Bijeenkomst aan de kerk van Kanne. Bereikbaar via E313 tot uitrit 32, richting Maastricht (N79) rijden tot Vroenhoven, daar vlak na de brug over het Albertkanaal naar rechts richting Kanne.

contactpersoon: L. Noten

zaterdag 30 april en zondag 1 mei

Nationale tentoonstelling van voorjaarszwammen in de Nationale Plantentuin te Meise. Aanbrengen van paddestoelen op zaterdag vanaf 9 uur. Openingsuren van de tentoonstelling: zaterdag van 14u tot 17u00, zondag van 9u tot 17u00.

zaterdag 7 mei

Zoniënwoud. Bijeenkomst op de parking aan de Ganzevoetvijver te Groenendaal (Hoeilaart) om **9 uur 30**. Bereikbaar via ring rond Brussel, richting Waterloo-Charleroi nemen. Te Groenendaal de tunnel links laten liggen, de spoorwegbrug onder rijden en dan onmiddellijk naar rechts. De parking ligt ongeveer 1,2 km verder links van de weg.

Deze excursie is een organisatie van het Overlegcomité van Vlaamse Mycologische Groeperingen.

contactpersoon: D. Geyselincx (C.M.B.)

zondag 15 mei

"Schildehof" Schilde, bijeenkomst in de Bellevuedreef (nabij de herberg de Loteling) op de weg N12 Antwerpen-Turnhout of bus 41.

contactpersonen: A. & M. de Haan

zondag 29 mei

Fort van Merksem, bijeenkomst op de parking van het Fort. Bereikbaar via N1, afslaan tegenover de GB van Schoten; bussen 63 tot 67.

contactpersoon: J. Caes

- zondag 12 juni "Vrieselhof" Oelegem, bijeenkomst op de parking van het Vrieselhof. Bereikbaar via E34 uitrit 19, afslaan naar links tot het rondpunt van Oelegem, daar naar rechts en nogmaals naar rechts. Het Vrieselhof ligt ongeveer 400 meter verder op de weg Oelegem Schilde of bus 61.
contactpersoon: E. Vermeiren
- zondag 26 juni "Het Broek" Blaasveld. Bijeenkomst aan de kerk te Blaasveld. Bereikbaar via A12 tot Breendonk, dan N16 richting Mechelen of Bus Mechelen Boom.
contactpersoon: F. De Decker
- zondag 10 juli "De Stropers" De Klinge, bijeenkomst aan de terminus Antwerpen Linkeroever van trams 2 en 15 (ter hoogte van de gebouwen van "Gazet van Antwerpen") om 9 uur 15, bereikbaar via de ring rond Antwerpen uitrit 6 of om 9 uur 45 aan de kerk van het gehucht "Het Kalf".
contactpersoon: A. Jacobs
- zaterdag 16 juli Zoersel. Bijeenkomst aan de kerk van Zoersel. Bereikbaar via E34 tot uitrit 20 dan N14 of bus 41SN.
contactpersoon: K. Van de Put

Meerdaagse activiteiten

De Antwerpse Mycologische Kring organiseert traditioneel haar werkweek in de Eifel te Gillenfeld van 26 augustus tot vrijdag 2 september 1994. Inschrijven voor deze werkweek kan tot 15 april bij Frans Dielen. Een inschrijvingsstrook vindt u op de volgende bladzijde.

Van vrijdag 30 september tot zondag 2 oktober 1994 wordt een weekend georganiseerd te Heer sur Meuse. In het volgend nummer van AMK Mededelingen zal een inschrijvingstrook opgenomen worden. Tijdens het Allerheiligen weekend zal er aan de Belgische Kust verbleven worden.

Vergaderingen

De vergaderingen gaan door in het verenigingslokaal, Ommeganckstraat 26 te 2018 Antwerpen, aavang telkens om 20 uur. Vóór iedere vergadering is er vanaf 19u30 gelegenheid om boeken uit de bibliotheek te ontlennen.

dinsdag 12 april	Overzicht mycologische activiteiten	<i>J. Van de Meerssche</i>
dinsdag 26 april	Practicum: Myxomyceten, deel 3	<i>M. de Haan</i>
dinsdag 10 mei	Over Helvella's	<i>J. Schavey</i>
dinsdag 24 mei	Paddestoelenkartering, stand van zaken	<i>E. Vandeven</i>
dinsdag 14 juni	Practicum: Het velum van het geslacht Coprinus	<i>J. Volders & A. de Haan</i>
dinsdag 28 juni	Determinatieavond	<i>F. Dielen</i>

Inschrijvingsformulier Gillenfeld (D)

(Formulier sturen naar F. Dielen, Schwijkstraat 29 te 2520 Ranst voor 15 april 1994)

Ondergetekende,

naam
adres
.....
telefoon

- wenst meer informatie over de studieweek te Gillenfeld
- wenst deel te nemen aan de studieweek met verblijf in vol pension te Gillenfeld van 26 augustus tot 2 september 1994 met ... personen, zichzelf inbegrepen.
- Indien U alleen inschrijft wil U dan de kamer delen met andere deelnemers? JA / NEE

Deelname geschiedt op eigen verantwoordelijkheid.

Datum: Handtekening:

Richtlijnen voor auteurs van artikels in AMK-Mededelingen

Artikels kunnen ingestuurd worden zowel in duidelijk handschrift als getikt. De voorkeur gaat uit naar teksten op diskette (zowel van 3.5'' of 5.25'') gemaakt met tekstverwerkingsprogramma Word Perfect 5.1 of lager. Voor andere ASCII-bestanden kan U contact opnemen met de redactie.

Teksten op diskette kunnen rechtstreeks gestuurd worden naar de hoofdredacteur, Emile Vandeven, Opperveldlaan 14 te 1800 Vilvoorde tel.: 02/267.74.18. Geschreven of getikte teksten moeten naar Mieke Heylen-Van Den Bosch, Koolmijnlaan 310 te 3550 Heusden-Zolder gezonden worden.

Figuren mogen maximaal 17 cm breed en 22 cm hoog zijn. Grotere tekeningen zullen verkleind of versneden worden. De figuren worden best voorzien van een maatstreep om de afmetingen aan te duiden.

Artikels moeten minstens een maand voor het verschijnen van het volgend nummer bij de redactie zijn. Artikels die niet op diskette staan moeten minimum zes weken voor het verschijnen ingeleverd te worden.

Oproep

Omwille van zijn hoge leeftijd heeft Willy Van Elsen een punt gezet achter de mycologie.

Hij heeft ons gelast om enkele van zijn boeken te verkopen, onder andere "Die Russulae" van J. Schäffer en ook de volledige collectie van het Bulletin de la Société Mycologique de France van 1943 tot 1968.

Wie hierover meer informatie wil, bel naar de bibliothecaris telefoon: 03/322.54.52.

Derde Vlaamse Mycologendag

De Derde Vlaamse mycologendag van het Overlegcomité van Vlaamse Mycologische groeperingen wordt georganiseerd door de ZWAM. Deze mycologendag gaat door op **zaterdag 19 maart 1994** in het Laboratorium voor Ecologie - Instituut voor Plantkunde van de Katholieke Universiteit van Leuven (1ste verdieping auditorium 01.30), Kardinaal Mercierlaan 82, 3001 Heverlee Leuven .

Programma

9u30	Samenkomst - koffie	
10u00	Opening door de voorzitter van het O.V.M.G. Verwelkoming door de gastheer	<i>Em. Prof. P. Van der Veken</i> <i>Prof. J. Van Assche</i>
10.15	De bossen ten zuiden van Leuven en hun paddestoelen	<i>R. Langendries</i>
11.00	Dermatofyten, schimmels op de huid	<i>Dr. K. van de Put</i>
11.45	Interessante vondsten van 1993	
12.00	Middagpauze	
14.00	Mycorrhiza	<i>Dr. J. Colpaert</i>
15.00	Pauze	
15.30	Wasplaten	<i>Ir. R. Walley</i>
16.00	Terugblik op de taxa van het jaar	
16.30	Slotwoord door de voorzitter	<i>Em. Prof. P. Van der Veken</i>

Mogelijkheid tot napraten en gezellig samenzijn.

Voor het middagmaal bestaan volgende mogelijkheden:

- een menu in een restaurant,
- belegde broodjes ter plaatse te bekomen,
- zelf meegebrachte picknick ter plaatse gebruiken (drank verkrijgbaar).

De kardinaal Mercierlaan is een éénrichtingsstraat. Het Instituut is alleen bereikbaar vanaf de ring rond Leuven langs de Naamse Poort. Aan de verkeerslichten van de Naamse Poort richting Namen rijden dan onmiddellijk schuin naar rechts.

Bereikbaar met bus 2 vanaf Leuven station tot halte Heverlee "Kantine".

Bij de ingang aan de Kardinaal Mercierlaan houdt u rechts aan. Voorbij het grote gebouw aan de linkerzijde buigt de weg wat naar links, dan ziet u het Instituut voor Plantkunde voor u.